SQUATUL CA NUCLEU SOCIAL ŞI SPAŢIU DE LOCUIRE ALTERNATIVĂ

miruna tîrcă

CUPRINS

SQUATUL CA NUCLEU SOCIAL ŞI SPAŢIU DE LOCUIRE ALTERNATIVĂ 1

MIRUNA TÎRCĂ 1

ARGUMENT 4

1. Cum am întîlnit acest subiect 4

2. De ce acest subiect pentru o lucrare de antropologie socială 5

3. Un squat nu este doar o casă... 6

CAPITOLUL I. COMUNITATE ŞI COMUNITĂŢI – DE LA EPOCA MODERNĂ LA EPOCA GLOBALIZATĂ 8

1.1 Viziuni clasice 8

1.2 Societatea de risc 11

1.3 Cum s-a schimbat înţelegerea comunităţii? 13

1.4 Comunităţi alternative. 16
1.4.1 Alternativă la ce? 16
1.4.2 Christiania 17
1.4.3 Comunităţi new age 18
1.4.4 Scena petrecerilor rave 20
1.4.5 Sate ecologice 21

CAPITOLUL II. SPAŢIUL URBAN. COMUNITĂŢI URBANE. MIŞCĂRI SOCIALE URBANE 21

2.1 Oraşul ca spaţiu al negocierii 21

2.2 Mişcări sociale urbane contemporane 24
2.2.1 Echilibrul social precar. Sans-papier 24
2.2.2 Reclaiming the streets 25
2.2.3 Centri sociali 26

2.3 Locuirea urbană precară. Fenomenul squattingului 27
2.3.1 Definiţii ale squattingului 29
2.3.2 Configuraţii ale squattingului 30
2.3.2.1 Squattingul bazat pe sărăcie extremă (deprivation based squatting). Shanty-town 31
2.3.2.2 Squattingul ca alternativă de locuire si squattingul politic. 34
2.3.2.3 Squattingul antreprenorial şi cel cu scop conservativ 37

2.4 Squattingul şi teorii anarho - autonomiste 38

2.5 Caracteristici şi concepte actuale în scena squaturilor. Scene europene de referinţă. 39

2.6 Reacţii ale sistemului oficial faţă de squatting 43

2.7 De la mişcări sociale la schimbare socială 45

CAPITOLUL III. STUDII DE CAZ 48

3.1 Scena alternativă din Berlin. Scurt istoric 49

3.2 Etnografia squatului. Cum se organizează un astfel de proiect. 54
3.2.1 De la exterior spre interior 54
3.2.2. Bucătăriile 55
3.2.3. Infrastructura generală şi alte mecanisme 58
3.2.3.1 Camera de oaspeţi 58
3.2.3.2 "Voku" şi reciclarea de mîncare 59
3.2.3.3 Barul 60
3.2.3.4 Biblioteci. Infoshopuri. Internet gratuit. Cinematecă. Expoziţii. Cursuri. Alte proiecte ataşate 61
3.2.3.5 Etajera cu haine. Umsonstladen Berlin 63
3.2.4 Plenumul 64

3.3 Particularităţi ale proiectelor cercetate şi alte date concrete 67
3.3.1 Yorck 59 67
3.3.2 Subversiv 69
3.3.3 Brunnenstrasse 183 70
3.3.4 Riggaer Strasse 84 71

3.4 Probleme tipice cu care se confruntă scena squaturilor 72
3.4.1 Conflicte în interiorul comunităţii 72
3.4.1.1 Condiţii de locuire 75
3.4.1.2 Existenţa spontană. Mobilitatea permanentă 75
3.4.2 Conflicte cu proprietarii şi cu autorităţile 76

3.5 Situaţia proiectelor după un an 79
3.5.1 Yorck 59 – New Yorck Reloaded 79
3.5.2 Alte proiecte 82

CAPITOLUL IV. CONCLUZII 83

1. De ce locuiesc oamenii într-un squat? 83

2. De ce merg oamenii într-un squat 84

3. Care este viitorul squaturilor? 85

BIBLIOGRAFIE 86

ANEXE 88

1. Lista cu persoanele intervievate 88

2. Lista cu proiectele cercetate şi vizitate 89

3. Fotografii 90

ARGUMENT

1. Cum am întîlnit acest subiect

În antropologie se spune că există două mari posibilităţi: îţi cauţi un subiect de cercetare anume, te gîndeşti cam ce ţi s-ar putea potrivi şi ce te-ar pasiona, sau subiectul te găseşte el pe tine, ieşindu-ţi în întîmpinare şi agăţîndu-se de interesele tale. În orice caz, un minim de afinitate între cercetător şi obiectul cercetării sale se presupune că ar trebui să existe. Felul în care relaţionăm cu subiectul unei cercetări este definitoriu pentru rezultatul acesteia şi pentru tonul viitoarei scrieri.

Subiectul lucrării de faţă mi-a apărut acum mai mulţi ani, cînd călătoream cu autostopul prin Europa împreună cu cîţiva prieteni. La vremea aceea, termenul "squat" avea o oarecare rezonanţă în mintea mea, dar niciodată nu fusesem în vreunul, şi de fapt nu înţelegeam prea bine ce înseamnă. M-am lămurit în vara celei de a două "mari"călătorii europene pe care am făcut-o: traversarea continentului de la nord la sud, din Olanda pînă în Spania. **Călătoria**, pe care întotdeauna am văzut-o drept un motor esenţial al devenirii sociale, şi un act esenţial pentru înţelegerea realităţii, mi-a pasat aşadar şi acest subiect. Ulterior el a devenit una dintre coordonatele de bază ale interesului meu antropologic.

Am luat contact în mod concret cu realitatea socială a squaturilor în vara anului 2002, în oraşul Amsterdam, unde mă aflam cu încă trei prieteni. Era seară, ploua, căutam un loc pentru dormit şi umblam cu rucsacii în spate prin oraş. Trecînd prin faţa unui cinematograf, am hotarît să intrăm la un film sperînd că între timp ploaia se va opri iar noi vom putea găsi o soluţie pentru situaţia noastră. Chiar aşa s-a şi întîmplat: am ieşit după film şi nu mai era nici urmă de ploaie, ba mai mult, seara devenise extraordinar de plăcută. Am intrat în vorbă cu nişte tineri punk aşezaţi pe treptele cinematografului şi am aflat că locuiau într-un "squat" în care urmau să se întoarcă în curînd. I-am întrebat dacă putem merge şi noi. Ne-au măsurat din cap pînă în picioare şi au spus că da, e în regulă. Ei veniseră la film cu nişte scutere second-hand. Ne-au spus că squatul e la capătul oraşului, ne-au scris adresa pe un bilet de cinema şi ne-au explicat exact cum să ajungem. Urma să sunăm la o sonerie şi cineva venea să ne deschidă. Cu toate acestea, nu aveam decît o idee vagă despre ce era un squat, ce se întîmpla acolo sau ce fel de oameni locuiau într-unul. Squatul din Amsterdam ne-a găzduit într-adevăr pentru o noapte. Exista o încăpere pentru oaspeţi numită "Guest Room", la fel ca şi electricitate, apă, toalete, saltele; pereţii erau decoraţi cu graffiti şi diverse desene sau improvizaţii. Am împărţit încăperea cu nişte tineri cehi şi am plecat a doua zi cu autostopul

spre Hamburg, lăsînd un mesaj şi un mic cadou pentru cei ce ne ghidaseră către această adresă.

Ulterior, întîlnirile noastre cu squaturile s-au repetat în contexte diferite şi cu oameni diferiţi. Ajungînd în alte oraşe, deja ne formasem ochiul în aşa fel încît să descoperim singuri posibile squaturi sau locuitori ai acestora. În anii următori am avut contacte repetate cu scena squaturilor din diferite oraşe europene. Am început să înţeleg că, în multe cazuri, nu era vorba doar de o simplă locuire într-o clădire, ci de o reţea complexă de indivizi, de acţiuni mai ales politice şi tot felul de alte proiecte. Cu alte cuvinte, o întreagă lume alternativă şi subterană.

2. De ce acest subiect pentru o lucrare de antropologie socială

A durat cîţiva ani pînă cînd am înţeles complexitatea paradigmei sociale căreia i se circumscrie locuirea la squat. Ştiam despre istoria fenomenului numit „squatting" că diferă de la oraş la oraş, de la ţară la ţară. Mai ştiam că situaţia prezentă a dus la legalizarea multor clădiri, mai ales în Berlin, oraşul pe care mi-am focusat studiul. *„Nu mai există squaturi în Berlin",* mi s-a spus scurt şi sec prima oară cînd am întrebat de ele. Am bănuiam totuşi că nu putea fi chiar aşa. Ceva trebuia să mai existe şi am încercat să aflu ce anume, şi mai ales sub ce formă.

Într-adevăr, zonele cîndva recunoscute ca fiind nuclee ale scenei alternative s-au transformat în cartiere luxoase, cu case renovate şi centre comerciale plasate strategic. S-au *gentrificat*. Vechile squaturi ocupate în mod ilegal fie au fost evacuate, fie s-a ajuns la înţelegeri şi la semnări de contracte ori cu proprietarii caselor, ori cu municipalitatea. În acest sens se poate spune că nu mai există squaturi în Berlin. Ele au luat în schimb forma unor *house-projects*. Chiar şi legalizate, au continuat să rămînă **proiecte de locuire alternativă** şi totodată spaţii de **experiment social**, în care se coagulează şi se testează ideea de comunitate.

Faptul că nu mai exista squaturi în Berlin în acel sens al ocupărilor ilegale nu înseamnă că fenomenul a dispărut cu totul, ci că, mai degrabă, s-a transformat în altceva. Scopul acestei lucrări este de a arăta că totusi squaturile, chiar şi legalizate (în sensul unei relaţii cu autorităţile sau proprietarul) se menţin în continuare ca spaţii alternative de locuire şi de proiecte social-politice. Cineva ar putea argumenta că, în această situaţie „legalizată", nimic nu ar mai diferenţia squaturile legalizate de restul locuinţelor obişnuite. Lucrurile nu stau însă tocmai aşa, şi voi încerca să arat de ce în lucrarea de faţă. Squaturile păstrează încă ideea de comunitate practicată prin locuirea alternativă. Tema lucrării ar fi aşadar aceasta: **squatul ca nucleu social şi spaţiu de locuire alternativă.**

Înainte de a trece la redactarea acestei lucrări, pot spune că subiectul mi s-a copt în minte aproape patru ani, începînd cu seara cînd am trecut pentru prima oară pragul unui squat. Din momentul în care am hotărît că acesta va constitui subiectul tezei de dizertaţie, am început să mă interesez şi de alte legături sau contexte prin prisma cărora se putea analiza fenomenul squattingului. Am aflat că o mare parte din populaţia planetei trăieşte de fapt pe pămînt ocupat ilegal, unde îşi improvizează locuinţe precare ce alcătuiesc binecunoscutele ghetouri. Acest fapt reprezintă şi el o formă de squatting (*deprivation based*, adică bazat pe sărăcie extremă şi lipsa completă a alternativelor). Am aflat apoi că tipul de squatting care mă interesa pe mine, respectiv cel politic şi social, a pornit ca şi act protestatar în anii 60, avînd în unele ţări o istorie deja solidă (Uk, Germania, Olanda, Italia). Am înţeles că, în prezent, nu poţi izola squattingul ca şi fenomen în sine, ci trebuie să înţelegi exact întreaga scenă alternativă din care face parte. Squattingul şi alte mişcări sociale urbane contemporane alcătuiesc o anume paradigmă a protestului social. Această paradigmă poate fi înţeleasă mai bine pe fondul mişcărilor anti-globaliste, un fenomen aparent recent şi destul de puţin analizat. Sociologia şi antropologia îşi vor găsi cu siguranţă o misiune în a le facilita oamenilor înţelegerea adecvată a acestei paradigme.

3. Un squat nu este doar o casă...

Am călătorit în mai multe ţări pentru a avea o viziune mai complexă asupra squatului. Am recunoscut aproape peste tot aceeaşi infrastructură alternativă dar şi particularităţi. Deşi îmi propusesem să cercetez doar un singur spaţiu, respectiv Berlin, informaţiile acumulate în celelalte ţări vizitate (Polonia, Spania, Portugalia) mi-au fost de un real folos pentru înţelegerea problematicii squaturilor. Am revenit după un an în unele dintre locaţiile cercetate şi m-am reîntîlnit cu aceleaşi persoane intervievate cu un an în urmă. Cu restul oamenilor am ţinut legătura prin email, şi am putut afla astfel cum evolua situaţia locuinţei lor.

Materialele pe care se bazează lucrarea de faţă sînt următoarele: în primul rînd interviuri şi filmări (aproximativ 20 de ore de înregistrări pe reportofon şi 4 ore de filmare video). Apoi fotografii, postere, afişe, reviste colectate de prin squaturi, cu ajutorul cărora am putut să-mi fac o imagine mai clară despre ideologia celor care locuiesc în squaturi şi a celor care le folosesc ca şi spaţii pentru a-şi desfăşura propriile proiecte. Există de asemenea material virtual, preluat de pe site-uri de media alternativă şi independentă. Şi, în sfîrşit, discuţii informale cu persoane din diferite ţări.

Înainte de a trece la prezentarea **datelor acumulate şi mai ales înţelese** într-un răstimp destul de îndelungat, aş parafraza un profesor de antropologie, care le explica elevilor săi:

„Dacă antropologia ar trebui să-şi aleagă un singur mesaj ca şi lecţie centrală, l-aş alege pe acesta: Nimic nu e doar atît (Nothing is Just). Realizarea unui film nu e doar activitatea de a face un film. Căsătoria nu e doar un angajament. Familia nu reprezintă doar oamenii cu care te înrudeşti (...) Fotbalul nu este doar un sport, este un mijloc de enculturaţie (de ce atîţia părinţi sînt mulţumiţi să-şi vadă copiii ducîndu-se la fotbal?), un mijloc de a exprima şi a conţine agresiunea, este un simbol al masculinităţii americane şi un ritual al solidarităţii sociale americane(...) [1]

Parafrazîndu-l, aş spune că a locui într-un squat nu înseamnă doar a sta pur şi simplu într-o casă, ci implică o reţea complexă de legături sociale şi comunitare. Totodată, presupune o serie de acţiuni şi iniţiative cu implicaţii politice. Un squat ca şi spaţiu social are o anumită infrastructură care poate pune în mişcare diferite segmente şi nivele de realitate socială**. Aşadar, un squat nu este doar o casă.**

[1] http://savageminds.org/2005/05/19/nothing-is-just/

CAPITOLUL I. COMUNITATE ŞI COMUNITĂŢI – DE LA EPOCA MODERNĂ LA EPOCA GLOBALIZATĂ

1.1 Viziuni clasice

Cea mai provocatoare întrebare ridicată de ştiinţele sociale rămîne probabil aceasta: ce anume îi face pe oameni să realizeze acţiuni în comun, de ce ei se unesc sistematic pentru a face ceva împreună, dar şi de ce ajung să se dezbine? Cu alte cuvinte, ce anume dă curs creativităţii sociale a oamenilor, în aşa fel încît ei se organizează şi se grupează în moduri diferite, ghidîndu-se după o multitudine de principii şi idealuri? Un lucru e însă cert: omenirea a purtat cu ea dintotdeauna instinctul comunităţii, al asocierii şi al traiului în colectivitate.

Comunitate – un cuvînt cu rezonanţe atît de dragi nouă, mai ales în actuala lume globalizată şi rapid transformată, în care de multe ori relaţiile şi contactele umane sînt caracterizate de o fluiditate extremă. Este acesta un lucru pozitiv sau mai degrabă negativ? Aş spune deocamdată că avem de-a face cu un aspect marcat de multiple tăişuri. Pe de o parte, o fluiditate a legăturilor sociale ne-ar putea trimite cu gîndul la relaxare şi chiar libertate mai mare, pe de alta ea ar putea însemna nesiguranţă şi incertitudine. Comunitate, un cuvînt „cu sentiment", aşa cum îl caracterizează Zygmunt Baumann. Tot el afirmă următoarele: *„Tovărăşia şi societatea pot fi rele sau proaste, dar nu şi comunitatea. Comunitatea pare să fie întotdeauna ceva bun"*. Greu de contrazis...

Definiţia termenului într-o enciclopedie virtuală contemporană ne spune următoarele: „o comunitate reprezintă un amalgam de fiinţe vii care împart un mediu: plante, animale, oameni". Într-o comunitate umană, motorul esenţial ar fi acela că toţi subiecţii individuali au ceva în comun; o comunitate se bazează totodată pe împărtăşirea diverselor interacţiuni în tot felul de moduri. Şi, de reţinut**, ceea ce îi face pe oameni să coopereze şi să colaboreze iniţial, nu este la fel de important ca ceea ce îi face să continue să se asocieze**. Definiţia ne mai vorbeşte despre *identificare socială* (învăţăm cine sîntem prin raportare şi interacţiune cu ceilalţi), *realizare* (acumulare progresivă de fapte, cunoştinţe, adevăruri), *socializare,* procese care permit individului pe de o parte să facă propriile alegeri, pe de alta să se asocieze şi astfel să comunice în interiorul unui grup format. Istoria demonstrează faptul că oamenii au manifestat întotdeauna tendinţa spre agregare, amalgamare şi apoi consolidare: de la civilizaţiile de adunători-culegători care au evoluat în sate agare, pînă la oraşe, apoi oraşe-state, state-naţiuni.

Conceptul sociologic de „comunitate" datorează mult celebrei distincţii realizate de Ferdinand Tonnies în anii 30: comunitate (*gemeinschaft*) – societate (*gesellschaft*). *„Este comunitate tot ceea ce în creaţiile gîndirii sau ale reprezentării sociale a oamenilor este natural sau spontan; societate, tot ceea ce este efectul artei (în sens de arte-fact, de tehnică socială, n.n). Relaţia însăşi şi astfel legătura (socială) este concepută fie ca viaţă reală şi organică – aceasta este fiinţa comunităţii, fie ca o construcţie ideală şi mecanică – acesta este conceptul de societate"*.

Comunitate ca unitate spaţială în care tradiţia, familia şi religia structurează existenţa, şi societate, dominată de relaţii impersonale şi detaşate. O distincţie căreia i se suprapune o alta: cea între urban (mecanic) şi rural (organic). Pe cînd viaţa rurală ar fi asemenea unui organism viu, aşezările urbane sînt împietrite, lipsite de şansa de a evolua. Logica, formulată de Vincenzo Ruggiero[2], ar fi următoarea: *„Organisms evolve, wheather machines can only break down"* (Organismele evoluează, pe cînd maşinile nu pot decît să se strice). Cu alte cuvinte, distincţia organic/mecanic. Acelaşi autor remarcă faptul că intepretările scrierilor clasice aparţinînd lui Tonnies, Durkheim, Weber şi Simmel tind să evidenţieze disticţiile bipolare între viaţa urbană şi cea rurală, sau între societăţi simple şi altele complexe. În acest context, existenţa urbană apare conceptualizată ca întruchipare a interesului personal şi mai ales a singurătăţii iremediabile. **Comunitatea** (Gemeinschaft) este mult mai puternică în mediul rural, care reprezintă, în viziunea lui Tonnies „o formă durabilă şi genuină de a locuire împreună", pe cînd **societatea** (Gesellschaft), proprie existenţei urbane este tranzitorie şi superficială, rămînînd, aşa cum am spus, un agregat mecanic.

Este clar că aceste teoretizări privesc în ansamblu modernitatea ca un fel de ruptură, iar Tonnies este cel care dă tonul unei serii mai lungi de astfel de interpretări. Cele două mari rezultate ale modernităţii ar fi industrializarea dar şi sentimentul dizlocării comunităţilor tradiţionale şi al îndepărtării oamenilor de legăturile naturale proprii acestora. În cartea sa „*Comunitatea, căutarea siguranţei într-o lume nesigură",* Baumann reface traseul rupturii cu pricina. În viziunea sa, revoluţia industrială scoate forţat masele din „rutina veche şi rigidă", adică cea a „interacţiunilor comunitare guvernate de obicei" pentru a le plasa într-o „nouă şi rigidă rutină, a locului de muncă din fabrică, guvernat de sarcină" . Războiul se dădea aşadar între noua clasă întreprinzătoare şi comunitatea locală resimţită ca „pericol". În numele eliberării individului de „inerţia maselor" s-a înlăturat treptat puterea comunităţilor locale, iar oamenii au fost comasaţi sub o altă forţă: forţa muncii. Pentru acest scop, ne spune autorul,

[2] Ruggiero, Vincenzo, *Movements in the City,* 2001

„vechile rutine nu erau bune – erau prea autonome, guvernate de propria logică tacită şi nenegociabilă şi prea rezistente la manipulare şi schimbare deoarece prea multe şiruri de interacţiuni umane erau întreţesute în fiecare act, şi ca să schimbi unul , trebuie să urneşti sau să rupi mulţi alţii (...) Problema nu era atît cum să-i faci să muncească pe cei ce se fereau de muncă (...), ci cum să-i faci să muncească într-un mediu cu totul nou, nefamiliar şi opresiv”[3]

Noua etica a muncii şi a industrializării reuşeşte aşadar să submineze influenţa nucleelor specifice comunităţilor tradiţionale (gospodăria, biserica), la fel ca şi interacţiunile naturale, de la sine înţelese dintre oameni. Max Weber, menţionat de Baumann, consideră că actul constitutiv al capitalismului este marcat de separarea afacerilor de gospodărie. O dată separaţi producătorii de mijloacele proprii de producţie, se goleşte şi munca de sensul pe care-l avusese anterior. Ritmurile de lucru reglate de natură sînt înlocuite de monitorizarea riguroasă a sarcinilor în fabrici, în vreme ce „instinctul de făurar”, (numit astfel de Thorstein Veblen, citat tot de Baumann), adică o „înclinaţie naturală spre muncă şi dezgust faţă de efortul inutil”, devine anihilat de rutină. Iar cînd toate aceste lucruri se instalează irevocabil, ruptura reţelelor comunitare şi a vechilor ritmuri de muncă devin ireversibile.

Cu toate acestea, observaţiile şi teoretizările care vorbeau de aceste schimbări au fost la rîndul lor criticate. La originea criticilor s-a aflat următoarea idee: opunerea societăţilor aşa numite „tradiţionale” celor industrializate ar face din primele un fel de comunităţi originare, ideale, ceea ce în mare măsură s-ar suprapune unui mit. Mai mult, simpla opunere tradiţional-industrial ar denota credinţa în permanenţa unui model linear de dezvoltare, prin urmare o îngustime a viziunii sociale. Critica conceptului de comunitate porneşte de la insuficienţa sa decriptivă: ce este de fapt o comunitate tradiţională, pe ce se bazează ea şi din ce se compune? Argumentele aduse insuficienţei cu pricina, aşa cum le-am găsit rezumate într-un curs românesc de sociologie realizat de Vintilă Mihăilescu, fac referire la mai multe coordonate. Pe de o parte ar fi diversitatea, în sensul că societăţile pre-moderne rămîn diferite între ele, neputînd fi aşezate sub aceeaşi identitate conceptuală de „comunitate”. *„Nu există o identitate structurală între comunităţile de sînge (de gen familie, clan etc), cele spirituale (prietenie, tovărăşie) şi cele de teritoriu (comună etc)*, se precizează în curs. Pe de altă parte ar fi argumentul dimensiunii: ce anume te poate face să distingi o comunitate de o simplă colectivitate? Concepem comunitatea „ca un tip de colectivitate sau unitate socială” sau ca „un tip de relaţie socială sau sentiment” (Azarya, 1985)? Un sat pre-modern este o

[3] Baumann, Zygmunt, *Comunitatea – căutarea siguranţei într-o lume nesigură, 2001*

comunitate sau o colectivitate care permite relaţii comunitare?. Tot atîtea întrebări care denotă faptul că o abordare conceptuală a „comunităţii" nu este nici pe departe atît de facilă.

La rîndul său, Max Weber contestă asocierea comunităţii unei anumite perioade de timp din istoria organizării sociale a oamenilor. Mecanismul gîndirii sale postulează ideea conform căreia o comunitate nu are de-a face nici cu proximitatea, nici cu coexistenţa, ci mai degrabă cu un anume sentiment al apartenenţei la ceva. Oamenii sînt cei care dau semnificaţie unei comunităţi, şi nu neapărat o vecinătate, o rudenie sau o co-rezidenţă. Acestea, în lipsa unui sentiment caracteristic, nu constituie neapărat comunităţi. Tot Max Weber este cel care introduce termenul de *comunitarizare* (forma verbală a „comunităţii"). Prin urmare, comunitatea este concepută ca şi proces. Un grup de oameni pot comunitariza, dar totodata şi de-comunitariza. Pe scurt, procesele de comunitarizare, în viziunea lui Weber, au existat şi vor exista întotdeauna, „oricînd şi pretudindeni". În acest sens, după cum precizează cursul de sociologie menţionat mai devreme, comunitatea nu este „apanajul sau expresia doar a unui tip de organizare socială", respectiv societăţile pre-moderne. Acest lucru ar echivala cu o „de-dramatizare a societăţii ca ruptură". Max Weber îşi scria teoriile undeva în preajma anilor 30.

1.2 Societatea de risc

Am urmărit pînă acum coordonatele principale ale conceperii comunităţilor în raport cu epoca modernă şi industrializarea, dar şi critica acestor viziuni. Să ajungem însă în prezent, dominat de aceeaşi paradigmă capitalistă (avansată), şi să aruncăm o privire asupra felului în care se conturează „comunitatea" în ziua de azi. Am înţeles aşadar cum stăteau lucrurile în perioada modernităţii, să vedem aşadar cum arată ele în lumea globalizată în care între timp am ajuns să trăim. Este lumea capitalului mobil, a companiilor transnaţionale, a tehnologiei digitale, a mediului virtual. Este lumea prezentată de unii drept „sat global", adică o uriaşă colectivitate umană, din care însă nu dispar graniţele şi mai ales inegalităţile de tot felul. O societate a riscului, ridicat la rangul de principiu, sau *Risikogesellschaft*, cum a fost denumită de Ulrich Beck, profesor la London School of Economics, şi în care, aşa cum observă Zygmunt Baumann, domină cel puţin trei autorităţi: autoritatea numerelor, cea a experţilor şi cea a celebrităţilor.

Ce forme ia aşadar comunitatea sau cel puţin ideea de comunitate într-o societate globalizată? Baumann ne vorbeşte spre exemplu despre o *„comunitate a identităţii"* care ar caracteriza aşa numita *„noua elită extrateritorială"*[4]. Pentru a înţelege însă la ce se referă Baumann cînd discută despre *extrateritorialitate,* trebuie să precizăm despre aşa numita

[4] Baumann, Zygmunt, idem

liberate de mişcare pe care se presupune că o aduce noua lume globalizată. Există o libertate de circulaţie mai mare ca oricînd, însă ea este rezervată mai degrabă capitalului decît indivizilor. Capitalul nu mai cunoaşte graniţe şi nici nu mai este legat de un anumit teritoriu fizic, putînd să se deplaseze oriunde în lume. În acest sens el devine extrateritorial, la fel ca şi forţele economice pe care le generează. Paradoxal însă, majoritatea indivizilor de pe glob rămîn „legaţi de glie", într-o lume în care, potrivit lui Baumann, *„mobilitatea şi facilitatea de a fi în mişcare au devenit factori principali ai stratificării sociale"* [5]. Există într-adevăr mijloace de transport performante, dar nu toată lumea are acces la ele sau la preţul necesar unei deplasări. Graniţele şi vizele necesare intrării pe un anumit teritoriu îngreunează şi ele puterea de deplasare. Distanţa, departe de a mai fi o simplă coordonată fizică, s-a transformat într-un „produs social" mai mult sau mai puţin accesibil.

În comparaţie cu extrateritorialismul „noii elite", o bună parte din populaţia planetei rămîne condamnată la imobilizare (exemplu ghetoul) sau, dimpotrivă, este forţată să rătăcească prin lume în căutarea locurilor de muncă. Dar o dată ajunşi undeva, migranţii devin o minoritate care nu e văzută cu ochi buni, cu o situaţie semi-clandestină precară, dar totuşi tolerată într-o oarecare măsură. Marile metropole sînt pline de aşa numiţii *desaparecidos* (cei care nu se vad), cum i-a numit expresiv artistul Manu Chao într-unul din cîntecele sale, *perdido en el siglo* (pierduţi sub cer). Preţul plătit pentru o toleranţă la limită este invizibilitatea lor socială.

În schimb, *„elita extrateritorială"*, (oameni de afaceri, purtători ai capitalului, ai finanţelor, investitori), are undă verde oriunde s-ar afla şi mai ales oriunde ar dori să meargă. Ei alcătuiesc o **„comunitate a identităţii"**: sînt cosmopoliţi, au un limbaj comun şi o atitudine detaşată. Aflaţi într-o ţară anume, frecventează acelaşi gen de locuri, nu se abat vreodată de pe traseele atent stabilite şi întotdeauna au un contact minim cu localnicii. Astfel ei reuşesc să păstreze o identitate comună. Dar despre identitate, Eric Hobsbawm, citat de Baumann, comentează sugestiv următorul lucru: „*Cînd comunitatea se prăbuşeste, este inventată identitatea*" [6]. Identitatea trebuie aşadar să rămînă ceva flexibil, facil, uşor de ales şi de stabilit. O facilitate la care renunţi atunci cînd nu mai ai nevoie de ea. *„În nici un caz, loialitatea, o dată declarată, nu trebuie să devină irevocabilă: legătura creată de alegeri nu trebuie să incomodeze (..) nu trebuie să îi lege pe cei care au găsit-o"* [7], scrie Baumann. **Comunitatea de interese** a elitei extrateritoriale trebuie să fie la rîndul ei flexibilă, uşor de

---

5 Baumann, Zygmunt, idem

6 Baumann, Zygmunt, idem

7 Baumann, Zygmunt, idem

asamblat dar şi de dezmembrat. „O pelerină uşoară”, cum formulase demult Weber, şi nu „o armură de oţel”.

Baumann menţionează şi alte tipuri de comunităţi contemporane, însă termenul devine mai degrabă unul convenţional. *„Comunităţi închise, bine păzite şi supravegheate electronic”,* adică zone rezidente ale căror atuuri principale au devenit divizarea, segregarea şi păstrerea distanţei, *„virtuţile ce apar cel mai proeminent în broşurile de prezentare a zonelor comunitare*”[8]. Comunităţile estetice, centrate în jurul idolilor sau a unor evenimente speciale, cu iz festiv: un concert, un festival de muzică, un meci de fotbal. Comunităţile etnice de pretutindeni cărora politicile multiculturaliste le recunosc dreptul de a fi diferit. Dreptul la diferenţă dar şi la indiferenţă faţă de celălalt – completarea lui Baumann. *„Cînd toleranţa mutuală este cuplată cu indiferenţa, culturile comunitare pot trăi una lîngă cealaltă, dar îşi vorbesc arareori una alteia, şi, dacă o fac, au tendinţa de a folosi ţeava unei arme pe post de telefon. Într-o lume a multiculturalismului, culturile pot coexista, dar le este greu să beneficieze dintr-o viaţă împărtăşită” [9]*

1.3 Cum s-a schimbat înţelegerea comunităţii?

Tipurile de comunitate descrise de Baumann reprezintă nişte legături fluide care nu-i leagă pe oameni în vreun fel, cu atît mai puţin îi fac să coopereze şi să împărtăşească experienţe; legături pe care le poţi păstra, le poţi folosi, iar la fel de bine le poţi îndepărta sau te poţi lipsi complet de ele. După alegere. Cu alte cuvinte, vorbim de facilităţi diverse, care cu greu se mai apropie de ideea de comunitate, văzută ca ţesătură de legături solide şi reciproce.

Pe site-ul unui colectiv american de activişti numit **Crimethinc**, am găsit un text intitulat **AlieNation: The Map of Despair**, din care voi cita o frază : *„Suburbiile de azi sînt cimitirele comunităţii, oameni împachetaţi separat în cutii, la fel ca şi produsele din supermarketuri vîndute pentru „prospeţimea” lor. Avînd ziduri groase între noi şi vecinii noştri, între prietenii şi familiile noastre răspîndite prin oraşe şi naţiuni, este greu să mai poţi avea orice fel de comunitate, pentru a nu mai vorbi de posibilitatea de a împărţi spaţii comunitare în care oamenii pot beneficia reciproc de creativitatea lor.” [10]*

Backgroundul pasajului de mai sus este spaţiul urban. De altfel, spaţiul urban este cel care interesează în lucrarea de faţă şi mai ales comunităţile create la acest nivel. De aceea, în momentul în care am încercat să ofer o idee despre ce se ascunde sub pălăria conceptuală a

[8] Baumann, Zygmunt, idem
[9] Baumann, Zygmunt, idem
[10] http://www.crimethinc.com/library/english/alien.html

termenului, nu am precizat forme de comunităţi specifice spaţiului rural, cum ar fi vecinătatea săsească sau zadruga, în spaţiul est-european. Sînt exemple interesante în sine, despre care s-a scris destul, însă din păcate ele îşi găsesc prea puţin locul în contextul urban al acestei teze.

Ce mai înseamnă totuşi „comunitate" în ziua de azi? Aparent, ideea de comunitate ca împărţire de spaţiu, timp, mediu, idei, sentimente, creativitate, sarcini este pe cale să se dezintegreze în aceste timpuri, sau cel puţin devine foarte greu de realizat şi construit. Probabil că multora li se pare şi inutil. Priorităţile actuale ale oamenilor, timpul pe care îl au la dispoziţie, la fel ca şi seturile oficiale de valori promovate sînt altele decît preocuparea sau interesul de a trăi/locui/experimenta comunitatatea. Grija principală a devenit aceea de a nu simţi că fuge pămîntul de sub picioare sau de a nu pierde vreun tren care ar putea duce la dezvoltarea personală, achiziţionarea de bunuri, servicii sau multiplicare de capital. Competiţia şi nu cooperarea dictează de obicei regulile jocului social. Mai mult decît atît, din comunitate înţelege fiecare cam ce vrea. În cartea *„Key Concept in Urban Studies"* (M. Gottdiener/ Leslie Budd , 2005), la capitolul numit „Comunitatea", se spune că termenul este folosit într-un sens atît de larg în prezent, încît nu mai are un înţeles specific. Potrivit unui autor citat, există cel puţin 100 de definiţii curente diferite. Totodată, esenţa comunităţii nu mai rezidă neapărat în unitatea spaţială, ci mai degrabă în reţele şi structuri sociale diverse. Indivizii din oraşele şi suburbiile contemporane preferă, potrivit autorilor, o „apartenenţă limitată (parţială)" în multiple reţele sociale decît o „apartenenţă completă" într-o vecinătate fizică.

Dar felul în care s-a modificat înţelegerea comunităţii şi măsura acestei schimbări sînt date mai cu seamă de prezenţa lumii virtuale în vieţile indivizilor. **Internetul** este produsul tehnologic accesibil maselor, care a inovat enorm ideea de comunitate, cel puţin în societăţile dezvoltate. Să nu uităm totuşi că o mare parte din populaţia planetei nu are acces (frecvent) la firele magice purtătoare de informaţii şi creatoare de legături. Iar cei care au, cunosc prea bine influenţa firelor în existenţa cotidiană. Internetul îşi creează propriile comunităţi şi conectează lumea de la un capăt la altul. *A wired up planet*. Internetul şi telefonl mobil au făcut posibilă apariţia aşa numitelor „mulţimi inteligente", care îşi auto-organizează şi auto-coordonează întîlnirile. *Flash-mob-ul* este un exemplu deja clasic de comunitate aparent spontană, dar minuţios coordonată cu ajutorul spaţiului virtual şi al SMS-ului, care, la fel de facil cum se creează, se şi autodizolvă. Despre mulţimile inteligente autorul Howard Rheingold afirmă în cartea sa recent tradusă în limba română (**Găşti inteligente, 2005**) că vor produce următoarea revoluţie socială. Acelaşi autor descrie cîteva caracteristici ale comunităţilor virtuale*: „Veştile bune despre comunităţile virtuale spun că nu trebie să fii un*

scriitor, artist sau jurnalist de televiziune profesionist pentru a te putea exprima şi a fi „auzit" de ceilalţi (...)Prezenţa instigatorilor, rasiştilor, şarlatanilor, semidocţilor şi nebunilor reprezintă o tragedie clasică a dilemei comunităţilor (...) Media on-line care susţine comunicarea socială are o capacitate defensivă pe care socializarea faţă în faţă nu o are: este posibil ca interlocutorii civilizaţi să-i scoată din emisie, să-i ignore pe cei care abuzează de conversaţiile comunităţii." [11]

Comunităţi virtuale, cu avantajele lor considerabile, tind să înlocuiască din ce în ce mai mult întîlnirile reale şi mai ales nevoia omului de a comunica şi de a fi în legătură cu ceilalţi. Acest lucru pare să fie compatibil cu eficientizarea maximă a timpului şi a muncii susţinute în cadrul actualei paradigme economice. În momentul în care ne străduim să fim cei mai buni, cei mai eficienţi, atunci cînd ne folosim la maxim capacităţile la locul de muncă sau oriunde altundeva, cînd vrem să păstrăm un ritm alert şi susţinut, timpul necesar întîlnirilor faţă în faţă se reduce considerabil. Îm acest caz ne rămîne la dispoziţie lumea virtuală. Cu un imens potenţial informativ şi subversiv, pe de o parte, dar şi cu tendinţa de a înlocui comunicarea reală. **A fi împreună cu celălalt devine, treptat treptat, un lux**. Un lux legat de timp şi de controlul deţinut asupra propriului timp. Între paranteze fie spus, să ne gîndim doar cît de des avem timp pentru lucrurile care ne fac cu adevărat plăcere, cît de des ne permitem de fapt să avem timp liber, şi cît de des ne vedem cunoscuţii la faţă.

Ce relevanţă şi înţeles a căpătat pentru noi comunitatea în ziua de azi? Un exerciţiu de *self research* pe care oricare dintre noi ar trebui să-l facă. Desigur, există termeni familiari intraţi în limbajul uzual, precum *dezvoltare comunitară, politici comunitare, aquis comunitar*. Există, pe de altă parte, vieţile noastre simple pe care încercăm să le modelăm cît mai bine şi să le dăm o formă cît mai complexă. Totodată, încercăm şi căutăm diferite moduri de *a fi împreună în lume.* Mergem la *team buildinguri*. Mergem la rave-party-uri. Mergem la concerte şi la meciuri de fotbal. Stăm de vorbă cu „comunitatea" de pe Yahoo Messenger. Ne vizităm din cînd în cînd familiile. Mergem la Vama Veche pentru că „ne simţim mai liberi", mai aproape de ceilalţi (cum declară mulţi pe marginea acestui subiect) şi pentru că „acolo putem socializa altfel cu lumea". Ieşim în oraş „cu gaşca", avem teritoriile noastre pe care le frecventăm, avem identităţi urbane: grafferi, rolleri, skateri, exploratori urbani, bikeri, otaku. Pe telefon primesc regulat mesaje cu invitaţii la petreceri organizate de un grup numit „La comunidad". Auzim vorbindu-se de „comunitatea muzicii goa" sau „comunitatea punk", dar şi de „comunitatea oamenilor de afaceri". Unde să fie oare comunitatea în toate acestea?

[11] Rheingold, Howard, *Găşti inteligente,* 2005

Cumva prinsă la mijloc? Sîntem cu adevărat aproape unii de alţii sau doar sîntem prinşi fiecare în networkul lui social? Comunitate mai înseamnă oare şi altceva în prezent decît a fi parte a unor reţele sociale? Cît de conştienţi sîntem de aceste lucruri? Facem alegeri în ceea ce priveşte modurile noastre de a fi în lume, sau doar sîntem pe val şi luăm ce prindem? Cît de des reflectăm asupra feliei de realitate socială căreia îi aparţinem şi care ne modelează?

Sînt tot atîtea întrebări cărora oricine ar trebui să încerce să le găsească un răspuns. Poate că acesta este rolul ştiinţelor sociale, ar putea argumenta cineva. Aş putea replica faptul că rostul antropologiei şi al ştiinţelor sociale în genere nu este neapărat de a oferi răspunsuri în sensul clasic al cuvîntului, ci de a lărgi dar mai ales de a clarifica sfera de opţiuni şi viziuni sociale, din care oamenii pot ulterior să aleagă. Subscriu prin această afirmaţie opiniei lui Zygmunt Baumann care spunea următoarele : *„Activitatea de a face sociologie şi de a scrie sociologie are ca scop dezvăluirea posibilităţii de a trăi împreună în moduri diferite, cu mai puţină mizerie sau fără mizerie: o posibilitate ascunsă, neobservată sau necrezută zilnic. A nu vedea, a nu căuta şi prin urmare a suprima această posibilitate face parte din mizeria umană şi este un factor major al perpetuării sale”* [12]

Prin urmare, voi încerca prin lucrarea de faţă să ofer şi eu o posibilitate: o modalitate de a locui şi a acţiona împreună. O lume cu care am luat contact întîmplător şi pe care, cu trecerea timpului, am ajuns să o înţeleg mai bine. Misiunea mea va fi aceea de a o descrie, de a-i surpinde toate faţetele, de a o apropia de cititor şi mai cu seamă de a o transforma în scriitură – actul cel mai dificil al oricărei cercetări de teren.

1.4 Comunităţi alternative.

1.4.1 Alternativă la ce?

În cadrul mişcărilor *new age* conturate în anii 60-70 s-a născut şi ideea comunităţilor alternative. Ideea a rămas în picioare de-a lungul ultimelor decenii evoluînd în fel şi chip pînă în prezent. Desigur, comunităţile hippie ale anilor 60 sînt demult apuse, însă spiritul lor se poate spune că s-a propagat pînă în ziua de azi. În acelaşi mod în care cultura contestatară a acestor ani reprezintă rădăcinile actualelor proteste alter-globaliste, comunităţile alternative ce încearcă să-şi croiască drum în prezent se revendică de la aceeaşi perioadă a inovaţiilor şi destinderilor sociale.

[12] Baumann, Zygmunt, idem

Totuşi care este contextul acestor comunităţi? De ce şi-ar dori oamenii o comunitate alternativă? Alternativă la ce? Răspunsul pare la prima vedere simplu: este vorba de **alternative la modurile de locuire şi stilurile de viaţă puse la dispoziţie de actualul sistem economico-politico-social**. Există oameni care preferă să experimenteze şi să-şi caute propriul echilibru social. Dar ceea ce este echilibru şi soluţie de existenţă pentru ei, poate să nu fie văzut cu ochi buni de autorităţi şi alte mecanisme ale sistemului în general. O comunitate alternativă presupune auto-administrare, consens în rîndurile membrilor, delimitare de anumite paradigme sociale. Însă calea de la teorie la practică este una deosebit de dificilă. O comunitate alternativă se clădeşte în ani de zile. Dacă disensiunile între membri nu o slăbesc, atunci ea are cu siguranţă toate şansele să întîmpine neîncrederea şi ironia celor din jur, la fel ca şi hărţuirea permanentă din partea autorităţilor.

1.4.2 Christiania

Cu toate riscurile de mai sus, destui indivizi încearcă să-şi construiască propria infrastructură comunitară şi să trăiască autonom. Un exemplu devenit deja clasic este comunitatea Christiania din Danemarca. Înfiinţat în 1971 de un grup de squatteri, Oraşul Liber, cum s-a autodenumit, a trecut prin diferite faze şi a cunoscut destule probleme. Încă de la înfiinţare, guvernul danez a încercat fără succes să o evacueze, însă în cele din urmă comunitatea a ajuns pe agenda Parlamentului ca şi „experimentul social temporar Christiania". Oamenii din Oraşul Liber au dezvoltat proprile legi, complet independente de guvernul danez. La un moment dat au bătut şi monede, pentru încurajarea comerţului în comunitate. Regulile interzic armele, prezenţa maşinilor, furatul, drogurile tari. Cu toate acestea, una din problemele cu care Christiania s-a confruntat întotdeauna a fost traficul de droguri venit din afara şi controlat de bande de motociclişti. **Filosofia generala în ceea ce priveşte administraţia Christianiei este ca indivizii pot sa se conduca mai bine singuri, printr-o democraţie populară personală bazată pe simţul comun, decît prin legi**. Încă de la începuturile sale, Christiania a dezvoltat un sistem complex de autoguvernare. In Constitutia Christianii (1971) este precizat faptul ca misiunea Christianiei este de a construi o societate autoguvernată în care fiecare individ să se manifeste liber, interiorizînd responsabilitatea faţă de comuniune ca un tot. Societatea trebuie să rămînă unită din punct de vedere financiar, iar prosperitatea trebuie în permanenţă folosită pentru a demonstra faptul că poluarea psihologică şi fizică poate fi evitată. Aceste principii constituţionale-oficiale stau şi astăzi la baza Christianiei, fondată pe baza unei forme de anti-urbanism şi pe un fel de căutare nostalgică a comunităţii rurale idealizate. Cea mai predominantă ideologie asociată

Christianiei rămîne socialismul utopic (socialismul utopic vede în micile comunităţi idealul pentru viitorul societăţii, bazate pe principiul cooperarii şi în care teritoriul este comun).

Totuşi situaţia comunităţii rămîne una incerta. Statutul ei în societatea daneză este unul semi-legal, iar viitorul nesigur. În ultimii 15 ani, guvernul nu a mai autorizat construcţii în Christiania, iar poziţia adoptată este aceea a „toleranţei zero", ajutată şi de prezenţa masivă a poliţiei. Strategia ar fi următoarea: prin toleranţa zero, comunitatea ar putea fi submintaă considerabil şi în cele din urmă forţată să accepte paradigma proprietăţii private şi a capitalizării pieţei. Guvernul danez plănuieşte să vîndă drepturile de a construi pe teritoriul comunităţii unor investitori privaţi, şi prin urmare menţine presiunea asupra Oraşului Liber. Intenţia clară este de a-l desfiinţa şi a nu-i permite să se dezvolte în continuare, deşi proiectul există de mai bine de trei decenii.

Este aşadar o luptă pentru control, **un conflict al puterilor**: puterea oamenilor obişnuiţi şi dorinţa lor de a se auto-guverna, vizavi de puterea autorităţilor. Situaţia aceasta de presiune seamănă mult cu ciocnirile dintre autorităţi şi locatarii squaturilor. Deseori, locuirea alternativă într-un squat este una temporară, ameninţată permanent de stafia evacuării. Rezistenţa în faţa acestei perspective poate lua forme pasive sau active. Ma refer mai cu seamă la formele de squatting din ţările dezvoltate, adesea ocupate din motive politice şi conştient stabilite, nu din nevoia acută a unei locuinţe, din sărăcie şi din lipsa oricărei alte soluţii. Dar acesta este un aspect asupra căruia voi reveni în curînd.

1.4.3 Comunităţi new age

Aşadar, aceste comunităţi alternative îşi trag seva din mişcările sociale începute în anii 60. De cîteva decenii încoace se experimentează forme diferite de a fi şi a locui împreună. **Scena squaturilor** se revendica tot de acolo. Dar squaturile şi Christiania nu sînt singurele exemple de comunităţi alternative. Ar mai fi **comunităţile new age** care cîştigă din ce în ce mai mult teren şi adepţi. După cum ştim, termenul *new age* se referă la o serie de practici şi mişcări proprii secolului XX, un fel de alternativă spirituală la religiile existente şi doctrinele lor. Călătorii new age (**new age travellers**), de pildă, sînt un fenomen social conturat în Marea Britanie cîndva în preajma anilor 70, reprezentat de oameni care călătoresc permanent între un festival şi altul, între o întrunire (Gathering) şi alta, formînd comunităţi spontane cu alte persoane interesate de aceleaşi idei şi împărtăşind aceleaşi credinţe. Viaţa călătorilor new age se desfăşoară de regulă pe drum sau cel puţin încearcă din răsputeri să rămînă aşa. Călătoresc cu dubiţe, caravane, autobuze, uneori în convoi. În anii 80 convoaiele erau uriaşe şi destule vehicule nu deţineau actele necesare.

Scena festivalurilor libere (**free festivals**), a apărute acum cîteva decenii ca o alternativă gratuită la marile festivaluri comerciale. Poziţia autorităţilor faţă de aceşti călători s-a înăsprit treptat în timpul regimului „doamnei de fier", Margaret Thatcher, culminînd în 1985 cu aşa numita „Bătălie de la Beanfield", o localitate situată în apropiere de Stonehenge. Poliţia a împiedicat un convoi de caravane să ajungă la festivalul ce urma loc să aibă acolo şi a operat cea mai mare arestare civilă în masă din istoria engleză. Această atitudine a fost întărită cîţiva ani mai tîrziu de faimosul Criminal Justice Act din 1994 , cînd întrunirile şi festivalurile non-comerciale care aveau loc în spaţii publice, cum ar fi munţi, păduri sau dealuri, au ajuns sub incidenţa legii.

În general **festivalurile libere** au fost şi sînt concepute după modelul utopic al unei societăţi diferite, în care nu există constrîngeri, norme, autorităţi sau lideri, dezvoltînd astfel o geografie simbolică dar şi o dimensiune pronunţat ritualică. Participanţii la astfel de festivaluri iau decizii prin consens şi acceptă tacit faptul că nimeni nu este obligat să facă ceva anume pentru a lua parte la ceea ce se întîmplă . În mod straniu această „regulă" a funcţionat de fiecare dată, iar studiile cultural-sociale care s-au ocupat de aceste manifestări au trebuit să recunoască neaşteptata coeziune internă a acestor societăţi non-ierarhice şi non-violente temporare. Ce e drept durata medie a unui astfel de festival este undeva între 1 şi 3 luni, suficient însă pentru a demonstra că forme alternative de coexistenţă şi organizare socială sînt posibile. Un exemplu de festival new age este **Rainbow Gathering**, care în anul 2000 a avut loc şi în România.

La o întîlnire a *Familiei Curcubeului* oamenii vin cu tot felul de obiecte personale: corturi, hamace, vase, tacîmuri, securi, pături, instrumente muzicale, alimente. Prezenţa altor bunuri cum ar fi alcoolul, carnea, drogurile tari, armele, camere foto-video nu este binevenită, la fel ca şi „vibraţiile şi atitudinile negative". Se amenajează bucătării comune, se înalţă corturi indiene (tipi), se sapă toalete. Se organizează ateliere şi workshopuri deschise tuturor, pe diferite teme (supravieţuire în natură, jonglerie, esperanto, medicină alternativă – doar cîteva exemple). Voluntari gătesc în fiecare zi două mese principale şi acestea se servesc într-un cerc uriaş în care toată lumea se aşează. Se presupune că fiecare om are propriul vas şi propriile tacîmuri. În afara alimentelor personale precum ciocolata, zahărul sau laptele pentru copii, alimentele de bază se cumpără la comun din banii colectaţi în Pălăria Magică (Magic Hat). Pălăria Magică circulă în tot cercul de oameni imediat după masă şi fiecare donează ce crede de cuviinţă. Nimeni nu este obligat să facă acest lucru, dar de obicei situaţia se reglează perfect şi banii nu lipsesc din pălărie: cei cu mai mulţi bani probabil că donează mai mult.

Intenţia declarată a festivalurilor new age este de a crea spaţii sociale diferite, supranumite Zone Temporare Autonome (**Temporary Autonomous Zone – TAZ**). În acelaşi timp festivalurile sînt experimente sociale în care se testează ideea unei comunităţi ideale. Participanţii vin aici cu speranţa trăirii unor experienţe transformative sau pentru a se simţi „în familie". De multe ori se creează legături sociale puternice, iar oamenii rămîn în contact şi se întîlnesc ani la rînd, fie la acelaşi festival, fie pentru a călători împreună în alte zone. Principiul tacit al întrunirilor este că, fără cooperare şi colaborare, gatheringul nu ar putea funcţiona. Se pare că toţi cei care vin înţeleg şi acceptă tacit principiul, căutînd să contribuie cît de puţin la bunul mers al lucrurilor. În general, oamenii conştientizează şi acceptă faptul că la mijloc este vorba de şederea lor împreună, că nimeni nu-i obligă să facă acest lucru, de aceea prea puţini încearcă să se eschiveze activităţilor necesare pentru ca tabăra să se desfăşoare corespunzător.

1.4.4 Scena petrecerilor rave

Scena petrecerile rave reprezintă un alt exemplu de comunităţi alternative temporare. Cultura techno-rave, deşi încorporată mainstream-ului prin proliferarea industriei cluburilor, supravieţuieşte totuşi subteran şi adeseori ilegal prin petrecerile în aer liber sau în spaţii dezafectate. Teoretic, oricine îşi găseşte locul la un rave-party. Nu trebuie să ai un stil anume. Nu trebuie să fii cineva anume. Fiecare are propriile motivaţii de a participa şi feluri diferite de a se distra. În principiu este loc pentru toată lumea. Uneori se formeaza si se consolideaza adevarate comunitati ale participantilor si organizatorilor acestor petreceri. Spre exemplu, aşa-numitul Trib al Spiralei (**Spiral Tribe**) este unul dintre cele mai mari şi mai influenţiale colective de indivizi, despre care se ştie că în ultimii cinci ani a organizat aproape săptămînal petreceri în aer liber sau în clădiri părăsite şi depozite. Întîlnirile au loc în ţări precum Anglia, Olanda, Franţa, Spania, Cehia, Italia, sau orase precum Berlin şi Viena, iar participanţii, de ordinul miilor şi zecilor de mii urmează colectivul de organizatori şi DJ din loc în loc, din ţară în ţară, asemenea unui "trib". Tribul Spiralei se proclamă cel mai bine pus la punct *soundsystem* techno, forţe şi indivizi uniţi sub "conspiraţia sunetului".

Uneori *new age travellers*, aflaţi veşnic pe drum în căutarea cîte unui festival sau a unei întruniri (*gathering*), se unesc cu *techno-hippies* (o denumire care există în vocabularul ataşat acestei culturi), şi astfel se formează ad-hoc colectivităţi uriaşe care se întîlnesc regulat în diverse locaţii de-a lungul unui continent întreg, pentru a petrece şi a dansa împreună pe ritmuri electronice. Nu este de mirare că astfel de întruniri, ascunse cu grijă de ochii şi urechile marelui public sau ale mass-mediei, sînt considerate subversive şi vînate în

consecinţă de autorităţi. Este o luptă a folosirii spaţiului public, a exercitării controlului, şi aşa cum am spus deja, un conflict al puterilor. O mare de oameni adunaţi la un loc, chiar dacă în scopuri paşnice, reprezintă în sine o potenţială putere dar şi un potenţial pericol în ochii autorităţilor. De aceea, fie că este vorba de colectivităţi spontane sau de comunităţi ce se vor autonome (adică nesupuse controlului autorităţilor), ele nu vor fi niciodată încurajate de sistemul în cadrul căruia se exercită. Este de altfel, în opinia mea, şi unul din motivele pentru care se nasc şi se propagă în continuare.

1.4.5 Sate ecologice

Aş mai adăuga un singur exemplu interesant: *eco-villages* (în traducere aproximativă, sate ecologice), nişte comunităţi intenţionale ce îşi propun să se dezvolte durabil din punct de vedere social, economic şi ecologic. Într-un eco village locuiesc de regulă între 50 şi 150 de indivizi, dar se pot întîlni şi comunităţi de cîteva sute de persoane (o reţea de *ecomunicipalităţi*). Oamenii care aleg să locuiască într-o astfel de comunitate resping stilul de viaţă consumerist, la fel ca şi distrugerea habitatelor naturale, creşterea continuă a aglomerărilor urbane şi agricultura de "fabrică". Un sat ecologic îşi alcătuieşte propriile sisteme de canalizare şi alte facilităţi, iar printre principiile membrilor săi se numără luarea deciziilor prin consens şi structura non-ierarhică. Un eco village, reprezintă în viziunea celor ce-l alcătuiesc, o alternativă economică şi socială cu un impact ecologic minim

CAPITOLUL II. SPAŢIUL URBAN. COMUNITĂŢI URBANE. MIŞCĂRI SOCIALE URBANE

2.1 Oraşul ca spaţiu al negocierii

Am făcut o scurtă trecere prin lumea diferitelor comunităţi alternative contemporane pentru a oferi un fundal mai larg asupra lucrurilor despre care urmează să vorbesc în continuare: **comunităţile şi mişcările sociale urbane.**

Majoritatea indivizilor de pe glob locuieşte în prezent în oraşe, mai ales în ţările sărace şi supra-populate. Problema locuirii se accentuează de la an la an, populaţia creşte, dar nu şi o infrastructură adecvată, menită să adăpostească pe toată lumea. Aşezările alcătuite din mahalale sărăcăcioase (*slums*) şi ghetouri (*shanty towns, favelas, bustees, barriadas, poblaciones, villas miserias, bidonvilles, kampungs* – toate semnificînd acelaşi lucru)

reprezintă peste 30% din populaţia urbană a lumii (în Africa şi Orientul Mijlociu ele ajung la peste 60%)

În ţările dezvoltate, zone ieftine cîndva accesibile mai multor categorii de oameni se gentrifică cu rapiditate, iar procesul acesta scoate mulţi indivizi din ecuaţia locuirii. **Gentrificarea** ar putea fi caracterizată ca un fel de ieşire şi reintrare a capitalului într-o anumită zonă, un proces de *reînoire urbană* („urban renewal") cum este definit de autorii Gottdiener şi Budd în cartea *Key Concepts in Urban Studies.* Spre exemplu, un proprietar de clădiri pe care le închiriază poate decide să nu mai investească în ele (renovări, îmbunătăţiri) dacă zona în care ele sînt situate se umple de persoane cu venituri mici. O poate abandona şi se poate orienta către alte zone. Dar la fel de bine, capitalul poate pătrunde într-o zonă modestă, intuindu-i potenţialul, şi o poate transforma radical, prin construcţie de apartamente de lux, centre comerciale, bănci. Din acest joc însă au de pierdut mulţi indivizi. În momentul în care o zonă începe să se gentrifice, ei nu mai pot ţine pasul cu noul puls şi nu-şi mai permit să locuiască acolo. Chiriile cresc, la fel ca şi standardele generale ale cartierelor.

Problema locuirii trebuie judecată aşadar în lumina acestor procese şi a datelor mondiale privind situaţia locativă. **Casa**, ca şi spaţiu vital necesar oricărei fiinţe omeneşti, se dovedeşte a fi o resursă preţioasă şi greu accesibilă. Felul în care arată lucrurile la nivel global în prezent demonstrează că nu oricine are acces la această resursă vitală, iar mulţi dintre cei care totuşi au, sînt ameninţaţi permanent de un statut semi-legal. Mai mult, indivizii au nevoie nu doar de spaţiu fizic, pentru locuirea propriu-zisă, ci şi de spaţiu simbolic şi social, destinat interacţiunilor. Au nevoie de securitatea şi intimitatea căminului, dar şi de sentimentul apartenenţei la ceva, de accesul la spaţiul public. Diferite nivele ale conflictului social şi ale ciocnirilor de interese se conturează deja în aceste aspecte. Oraşul în sine reprezintă un teren al conflictului, al inegalităţilor de orice fel, un spaţiu predestinat negocierilor de existenţe şi teritorii.

Revenind la **problema locuinţei**, se ridică următoare întrebare: **cum anume se împarte această resursă, cui, de către cine şi mai ales conform căror norme?** Unii oameni vor avea locuinţe mai bune decît alţii, deoarece acest spaţiu vital nu este omogen. Alţii vor trebui să muncească mai mult pentru a-şi putea păstra locuinţele. Altora le vor rămîne „resturile", locuinţele de calitatea cea mai joasă, iar unora nu le mai rămîne nimic, eventual doar străzile. Dar şi aici intervine o problemă: străzile aparţin mai mult celor care locuiesc în ele, lipsiţi fiind de orice altă soluţie, sau aparţin tuturor în egală măsură? N-ar fi oare o ipocrizie să afirmăm că strada este a tuturor, în acelaşi timp în care susţinem sus şi tare că dreptul la locuinţă este şi el al tuturor, dar ne preocupă mult prea puţin soarta celor ce n-o au, prin

justificarea că „nu e problema noastră” ? Mai mult, ne putem întreba ce delimitează pînă la urmă spaţiul public al unui oraş de cel privat? Cine şi în ce fel hotărăşte delimitarea publică şi privată a teritoriilor? Un supermarket construit pe fostul teren al unui parc (cum se întîmplă adesea în oraşele deschise masiv economiei de piaţă) ar trebui să rămînă în continuare spaţiu public, sau dimpotrivă, unul privat, destinat doar consumului şi nicidecum plimbării? O autostradă care trece pe sub ferestrele locuitorilor dintr-o zonă cîndva liniştită este o agresiune a spaţiului public sau nu?

Sînt doar cîteva întrebări problematice care reflectă incertitudinile şi ambivalenţele specifice spaţiului urban; ceea ce caracterizează co-existenţa indivizilor în oraşe este **negocierea constantă pentru a face coabitarea posibilă**. Studiile clasice de sociologie urbană vorbesc de stabilitate-instabilitate sau de coeziune-separare. Oraşele contemporane îşi caută cu disperare echilibrul, dar de cele mai multe ori acesta este depăşit şi asaltat de tensiuni multiple. Pentru Max Weber, aşa cum ne povesteşte V. Ruggiero, oraşul ideal era reprezentat de comuna medievală sau de oraşul renascentist, unde mulţimile (popolo) participau direct la luarea colectivă a deciziilor. În aşezările urbane contemporane, conflictele derivă de asemenea din împărţirea politico-administrativă, în care legile şi politicile sînt „făcute pentru locuitori şi nu de ei” (Ruggiero, 2001).

Puterea politico-administrativă este cu atît mai nepopulară cu cît ea se împleteşte cu cea economică. De fapt, în oraşul capitalist contemporan, aceste puteri, cea politică şi cea a pieţei, nu mai sînt atît de clar delimitate. De multe ori organismele economice transnaţionale iau decizii esenţiale care le suplinesc pe cele ale politicienilor locali, dar acest lucru este integrat perceperii populare ca fiind „normal” . După cum „normale” sînt şi unele efecte ale gentrificării într-o lume dominată de competiţie, cum ar fi capitalul care soseşte într-o zonă şi o dezvoltă, dar îi alungă pe vechii localnici care nu mai pot face faţă noilor preţuri şi standarde. Prin contrast, în modelul Romei antice, menţionat de Ruggiero, *comitium* şi *campus martium*, simbolizînd puterea politică, respectiv cea militară, erau situate în locaţii distincte, departe de piaţă, adică de puterea economică vizibilă.

De unde apar aşadar conflictele în oraşele contemporane? În primul rînd ar fi utilă observaţia lui Ulf Hannerz, folosită de Ruggiero în cartea sa „*Movements in the city”*: *„Oraşul nu este pur şi simplu un loc, ci rezultatul spaţial al interacţiunilor între grupuri, între grupuri şi instituţii, al practicilor de guvernare, al condiţiilor materiale şi al sistemelor de comunicare. Mai mult, caracterul transnaţional al oraşelor contemporane ne prezintă*

peisaje ale inegalităţii în care coexistă diverse vernaculare şi aşteptări, inclusiv vernacularele mişcărilor sociale urbane." [13]

2.2 Mişcări sociale urbane contemporane

2.2.1 Echilibrul social precar. *Sans-papier*

Echilibrul social precar din oraşe este alimentat, conform opiniei lui Ruggiero, de trei factori majori: **1. limitarea** (se referă la spaţiul fizic urban, la venit, oportunităţi şi puterea de acţiune); **2. separarea** (în ceea ce priveşte sexul, rasa, stilul de viaţă) 3. **cooptarea** (o strategie desfăşurată în aşa fel încît energiile creative şi stilurile de viaţă alternative să fie absorbite şi să li se refuze potenţialul de a schimba lucrurile)

În mod firesc, dar nu obişnuit sau frecvent, acestor factori li se opun reacţii şi acţiuni colective. **Mişcările sociale urbane actuale se opun de obicei uneia dintre aceste trei componente**. Ele se luptă în primul rînd pentru vizibilitate pe scena socială. Ruggiero argumentează cu trei exemple cunoscute: *sans-papiers* din Franţa, *Reclaiming the streets,* mişcare originară din Marea Britanie, ulterior extinsă în diverse locuri din lume şi *centrele sociale* din Milano (o altă denumire pentru squaturi).

Sans-papier îşi ia drept ideal o lume în care nu mai trebuie să existe acte necesare trecerii graniţelor. Dar acest lucru trebuie să fie valabil pentru toţi indivizii. *Sans-papiers,* născută cu ajutorul unei reţele informale de conexiuni sociale, se opune strategiilor de separare a indivizilor şi îi sprijină mai ales pe cei siliţi să devină invizibili (aşa numiţii *desaparecidos*). Ruggiero afirmă următorul lucru : „*Oraşele europene au nevoie de munca migranţilor dar au o problemă în a scăpa de muncitorii migranţi*" (Ruggiero, 2001). În ce fel se îndepărtează sau se ţin la distanţă migranţii, potrivit tacticilor identificate de Ruggiero: 1- micşorarea aşteptărilor; 2 – abolirea demnităţii; 3 – condamnarea la invizibilitate. Acceptarea statutului de ilegalitate într-o ţară anume implică o cerinţă nescrisă a faptului că o persoană este gata să accepte cele mai rele condiţii destinate muncitorilor imigranţi şi să fie pregătită, eventual, să devină „invizibilă". De cele mai multe ori migrantul trebuie să işi ascundă condiţia (ilegală), uneori el este nevoit să-şi ascundă şi corpul. În acest fel, el se transformă într-o non-persoană, un outsider care este automat prins într-o relaţie de respingere şi stigmatizare. Din aceste perspective, *sans-papiers* e o mişcare care se luptă pentru vizibilitate, reapariţie în spaţiul urban şi dreptul de a folosi oraşul la fel ca toţi ceilalţi. Printre

[13] Ruggiero, Vincenzo, idem

acţiunile concrete întreprinse în cadrul mişcării s-au numărat ocupările de clădiri publice de către migranţi, cum ar fi şcoli şi biserici. Motivaţia acestor acte a fost ameninţarea continuă a invizibilităţii, susţinută de legi ce incriminau statutul migranţilor. În noile centre comunitare create, indivizi din ţări precum Mali şi Senegal au devenit activi. *In march 18th 1996 we have risen* a fost sloganul mişcării, ulterior susţinută de activişti politici, organizaţii voluntare şi chiar figuri instituţionale locale. Activitatea politică purtată de respectiva mişcare reflectă, potrivit lui Ruggiero, ambiguitatea sensului muncii în societatea noastră: sursă de eliberare şi emancipare, pe de o parte, şi strategie de control social pe de alta. Ceea ce contestă *sans-papiers* este cel de-al doilea înţeles.

2.2.2 Reclaiming the streets

Reclaiming the streets este o altă mişcare urbană, conturată în Marea Britanie la începutul anilor 90, o formă a protestelor numite *anti-road*. În esenţă, mişcarea se opune aşa numitei „civilizaţii a maşinii", susţinînd că străzile ar trebui să aparţină mai degrabă oamenilor decît vehiculelor. O manifestare Reclaiming the streets presupune acţiuni nonviolente de ocupare a unei străzi sau autostrăzi şi ulterior desfăşurarea unor petreceri improvizate. În timp ce unii ar putea argumenta că această mişcare încurcă traficul şi derutează şoferii, filosofia „invadatorilor de şosele" afirmă că ei de fapt inaugurează spaţii publice pentru petrecerea timpului. Ceea ce provoacă întotdeauna blocaje, conform crezului mişcării, este traficul vehiculelor şi nu circulaţia pietonilor, iar maşinile par să ocupe din ce în ce mai mult spaţiu în detrimentul oamenilor. Evenimentele RTS sînt de obicei spectaculare şi pline de culoare, incluzînd multe dansuri, locuri de joacă pentru copii, mîncare gratuită şi muzică. Toate acestea ar crea un TAZ (**temporary autonomous zone** – spaţiu temporar autonom), într-un mod care aminteşte de festivalurile şi întrunirile new age. Stilul petrecerilor RTS şi principiul spaţiului temporar autonom au fost influenţate de scena *rave* a anilor 90 din Marea Britanie.

Însă în 1994 justiţia britanică a emis faimosul act al ordinii publice, numit *Criminal justice and public order act,* prin care s-au condamnat ferm petrecerile rave, la fel ca şi scena protestelor anti-road. De fapt, ele s-au criminalizat. Pedepsele şi amenzile pentru organizarea unor astfel de manifestări au crescut considerabil. În opinia lui Ruggiero, confirmată şi de alţii, emiterea acestui act de justiţie a adus laolaltă lupta mai multor mişcări sociale: activiştii anti-road, călătorii new-age, mişcarea squatterilor. ***„În particular, scena dintr-o dată***

politicizată a mişcării rave a devenit un nucleu social comun pentru mulţi oameni şi mişcări" [14]((Ruggiero, 2001).

2.2.3 *Centri sociali*

Cea de a treia mişcare menţionată de Ruggiero este reprezentată de aşa numitele centre sociale italiene (*centri sociali*) şi caracterizată de acesta ca o reacţie la limitarea accesului către spaţiul general urban, manifestată prin ocuparea unor locuri publice şi a unor clădiri dezafectate sau care aparţin zonei istorice. În aceste clădiri ocupate se desfăşoară acţiuni culturale, politice şi simbolice, menite să pună în lumină aspecte legate de inegalitate, rasism, justiţie socială sau distribuirea resurselor. Originile mişcării centrelor sociale din Italia se regăsesc în preajma evenimentelor turbulente ce au caracterizat ţara în 1970, cînd grupuri de tineri au început să pretindă „dreptul la oras", mai precis la folosirea lui, şi au început să ocupe diverse spaţii. *„Mai degrabă decît regenerarea periferiilor în care locuiau, tinerii au pretins dreptul de a abondona periferia şi de a-şi face prezenţa vizibilă în inima oraşelor"*, ne spune Ruggiero (R, 2000). Aceeaşi mişcare a anilor 70 cerea reducerea timpului de muncă, la fel ca şi accesul tuturor la diferite comodităţi (de exemplu cele tehnologice). A urmat declinul mişcării, creşterea protestelor violente şi armate, urmate de arestări în masă sau exiluri voluntare. Cu toate acestea, fragmente din mişcarea socială născută în acei ani au supravieţuit pînă în prezent sub forma centrelor sociale. În mod ironic, ele sînt localizate chiar în inima oraşului (cel puţin în Milano).

După cum spuneam, în astfel de centre se desfăşoară activităţi politice (campanii, info-shop-uri alternative, afise, publicaţii) dar şi culturale: concerte, manifestări artistice, workshop-uri, activităţi de petrecere a timpului liber – în general gratuite. Mass media şi unii politicieni au încercat deseori să discrediteze centrele prezentîndu-le drept locaţii subversive, adică periculoase, sau destinate traficului de droguri. Conform informaţiilor oferite de Ruggiero, percepţia aceasta a fost demitologizată de chiar membrii mişcării prin intermediul unor *self-research-uri* antropologice şi sociologice. Un precedent important fusese stabilit la începutul anilor 80, cînd autorităţile locale, interesate de subculturile tinerilor, au înfiinţat un centru de cercetare sociologică (Commision for the Study of Marginalisation and Deviance). Cînd raportul final a fost prezentat în cadrul unei conferinţe oficiale, grupuri de tineri au sabotat întîlnirea cerîndu-le socoteală sociologilor pentru cele scrise şi mai ales pentru asocierea lor cu „forme de devianţă". Mai mult, ei au fost acuzaţi de includerea centrului Virus (un proiect alternativ vestit în Italia) în cercetările şi teoriile lor, fără să vorbească cu

[14] Ruggiero, Vincenzo, idem

nici un membru al acestuia. Dovadă că de multe ori sociologia şi antropologia pot susţine şi confirma, dacă este nevoie, o poziţie oficială, făcînd acest lucru sub protecţia prestigiului academic.

Rapoarte actuale de *self-research* realizate de cei implicaţi în această mişcare urbană au demonstrat că centrele sociale contemporane sînt locuri populare, frecventate de categorii diverse de oameni. Mulţi dintre aceştia vin să înveţe lucruri noi, să ia parte la evenimentele desfăşurate aici, să citească din bibliotecile alternative gratuite puse la dispoziţie. Centrele organizează campanii împotriva rasismului, pentru reducerea timpului de muncă, pentru schimbarea sistemului de legi, adică decriminalizarea unor fapte (ex: trecerea clandestină a frontierelor, conform credinţei că nimeni nu este ilegal şi toată lumea ar trebui să aibă acelaşi drept la libera mişcare). În afară de campaniile cu un pronunţat caracter politic, centrele oferă cursuri alternative în diverse domenii, un fel de *free university*. Dar motivele cel mai des invocate de cei ce au răspuns chestionarelor pot fi rezumate astfel: **venim aici pentru socializare şi pentru a fi împreună**. Cumva ecouri ale nevoii de comunitate sau de a comunitariza?

În orice caz, în acţiunile întreprinse de centrele sociale, Ruggiero distinge următoarele semnificaţii: în primul rînd opţiunea de a ocupa spaţii în zonele bogate ale oraşului poate trimite cu gîndul la o contestare simbolică a concentrării puterii economice şi politice într-un anumit loc (fapt care caracterizează organizarea majorităţii oraşelor italiene). Pe de altă parte, adaugă el, „este adevărat că mişcarea are capacitatea de a dezvolta propria putere de negociere într-un context al conflictului urban axat pe spaţiu şi venit” [15]

2.3 Locuirea urbană precară. Fenomenul squattingului

Am discutat pînă acum despre echilibrul social precar din spaţiile urbane şi am interpretat oraşul ca spaţiu al conflictului şi al inegalităţilor de tot felul. Am făcut referinţă la limita subtilă dintre spaţiul privat şi cel public sau la dreptul la folosirea acestuia din urmă: cine şi în ce fel îl foloseşte de fapt. Am precizat cîţiva factori care accentuează şi alimentează dezechilibrele, dar şi reacţii colective la respectivii factori, manifestate sub forma diferitelor mişcări sociale. Am oferit cîteva exemple în acest sens, şi nu în mod întîmplător, ci pentru că respectivele mişcări se împletesc strîns cu scena squaturilor, care a constituit obiectul cercetării mele de teren. M-am referit de asemenea la gentrificare, la ghettouri şi periferii, la casă ca resursă şi spaţiu vital necesar oricui, dar neaccesibil tuturor. Locuirea este poate unul dintre cele mai problematice aspecte în aşezările urbane contemporane. Precum spuneam mai

[15] Ruggiero, Vincenzo, idem

devreme, împărţirea inegală a acestui spaţiu vital le păstrează unora resturile, adică locuinţele cele mai proaste cu putinţă, iar altora nu le rezervă nimic, în afara străzilor şi a altor spaţii de sub cerul liber. Locuirea inadecvată se combină de regulă cu lipsa serviciilor de orice fel: servicii medicale, asistenţă socială, educaţie. Legăturile de transport public sînt şi ele foarte proaste. În afară de aceste aspecte materiale, există altele precum segregarea rasială şi izolare pe zone: locuitorii unei zone nu se întîlnesc niciodată cu locuitorii alteia, spaţiile sociale ale unora nu se intersectează vreodată cu spaţiile sociale ale celorlalţi.

Cauzele care conduc la situaţii problematice, cum ar fi lipsa unui acoperiş deasupra capului, sînt multiple: în primul rînd uriaşa migraţie dinspre rural spre urban, eşecul sistemului social de distribuţie, crizele de pe piaţa locuinţelor, o serie de măsuri economice şi juridice neadecvate, a căror urmare este pauperizarea unei întregi clase sociale şi chiar a unei ţări. Pe fundalul acestei realităţi complexe, dinamice dar şi îngrijorătoare, se conturează fenomenul **squattingului.** Rădăcinile mai clare şi mai analizabile ale acestui fenomen se pot identifica în perioada de după cel de-al doilea război mondial, deşi vechimea lui, cel puţin ca idee, este de fapt mult mai mare. În prezent se ştie că migraţia urbană globală a creat un număr de squateri estimat la peste 1 miliard de oameni, la care s-ar adăuga zilnic aproximativ 200000[16]. Squattingul este un fenomen specific marilor aşezări urbane şi în general oraşelor.

Verbul „a squata", inexistent în limba română, înseamnă a ocupa un spaţiu care nu este locuit de nimeni în momentul ocupării, fără consimţămîntul proprietarilor. Squatterii pretind dreptul asupra unei case iniţial nelocuite prin **folosirea** ei şi nu prin deţinerea legală. Se spune că a apărut întîia oara ca fenomen social în Australia, în prima jumătate a secolului XIX, cînd păstorii au ocupat pămînturi neexploatate, aparţinînd statului. Însă de fapt, conform definiţiei din enciclopedia virtuală contemporană *wikipedia,* istoria squatului este una mai veche, la fel de lungă sau chiar mai lungă decît ideea de proprietate aşa cum o percepem noi azi. În multe ţări, a squata este considerat un act criminal, pe cînd în altele, este perceput doar ca un conflict între proprietar şi ocupanţi. În mod tradiţional, legile referitoare la proprietate au favorizat desigur proprietarul, dar au existat şi cazuri cînd acestea s-au schimbat pentru a legitimiza statutul incert al squaterilor. De exemplu, cînd în Portugalia s-a produs revoluţia militară din 1974, urmată de instalarea unui regim de stînga, aproximativ 35000 de case au fost squatate, la fel ca şi porţiuni considerabile de teren agricol. *„If police laughed when land „owners" tried to claim one piece of land as theirs, imagine it!"* (Dacă poliţia rîdea cînd un proprietar încerca să pretindă o bucată de pămînt ca fiind a lui, imaginaţi-vă!)- se spune pe un

[16] http://en.wikipedia.org/wiki/Squatting

site de media alternativă[17] . Prin urmare, aplicarea legilor proprietăţii vizavi de squateri poate lua şi întorsături neaşteptate. Dar, într-o paranteză fie spus, în cele din urmă situaţia datorată elanului postrevoluţionar din Portugalia a fost treptat restabilită, iar proprietarii repuşi în drepturi.

2.3.1 Definiţii ale squattingului

În lucrarea sa despre squaturile europene, autorul olandez Hans Pruijt, reuneşte mai multe **definiţii contemporane ale squatului urban**, aplicabile în special ţărilor dezvoltate. Squattingul ar fi:

1- „un arhetip al unei noi mişcări sociale" (Van Noort 1988)
2- „un mod de a trăi şi de a-ţi construi propriul mediu într-un fel care sfidează normele şi legile oficiale" (Wietsma, Vonk et al. 1982)
3- „un exemplu de cultură contestatară (*counter culture*) specific claselor de mijloc" (Clarke, Hall et al. 1976:58)
4- „o manifestare a culturii *do-it-yourself* „(DIY) (McKay 1998)
5- „o faţetă importantă a luptei descentralizate şi răspîndite în toată lumea pentru redistribuirea resurselor economice printr-un model mai eficient şi egalitarian" (Corr, 1999)
6- „o mişcare legată de locuire" (Wates, 1980)
7- „o mişcare socială urbană, în care oamenii tineri încearcă să vină cu o viziune romantică de tip „small-is-beautiful" (ce e mic, e frumos) pe care o opun practicii funcţionaliste dominante de planificare urbană" (Mamadouh 1992)
8- „o mişcare postmodernă, post-ideologică, influenţată de mass media" (Adilkno 1994)
9- „o luptă utopică" (Kallenberg 2001)
10- „o mişcare de auto-ajutorare" (self-help) (Katz and Mayer 1985)
11- „o oportunitate pentru un mod de viaţă extrem" (Anon 1998)
12- „a aripă a mişcării Autonomen" (Katsiaficas 1997)
13- „o reacţie a tinerilor la criza economică" (Mak 2000)
14- „un ultim refugiu înaintea atacului postmodern" (Mak 2000)[18]

[17] http://users.resist.ca/~kirstena/pageadversepossession.html
[18] http://www.eur.nl/fsw/english/staff/homepages/pruijt/publications/sq-eur

Definiţiile de mai sus sînt mai degrabă aplicabile ţărilor dezvoltate, acolo unde squattingul îşi poate permite să fie mai mult decît o simplă nevoie de locuinţe, luînd forma unei mişcări sociale cu implicaţii politice.

O distincţie importantă trebuie făcută întotdeauna atunci cînd vine vorba despre ocupări ilegale de locuinţe: **squatarea ca necesitate imediată, rezultat al sărăciei extreme şi al migraţiilor (aşa numitul „third world squatting")şi squatarea ca act politic, expresie a nevoii de contestare culturală sau socială.** Cu precizarea că nevoia din urmă o poate include pe prima, în sensul în care necesitatea unui acoperiş reprezintă în cele din urmă o motivaţie puternică a oricărui squater.

2.3.2 Configuraţii ale squattingului

Pe baza cercetărilor întreprinse de alţi autori, Hans Pruijt identifică cinci configuraţii clasice ale fenomenului de squatting:

1. squatarea ce are la bază deprivarea şi sărăcia (**deprivation based squatting**)
2. squatarea ca o **strategie alternativă de locuire**
3. squatarea **antreprenorială**
4. squatarea **cu scop conservativ**
5. **squatarea politică.**

La acestea s-ar putea adăuga **squattingul turistic**, cînd, spre exemplu, grupuri de turişti ocupă cîte o casă în diverse oraşe europene, însă doar pe timpul verii. Aceşti squatteri nu sînt priviţi cu ochi buni de cei locali, deoarece adeseori ei dovedesc o lipsă totală de interes vizavi de spaţiul locuit. Nu se ocupă de îngrijirea acestuia, ci sînt interesaţi doar de a avea un adăpost oarecare pentru o perioadă limitată de timp.

Precizez că tipurile care fac obiectul lucrării de faţă ar fi 2 şi 5, respectiv squattingul ca locuire alternativă şi cel politic. Însă pentru o înţelegere mai largă a fenomenului este necesară referirea la toate tipurile de squaturi, mai cu seamă cele datorate lipsurilor concrete şi sărăciei. Acestea caracterizează în cele din urmă situaţia locativă a unei părţi considerabile din populaţia planetei. Squaturile sînt realităţi mult-dimensionale ce implică o serie de coordonate istorice, la fel ca şi dimensiuni politice, economice, administrative, uneori ideologice sau legate de entertainment. De aceea şi tipurile de squaturi, la fel ca şi motivele existenţei lor sînt diferite, deşi au la bază un act comun de ocupare ilegală a unui spaţiu; „ilegală" în raport cu legile actuale şi raportarea contemporană la proprietate.

2.3.2.1 Squattingul bazat pe sărăcie extremă (deprivation based squatting). Shanty-town

Deprivation based squatting este cea mai veche configuraţie din cele descrise de Hans Pruijt. Oamenii care recurg la ocupări ilegale de spaţii nelocuite sau dezafectate fac acest lucru deoarece nu au alta solutie. La mijloc există un conflict al puterii, al proprietăţii, al interesului conturat în cadrul unui sistem social urban care creează o problemă (de locuire) dar nu deţine resursele necesare pentru a o rezolva. Drept rezultat, oamenii încearcă să rezolve în felul lor problema, chiar dacă această rezolvare este de cele mai multe ori temporară. Soluţia lor aduce cu sine conflict social, dar, aşa cum voi arăta la un moment dat în lucrarea de faţă, poate lua şi forma unei mişcări sociale ce inovează şi produce schimbări. De reţinut deocamdată ar fi această perspectivă a indivizilor care îşi oferă lor înşişi soluţii locative, cu riscul de a crea conflict social, de a se expune legilor în vigoare şi autorităţilor, care de cele mai multe ori nu tolerează actele lor, sub argumentul greu de contestat „nu este legal".

O întruchipare complexă a situaţiei locative precare este *shanty town–ul* (ghetoul) Definiţia dată shanty town-ului de în *Key Concepts in Urban Studies* arată astfel : *„secţiuni din oraşe în care oamenii s-au mutat neoficial, unde ei sînt în principal squatteri şi şi-au clădit locuinţele folosindu-se de mijloace informale şi de materiale găsit"* [19]Cauzele care duc la apariţia unor astfel de aşezări pornesc de la puţinătatea locuinţelor ieftine şi accesibile indivizilor urbani cu venit scăzut, combinîndu-se cu migraţia masivă dinspre rural spre urban, în lipsa unei infrastructuri care ar putea face faţă acestui flux. Numărul mare de migranţi atraşi de mirajul oraşului depăşeşte posibilitatea sectorului public şi privat de a asigura locuinţe adecvate sau adăposturi.

În acest fel, aşezările *shanty town* proliferează de la an la an. În afara locuirii precare, tipice pentru aceste aşezări rămîn rata ridicată a crimei, sărăcia covîrşitoare, crizele legate de sănătate şi mai ales lipsa şcolilor şi a educaţiei adecvate, care lasă generaţiile viitoare dezgolite în faţa oricărui viitor. Concluzia micii descrieri oferite de cei doi autori este următoarea: *shanty town-urile* vor continua să crească, deoarece se află exact acolo unde işi pot permite un adăpost muncitorii urbani prost plătiţi şi migranţii către oraşe, din ce în ce mai numeroşi. Dimensiunile fenomenului se pot vedea în statisticile curente: aşezările de squaturi adăpostesc o mare parte din populaţia urbană a ţărilor aflate în curs de dezvoltare. În Africa, ele reprezintă 90% din oraşul Addis Ababa, 61% din Accra, 33% din Nairobi şi 50% din Monrovia. În Asia, 29% din Seoul, 31% din Pusan, 67% din Calcutta, 45% din Bombay, 60%

[19] Gottdiener, Budd, *Key Concepts in Urban Studies, 2005*

din Ankara şi 35% din Manila. În America Latină, 30% dn Rio de Janeiro, 50% din Recife, 60% din Bogota, 72% din Santo Domingo, 46% din Mexico City, 40% din Lima şi 42% din Caracas (http://squat.net/archiv/notrespassing/0.html)

Aceeaşi sursă ne spune că în 1987 Londra a avut aproximativ 31000 de squateri, Berlinul de Vest 5000 de squateri ocupînd 180 de clădiri în anul de vîrf 1982, iar Berlinul de Est 4000 de squateri care s-au instalat în 120 de clădiri în 1989. Dar în aceste cazuri nu este vorba de aşezări de tip shanty town, ci de squaturi politice sau alternative, despre care vom vorbi în curînd.

Cine nu a văzut vreodată un ghetou, îşi poate imagina destul de uşor cum arată unul: o aglomeraţie de locuinţe improvizate, mizere, o densitate considerabilă de oameni, o impresie generală de sărăcie, precaritate şi lipsuri. Locuitorii ghetourilor rămîn în general invizibili în viaţa desfăşurată în inima oraşelor. Ei sînt percepuţi de alţi locuitori ai aceluiaşi spaţiu urban prin stereotipuri care accentuează izolarea şi neparticiparea la viaţa socială. Politicile locative sînt produse întotdeauna în afara ghetoului, în vreme ce legăturile acestuia cu restul ritmurilor dintr-un oraş rămîn deosebit de slabe. Transportul public de proastă calitate marchează încă o dată ruptura şi lipsa interacţiunilor sociale. Squaterii nu au nici o putere asupra contextului general în care există, dar la care trebuie să se adapteze şi să-şi găsească un loc.

Un **ghetou**, în definiţia lui Loic Waquant, citat de Zygmunt Baumann în *Comunitatea,* „combină **îngrădirea spaţială** cu **închiderea socială**” [20]. La care se adaugă omogenitatea, etnică sau morală, a celor care-l locuiesc şi pe care Baumann o contrastează cu eterogenitatea celor din afară. Cei din ghetou sînt de regulă „cei periculoşi”, indivizi care trebuie evitaţi, ţinuţi la distanţă şi lăsaţi să aparţină doar lumii pe care o alcătuiesc. *„Ghetourile adevărate sînt locuri din care cei dinlăuntru nu pot ieşi”,* mai spune Baumann. Izolarea în ghetou, stigmatizarea teritorială, lipsa alternativelor, *condamnarea la imobilitate* (factor despre care am mai scris) marchează mecanismele perfide ale unei lumi care se declară o lume a alegerilor libere. „*Izolarea în ghetou completează şi complementează criminalizarea sărăciei; există un schimb continuu între ghetouri şi penitenciare, fiecare servind ca o sursă de ieşire uriaşă şi crescîndă pentru celălalt (...) putem spune că închisorile sînt ghetouri cu ziduri, iar ghetourile sînt închisori fără ziduri”* [21]

În acelaşi timp, „spectrul înspăimîntător al străzilor nesigure”, la fel ca şi „politica fricii de zi cu zi” ţin oamenii obişnuiţi la distanţă de spaţiul public, îndemnîndu-i la o folosire minimă a acestuia. Sharon Zukin, un alt autor citat de Baumann în aceeaşi carte, ne spune că

[20] Baumann, Zygmunt, idem
[21] Baumann, Zygmunt, idem

„anii 60 şi începutul anilor 70 au fost un punct crucial în **instituţionalizarea fricii urbane**". Acest act cultural de modelare a percepţiilor şi reprezentărilor a presupus, în primul rînd, faptul că Ceilalţi (cei cu care împărţim strada, vecinătatea şi diverse spaţii publice) sînt nişte potenţiali străin faţă de care nu putem avea vreodată încredere. Semănarea neîncrederii este primul pas în procesul insituţionalizării fricii. Străzile sînt văzute ca fiind nesigure, spaţii care pot rezerva mai degrabă experienţe traumatizante decît facilita întîlniri şi comunicare între semeni. Pe scurt, străzile sînt periculoase. Industria securităţii private proliferează şi ea, întrucît spaima noastră de insecuritate ne va îndemna să cumpărăm cele mai eficiente alarme, lacăte şi gratii pentru securizarea uşilor şi a ferestrelor. Paradoxal, în ghetouri, spaţii nebuloase ale unui pericol închipuit, uşile rămîn de cele mai multe ori deschise sau prea puţin securizate - o ironie usturătoare. Zonele publice sînt reduse la „enclave ce pot fi apărate, cu acces selectiv", în vreme ce „separarea ia locul negocierii vieţii în comun" [22] - procese specifice în primul rînd marilor oraşe şi metropole, care concentrează în ele milioane de fiinţe umane. La fel cum şi cele mai mari aşezări de squaturi sau terenuri squatate se regăsesc în aceleaşi locaţii.

Conflictul apare aşadar între o lume care îşi cere dreptul la vizibilitate, la justiţie socială, şi o lume care ar vrea să-şi păstreze puterea de a o ignora pe cealaltă dar mai ales de a o ţine la distanţă prin diverse tactici. Între timp, ghetourile izolate social sporesc ca întindere şi ca densitate. Oamenii vin către oraşe cu vise, motivaţii, speranţe diferite şi de cele mai multe ori nu au altă alternativă viabilă decît să accepte un statut ce presupune izolare şi ilegalitate. O dată creat precedentul, lucrurile îşi urmează cursul, fluxurile de indivizi curg iar aşezările improvizate se aglomerează şi se extind. În acest sens modelul de squatting corespunzător shanty town-ului poate fi interpretat ca un **fenomen social** larg răspîndit (în care oamenii au probleme similare şi încearcă să-şi satisfacă aceleaşi nevoi) mai degrabă decît ca o **mişcare socială** (în care există ţeluri comune şi acţiuni voluntare colective)

Un lucru rămîne cert: în ciuda faptului că sînt atît de mulţi, locuitorii shanty town-urilor rămîn invizibili şi lipsiţi de putere. Mai mult, aşa cum afirmă Baumann *„**viaţa de ghetou nu sedimentează o comunitate**. Împărtăşirea stigmatului şi a umilirii publice nu-i transformă pe cei care suferă în fraţi; ea hrăneşte deriziunea mutulă, dispreţul şi ura. Unei persoane stigmatizate poate să-i placă sau nu un alt purtător al stigmatului, indivizii stigmatizaţi pot trăi în pace sau în război unul cu altul – dar un lucru pe care este puţin probabil să-l dezvolte este respectul reciproc. „Cei care mine" înseamnă cei la fel de nevrednici ca şi mine însumi,*

[22] Baumann, Zygmunt, idem

cum mi s-a spus şi arătat în mod repetat că sînt (...) Un ghetou nu este o seră pentru sentimentele comunitare. Dimpotrivă, este un laborator al dezintegrării sociale, al atomizării şi anomiei" [23]

2.3.2.2 Squattingul ca alternativă de locuire si squattingul politic.

Am urmărit aşadar configuraţia numită de Hans Pruijt *deprivation based squatting*. Am analizat pe scurt modelul de squat reprezentat de *shanty town* (ghetou). Am susţinut ideea potrivit căreia squatarea determinată de nevoia imediată şi de sărăcie poate fi interpretată mai degrabă ca fenomen social decît ca mişcare socială.

Prin comparaţie, despre *squatarea politică*, la fel ca şi despre cea destinată locuirii alternative, se poate spune că au aspectele unor adevărate mişcări sociale. Care ar fi argumentele acestei afirmaţii? În primul rînd prezenţa **statement-ului socio-politic,** a conştiinţei sociale declarate, a intenţiei iniţiatorilor de a denunţa precaritatea şi puţinătatea condiţiilor de trai dar şi a intenţiei de a construi comunităţi care se sustrag actualei paradigme sociale. Este vorba despre indivizi care aleg să devină squateri, deşi poate mai au şi alte soluţii la îndemînă. Mulţi dintre ei nu sînt neapărat forţaţi de împrejurări să ocupe o casă, în lipsa alternativelor de orice fel. Squatul şi alegerea acestei variante corespunde anumitor nevoi, idei şi viziuni proprii asupra stilului de viaţă. Lipsa unei locuinţe este văzută, de obicei, drept o situaţie alarmantă, expresie fie a sărăciei extreme, fie a decăderii, fie a victimizării. Dar în momentul în care ea devine alegere liberă, atunci lucrurile se schimbă, şi avem de-a face cu o opţiune aproape politică. Refuzul voluntar al locuinţei se transformă în act de protest. Vorbim de aşa numita ***politicized homelessness*.** Într-un interviu de pe internet, un squatter afirmă: *„Not to sound pretentious, but your whole existence is more political. Living day to day and worrying about the cops is a different kind of politics than paying rent and going to a meeting"* [24] (Nu vreau să sune pretenţios, dar întreaga ta existenţă este mai politică. Trăind de pe o zi pe alta şi îngrijorîndu-te de poliţişti este o politică diferită decît a plăti chirie şi a merge la o întîlnire)

Refuzul domiciliului stabil reprezintă aşadar o exercitare a puterii de a alege într-o societate care o permite (am mai spus cu altă ocazie că squattingul politic este specific mai ales ţărilor dezvoltate). Însă prin puterea pe care şi-o exercită cu adevărat, alegînd un anumit stil de viaţă, indivizilor le parvine şi o altă putere: aceea de a forma colectivităţi (chiar şi la distanţă) unite într-un ţel comun, de a naşte proteste sociale şi de a schimba în cele din urmă

[23] Baumann, Zygmunt, idem
[24] http://squat.net/archiv/anders/anarchist_squatting.html

contextul (frame-ul) general în care ei există. Crimă nu este să ocupi ilegal o clădire, ci să o laşi nefolosită atîta timp cît există oameni care locuiesc pe stradă, spun adeseori squaterii. Alte intenţii ce stau la baza squattingului conştient şi politic ar mai fi: aducerea în atenţia presei a problemei celor fără casă şi a crizei de locuinţe accesibile ca preţ, salvarea de la demolare a caselor ieftine, **intenţia de a crea comunităţi şi stiluri de viaţă alternative**, de a provoca actualul sistem al distribuirii şi deţinerii proprietăţii, de a protesta împotriva paradigmei capitaliste, care, în viziunea lor, mătură din cale ideea de comunitate, de spaţiu public, de auto-organizare, de autonomie. Prin squatare se produce totodată şi o **rezistenţă la gentrificare**, proces despre care am scris în capitolele anterioare.

Este o rezistenţă dificilă, şi, dealtfel, unul dintre motivele frecvente pentru care squaturile alternative sînt evacuate, este faptul că un proprietar sau un investitor vrea să contruiască un supermarket, un office building sau orice altceva pe terenul vechii case; sau, pur şi simplu, vrea să o renoveze şi să o transforme în apartamente de lux, chiar dacă în clădirea respectivă s-au clădit între timp adevărate comunităţi şi proiecte sociale bine puse la punct. Este, spre exemplu, cazul squatului Yorck 59 din Berlin, în care am fost şi despre care voi scrie la un moment dat.

Să reţinem aşadar această interpretare a lipsei şi a refuzului domiciliului drept act protestatar cu implicaţii politice, alegere liberă, opţiune conştientă, şi nu în ultimul rînd aventură (socială), experiment. Anders Corr, autorul cărţii de referinţă *No Trespassing!,* un studiu internaţional despre squaturi, face următoarea observaţie într-un eseu virtual numit *Anarchist Squatting and Land Use in the West*: *homelessness* (lipsa locuinţei) este un termen legal sau convenţional folosit de observatorii *mainstream*, cum ar fi guvernanţii sau academicienii, în timp ce *squatting* (ocuparea neautorizată de locuinţe) rămîne un termen utilizat de aşa numiţii „homeless politicizaţi", conştienţi de potenţialul transformator al acţiunilor directe pe care le fac.[25] Conştientizarea acestui potenţial, dublată de încercarea de aplicare concretă a unei anumite viziuni sociale, îi determină pe squateri, potrivit lui Hans Pruijt, „să nu se prezinte drept suflete ghinioniste care au nevoie de ajutor", ci dimpotrivă. *„Ei nu se stigmatizează ca fiind nişte învinşi, nişte victime, ci chiar se mîndresc cu faptul că reuşesc să auto-creeze soluţii locative. În această configuraţie, dorinţa lor principală este nu să primească ajutor, ci să fie lăsaţi în pace".* [26]

Squattingul, văzut ca soluţie alternativă de locuire, aduce laolaltă mai multe tipuri de oameni, pe care tot Hans Pruijt le enumeră. Este vorba de indivizi care nu sînt neapărat săraci

---

25 http://squat.net/archiv/anders/anarchist_squatting.html

26 http://www.eur.nl/fsw/english/staff/homepages/pruijt/publications/sq-eur

dar care doresc să locuiască în colectiv şi să dezvolte împreună proiecte, persoane care au locuit în cămine studenţeşti sau camere obişnuite închiriate şi pentru care squattingul reprezintă o variantă ieftină de a locui în continuare, tineri care vor să plece de acasă dar încă nu îşi permit să plătească chirii, artişti care au nevoie de spaţii pentru creaţie, la fel ca şi alţi inşi care au decis să se dedice activităţilor ce nu aduc prea mulţi bani sau radicali ai mişcării *do-it-yourself*[27].

Categoriile înşiruite mai sus nu îi exclud pe cei care au avut parte de o locuire precară sau care duc lipsa unei locuinţe adecvate. După cum am mai precizat, squattingul alternativ şi politic îi poate cuprinde de asemenea pe cei ce au mare nevoie de o casă. Însă, spre deosebire de squattingul bazat pe sărăcie extremă, în configuraţia aceasta, privarea şi lipsurile esenţiale nu mai alcătuiesc schema centrală. **Necesităţile economice se împletesc cu statementul politic**, cu credinţa în anumite idei şi perspective sociale. Indivizii care recurg la astfel de squatări încearcă să-şi croiască acces la resurse care nu le sînt oferite în mod oficial. Mai mult, ei încearcă să redistribuie resursele în aşa fel încît să-şi facă propria lor „dreptate", să aibă acces la „avantajele" unei vieţi decente sau cel puţin să poată crea substitute pentru aceasta. De aceea, cerinţele lor către autorităţi iau forma unor tactici ce urmăresc posibilitatea de a-şi desfăşura activităţile în linişte şi, aşa cum a spus Hans Pruijt, de a fi pur şi simplu lăsaţi în pace – acesta fiind de fapt scopul final. Utilizarea tactică a tehnologiei, a mass mediei şi a mediei alternative este unul din mijloacele frecvent folosite în cadrul mişcării squaterilor.

[27] Practici şi tendinţe de a rezolva lucruri prin propriile puteri, care se extind uneori asupra unui întreg stil de viaţă; DIY a devenit o mişcare *grassroots* de activism politic recunoscută la începutul anilor 90 în Marea Britanie, cînd scena protestelor şi a petrecerilor rave s-au unit, într-o încercare de a aduce la un loc politica şi plăcerea, fapt ce aminteşte de practicile antidisciplinare ale anilor 60

2.3.2.3 Squattingul antreprenorial şi cel cu scop conservativ

În ceea ce priveşte **squaturile antreprenoriale**, menţionate de autorul olandez, acestea iau forma unor sisteme self-sufficient complexe, iar ocupările se opresc asupra unor clădiri mai mari: şcoli, spitale, fabrici abandonate. Sînt de regulă proiecte practice, care în afară de locuire, dezvoltă mici forme de schimburi şi economie informală, fără să presupună însă o nevoie prea mare de resurse, nici complicare birocratică. Cîteva exemple de iniţiative dezvoltate în cadrul unor squaturi antreprenoriale ar fi : magazine de reparat biciclete, proiecţii de filme şi teatru, mîncare vegetariană ieftină, galerii de artă, tipografii, spaţii pentru concerte şi petreceri, biblioteci şi şcoli alternative, centre de îngrijit copiii pe timpul zilei, baruri, saune, servicii de împrumutat scule, workshopuri. În funcţie de squat, gama acestor activităţi variază. Unele squaturi pot avea doar un mic bar, altele pot găzdui o mulţime de proiecte şi activităţi, iar unele se străduiesc să pună pe picioare măcar o singură iniţiativă. Exemplul cel mai potrivit ar fi cel al centrelor sociale din Italia, despre care am mai scris. În punctul maxim al dezvoltării, centrele combină acţiunile politice cu cele antreprenoriale, orientate mai ales către producerea bunurilor culturale de valoare (literatură, filme, pictură, muzică). În afară de acestea, centrele, aşa cum a observat Ruggiero, asigură o platformă de contacte sociale şi oportunităţi de cele mai multe ori gratuite pentru însuşirea unor abilităţi utile pe piaţa de joburi. De altfel, marea parte a vizitatorilor vin în aceste centre pentru contacte, pentru socializare, pentru concerte şi manifestări artistice. Squaturile de acest tip au fost şi criticate de indivizi mai radicali, pentru tendinţa lor către economia informală, chiar dacă aceasta se produce la o scară redusă. Cu toate acestea, centrele sociale rămîn „huburi sociale şi culturale" esenţiale în cadrul unei reţele aflate în plină creştere care sprijină, aşa cum observă un autor citat de Hans Pruijt (Azzellini), mobilizarea generală împotriva globalizării corporate.

Squaturile cu scop conservativ reprezintă o tactică de a lupta împotriva distrugerii sau demolării unor porţiuni din oraş. Se ocupă clădiri pentru a protesta împotriva transformării unor zone, a gentrificării acestora: spre exemplu, acţiuni împotriva construcţiei de autostrăzi sau de office buildinguri. În 1970 în Amsterdam, squattingul a jucat un rol important în protestele împotriva modernizării oraşului, mai ales a centrului vechi. Deşi protestele au fost reprimate, municipalitatea a fost nevoită în cele din urmă să-şi abandoneze planurile în urma reacţiilor dezaprobatoare ale publicului. De altfel, valul de squatări din 1979-1981 în Olanda a început ca şi squatting cu scop conservativ: activişti şi grupuri de acţiune au ocupat clădiri

sortite demolării, motivînd acest lucru prin faptul că vroiau să păstreze structura vecinătăţii şi stocul existent de case.

În concluzie, despre ultimele patru configuraţii de squaturi din clasificarea lui Hans Pruijt, se poate spune că se completează una pe alta. Ele tind să se împletească, neputîndu-se face disctincţii majore. Statementul socio-politic se regăseşte la fiecare, acest lucru diferenţiindu-le de prima configuraţie, *deprivation based squatting,* în care predominantă este necesitatea imediată, alimentată de sărăcie, migraţie, izolare şi separare.

2.4 Squattingul şi teorii anarho - autonomiste

Squattingul este văzut drept o formă de „rezistenţă" în comunităţile anarhiste. Pe de o parte, pentru că reprezintă o formă de contestare a proprietăţii şi o oportunitate de confruntare cu autorităţile. Pe de alta, un squat poate fi un spaţiu social unde se experimentează şi se dezvoltă ideea de comunitate autonomă, specifică acestui tip de gîndire.

Anders Corr ne spune că principalul construct societal contestat de teoriile anarhiste este proprietatea asupra pămîntului. Un manifest anarhist din 1985 afirmă următoarele: *„The land is the source of all wealth, the source of all freedom and we want back the land"* (Pămîntul este sursa bogăţiei, sursa libertăţii, iar noi vrem pămîntul înapoi)

Principalul administrator şi arbitru al împărţirii pămîntului este guvernul, prin urmare, în viziunea anarhistă, guvernul este de fapt cel mai mare proprietar. Aceasta reprezintă problematica centrală a filosofiilor anarhiste. În ultimele decenii, o dată cu noile mişcări sociale pornite în 1960, anarhia, ca şi curent de gîndire, s-a orientat din ce în ce mai mult către aspecte precum anti-rasism, feminism, gen şi sexualitate, opoziţia faţă de ierarhii şi grupuri decizionale internaţionale. Însă contestarea radicală a guvernului ca orchestrator al actualului sistem de proprietate şi al schimbărilor sociale rămîne nucleul de bază al ideilor anarhiste. Acest aspect este de altfel şi ceea ce a diferenţiat anarhismul de marxism, provocînd în cele din urmă ruptura de acesta, la prima internaţională din 1872. Acelaşi aspect diferenţiază anarhismul de ideologii curente precum feminismul, anti-imperialismul şi anti-rasismul.

Pe de altă parte, mişcarea autonomă (**Autonomen**) asimilată de obicei aceleiaşi filosofii, este un fenomen mult mai tînăr decît teoriile anarhiste născute în urmă cu mai bine de 100 de ani. Autonomia, Autonomen sau Autonomiştii sînt tot atîtea nume care au definit diferite mişcări contestatare şi schimbări sociale din Italia, Germania, Danemarca, Olanda şi alte părţi din Europa, în ultimele 3 decade. Toate aceste mişcări au luptat în mod radical împotriva autorităţii, a dominării şi a violenţei existente oriunde în societate. „*Autonomiştii doresc şi pun valoare pe libertatea individului de a alege cu cine să-şi împartă timpul şi*

afinităţile, şi de asemenea de a face grup comun cu alţii în ideea de a-şi îndeplini în mod colectiv nevoile şi dorinţele, fără interferenţe lacome şi violente din partea altor indivizi sau din partea birocraţiilor uriaşe umane".

Primii autonomişti numiţi astfel au fost persoane implicate în mişcare Autonomia Italiană, al cărei început se regăseşte în aşa numita Toamnă Fierbinte (Hot Autumn) din 1969, moment de „nelinişte socială intensă" în societatea italiană. Din informaţiile disponibile pe internet, aflăm că în Italia, de-a lungul anului 1970 a fost iniţiată o mişcare largă pentru schimbare socială, de către grupuri autonome de muncitori, femei, studenţi (autonome probabil în sensul în care nu aparţineau vreunei organizaţii). Mişcarea s-a manifestat prin acţiuni directe, proteste, greve ale muncitorilor, greve legate de chirii, squatări în masă, lupte de stradă şi ocupări de universităţi, toate avînd sprijin popular. Segmente capitaliste ale societăţii, sindicatele muncitoreşti şi Partidul Comunist aflat la putere nu au avut nimic de-a face cu această mişcare, dimpotrivă, au încercat din răsputeri să o oprească. Ceea ce s-a întîmplat. În cele din urmă mişcarea a fost înnăbuşită de poliţie şi guvernul parţial comunist, în special prin atacuri violente asupra protestatarilor radicali, prin trimiterea acestora în închisori şi chiar prin omorîrea lor.

Cu toate că potenţialul revoluţionar al Autonomiei Italiene a fost blocat în mod brutal, vibraţia s-a transmis şi a influenţat tinerii din Germania de Vest, influenţă dublată de mişcarea bine pusă la punct a squaterilor din Amsterdam. Tinerii germani din Berlinul de Vest, Hamburg şi alte oraşe mari au început să-şi clădească propria cultură autonomă şi să formeze grupuri sociale bazate pe rezistenţă radicală şi pe stiluri alternative de viaţă. În partea a doua a lucrării voi aborda mai pe larg mişcarea din Germania, întrucît cercetarea mea de teren s-a focalizat în primul rînd pe un oraş din această ţară.

2.5 Caracteristici şi concepte actuale în scena squaturilor. Scene europene de referinţă.

Chiar şi în afara teroriilor anarhiste-autonomiste, principiile de bază ale mişcării rămîn **cooperarea**, **auto-organizarea**, **auto-administrarea**, **structura orizontală şi non-ierarhică**. În mod firesc, acestea devin noţiuni importante în cadrul unei mişcări care îşi propune să fie cît mai independentă de autorităţi şi ai cărei membri nu se definesc drept indivizi nevoiaşi, ci indivizi care vor să trăiască în mod autonom. Nu este cazul însă să generalizăm: există destui care locuiesc într-un squat ca într-o casă oarecare, atraşi eventual de posibilitatea unei vieţi ieftine şi lejere, ale cărei responsabilităţi se pot pasa subtil „comunităţii". Deşi acest lucru este firesc într-o oarecare măsură, în sensul în care orice colectivitate umană dezvoltă caractere şi

comportamente diverse, nu trebuie pierdut din vedere aspectul central: faptul că pentru unii oameni, ocuparea ilegală de clădiri a îmbrăcat forma protestului politic, a contestării unor lucruri şi a luptei pentru dreptul la altfel de stiluri de viaţă decît cele consacrate.

Rezultatele acestei opţiuni sînt variate. Aşa cum a observat Hans Pruijt, squattingul se poate dovedi o oportunitate de manifestare a expresiilor subculturale, permiţîndu-le diverşilor indivizi să-şi adapteze situaţia locativă stilului de viaţă ales. În acest fel punkerii pot locui de exemplu cu alţi punkeri, feministele pot alcătui o colectivitate formată numai din femei, în timp ce alte tipuri de oameni experimentează pur şi simplu traiul în comunităţi adecvate personalităţii şi vieţii lor.

Totodată, susţine autorul olandez, squattingul poate semnifica şi acces la propria putere, mai ales în cazul squaturilor stabilizate, în măsura în care ocupanţii se distanţează de birocraţia şi regulamentul acordării sau construirii de locuinţe. Instalîndu-se într-o clădire şi transformînd-o într-o locuinţă adevărată, squaterii îşi rezolvă ei înşişi problema locuinţei şi îşi creează propriul lor sistem de administrare. *„Evită controlul întins-extins asupra lor de planificarea urbană, de listele de aşteptare pentru locuinţe, de normele proprietăţii private, care le cere acelora fără casă să-şi accepte în tăcere soarta, în timp ce în jurul lor clădirile stau goale". (Hans P)*

În al treilea rînd, scena squaterilor alternativi presupune consolidarea reţelelor de contacte şi legături sociale, schimburi de informaţii, ajutorare reciprocă, petrecerea timpului în compania altor persoane care cred în aceleaşi lucruri. Există de multe ori asociaţii ale squaterilor care scot regulat newsletter-uri legate de această scenă, şi, de asemenea, se implică în diferite proiecte. Oferă servicii informative potenţialilor squateri: sfaturi sau liste de case libere. Coordonează campanii (spre exemplu ocuparea unui spaţiu mare), sau proteste faţă de eventuale represiuni din partea autorităţilor. Organizează proiecte culturale (proiecţii de filme), sociale (iniţiative antirasiste, seri cu mîncare vegetariană ieftină) sau legate de divertisment (concerte, bar deschis cîteva seri pe săptămînă). Înfiinţează mici posturi de radio, scot publicaţii do-it-yourself, se preocupă de media alternativă.

Genul de clădiri alese pentru squatarea politică şi alternativă sînt în general acelea care permit fenomenului să fie privit drept o soluţie care se poate adăuga stocului existent de locuinţe, mai degrabă decît o luptă pentru împărţirea acestuia. Astfel de clădiri sînt de exemplu spaţii comerciale care nu au fost niciodată folosite, proprietăţi care au fost retrase oficial de pe piaţă şi cărora li se plănuieşte demolarea, locuinţe care sînt departe de standardul necesar închirierii, sau, dimpotrivă, apartamente de lux goale şi neutilizate.

În Budapesta, de exemplu, un grup de activişti „verzi”, anarhişti, studenţi şi foşti muncitori au ocupat în 2004 Pioneer Supermarket, un fost centru comercial socialist care nu mai fusese folosit de doi ani. La scurt timp după deschiderea noului squat, ocupanţii au trebuit să plece în urma presiunilor făcute de proprietarul spaţiului. În septembrie 2005 acelaşi grup a squatat un cinema părăsit de cinci ani, în care au început să organizeze proiecţii de filme pe bază de copy-left şi întîlniri pentru cei dornici să devină squateri. În octombrie grupul a ocupat un vechi abator dezafectat de trei ani, în care ulterior au amenajat un infoshop (mică bibliotecă alternativă), un freeshop (un fel de second hand gratuit), un bar, un cinema, o galerie de artă şi un dormitor, dar au trebuit în cele din urmă să plece şi de acolo. Autorităţile, deşi iniţial se arătaseră deschise negocierilor, cu condiţia ca ocupanţii să părăsească în mod paşnic locaţia, au refuzat mai apoi orice fel de întîlniri sau discuţii.

Cum spuneam, cerinţele squaterilor alternativi către autorităţi sînt de obicei minime, ei urmărind mai ales să fie lăsaţi în pace şi alegînd pentru ocupare clădiri nefolosite de mult timp, fapt care nu ar pune probleme prea multor oameni. Cu toate acestea, în istoria fenomenului au existat şi cerinţe radicale, care în cele din urmă au dus la declanşarea unui adevărat război urban, cum a fost cazul grupului *Staatsliedenbuurts* din Amsterdam. În preajma anilor 80, ei au început să squateze în masă o mulţime de clădiri, sub justificarea principală că listele de aşteptare pentru acordarea locuinţelor, alcătuite de municipalitate, sînt prea lungi iar procedurile prea birocratice. Grupul a declanşat un fel de squatting la scară mare, evident provocator. Iniţial, *Woongroep Staatsliedenbuurt* funcţionase sub necesitatea proclamată de a salva aspectul oraşului, mai ales centrul istoric şi de a asigura locuinţe mai degrabă decît clădiri pentru birouri. În scurt timp grupul şi-a legitimizat acţiunile violente (de exemplu pătrunderea în incita primăriei şi distrugerea unor acte) sub deviza „uncompromising housing shortage”. Însă mulţi squateri nu au dorit să împartă aceeaşi ideologie şi implicare politică radicală a grupului respectiv. Ca răspuns la acţiunile lor, partea pacifistă a squaterilor a afirmat necesitatea păstrării fenomenului doar ca „stil de viaţă şi comunitate alternativă”. Ei vedeau squaturile drept spaţii libere şi nu cîmpuri de război politic. Această concepere a mişcării a adus cu sine o adeziune considerabilă, şi numărul squaturilor „paşnice” a crescut, în timp ce squaterii radicali, în urma conflictelor create, au trebuit să se retragă la un moment dat de pe scena alternativă din Amsterdam. În prezent, o nouă dimenisiune a fenomenului s-a adăugat celei de stil de viaţă şi comunitate alternative: squaturile ca nişte „breeding places”, nuclee sociale în care se desfăşoară multiple acţiuni şi activităţi, unde este loc pentru multă lume, nu doar pentru locatari, chiar şi pentru turişti, adică pentru cei care vor să experimenteze acest stil de viaţă pe durata unui anotimp.

Diferit de la ţară la ţară, fenomenul squattingului a cunoscut, în orice caz, una dintre cele mai complexe manifestări în Olanda, ţară în care continuă să se dezvolte şi în prezent. Pentru o mai bună înţelegere, ar fi poate util să menţionez şi alte ţări în care fenomenul are tradiţie.

În Londra anilor 60, squattingul a pornit de la cîteva ocupări simbolice ale unor clădiri nefolosite şi în scurt timp s-a transformat într-o amplă mişcare socială. Iniţiatorii campaniilor de squatare erau de asemenea grupuri de radicali, implicaţi şi în alte proteste: anti-război sau anti-arme nucleare. Tot aceştia i-au sprijinit pe cei fără locuinţe sau pe cei cu o situaţie locativă proastă să treacă la astfel de acţiuni. *London Squatters Campaign*, iniţiată în 1968, avea printre obiective „re-adăpostirea familiilor din hosteluri şi mahalale prin mijloacele squatării", în speranţa că acest lucru va declanşa ocupări în masă. Speranţă care nu a fost departe de realitate. Cu toată publicitatea neagră pe care a întreţinut-o presa vremii, mişcarea a luat amploare şi s-a răspîndit şi în alte oraşe britanice: Leeds, Yorkshire, Brighton, Edinburgh, Manchester, Birkenhead, la care se adaugă mai multe zone din Londra.

Italia este o altă ţară în care squattingul a fost la fel de răspîndit ca în Marea Britanie şi Olanda. Aici ocupările s-au produs la scară destul de mare, de către grupuri largi de oameni, de exemplu centrele sociale italiene descrise anterior. Aş mai adăuga un singur lucru: pentru ca ele să ajungă la forma complexă pe care o au azi, au fost necesari ani buni de rezistenţă în faţa autorităţilor. Nici situaţia de acum nu este una stabilă, oricînd existînd ameninţarea evacuării sau cel puţin a presiunilor poliţiei şi municipalităţii. Însă centrele sociale au ajuns la un grad de coeziune şi auto-organizare ridicat, care le permite să-şi apere statutul şi să evolueze în continuare.

În Franţa, mişcarea nu s-a dezvoltat foarte mult, ea atingînd cîteva oraşe (Paris, Lyon, Lille, Strasbourg, Grenoble, Toulouse, Caen) şi zone din sudul ţării, unde au fost ocupate o serie de ferme, ca parte a unei campanii mai mari, care urmărea salvarea unor acri din platoul Larzac de la transformarea în bază pentru exerciţii militare. Majoritatea squaturilor au fost totuşi evacuate la începutul anilor 80, în lipsa unei coeziuni interioare a mişcării, a unor organizaţii specifice şi a unei strategii pentru rezistenţă. Squaturile contemporane franceze au în general specific artistic.

În Spania, squattingul a luat avînt în perioada de după dictatura Generalului Franco. Conform informaţiilor găsite, oraşul natal al generalului a devenit în mod ironic unul din centrele principale ale mişcării de ocupare (El Ferro). În prezent oraşul numărul unu în materie de ocupări este Barcelona. Multă lume este de părere că Barcelona reprezintă în momentul de faţă oraşul european cel mai activ şi mai vibrant în materie de squaturi. Aici

există cîteva sute de case ocupate (cunoscute sub numele de okupas) şi centre sociale, dar şi ciocniri din ce în ce mai dese şi mai violente cu autorităţile.

În fostele ţări comuniste au început să apară tot mai multe proiecte ce merg pe principiul auto-organizării (self-managed). Cîteva ţări în care ele se găsesc ar fi Cehia, Slovenia, Ungaria, Rusia, Polonia.

2.6 Reacţii ale sistemului oficial faţă de squatting

În mod firesc, reacţia imediată a sistemelor generale în cadrul cărora s-a conturat mişcarea squaterilor a fost tendinţa de a o bloca sau stopa cît mai rapid. Evacuările cu ajutorul poliţiei, mai mult sau mai puţin agresive, la fel ca şi presiunea constantă asupra ocupanţilor şi denigrarea din mass media reprezintă tactici curente cu ajutorul cărora sistemul a reacţionat. În funcţie de cum membrii mişcării s-au organizat şi au reacţionat la rîndul lor, mişcarea a supravieţuit sau s-a diminuat considerabil. Acolo unde au existat suficientă coeziune internă, determinare şi rezistenţă, mişcarea s-a perpetuat şi continuă să o facă şi în ziua de azi (ex: Olanda). În unele locuri, lupta cu autorităţile se poartă încă într-un mod dur, uneori agresiv, şi de o parte şi de alta (ex: Barcelona, Ţara Bascilor). În altele, soluţia de compromis pentru ambele tabere a fost negocierea posibilităţii de legalizare (ex: Germania), care ar presupune următoarele posibilităţi : 1. municipalitatea cumpără clădirile ocupate şi le face squaterilor contracte; 2. squaterii încheie contracte cu proprietarul (altul decît municipalitatea); 3. squaterii cumpără ei înşişi o casă (în comun). În aceste feluri ei consolidează ceea ce au obţinut cu greu, însă se pierde din ecuaţie dimensiunea traiului autonom şi alternativ. De fapt „se pierde” este impropriu spus, mai degrabă respectiva dimensiune se „oficializează” ajungînd la un moment dat să semene altor scheme şi situaţii de viaţă cotidiană, uneori aceleaşi pe care le-a contestat. Legalizarea înseamnă adesea o mulţime de reparaţii şi renovări ale unei clădiri, prin urmare creşte şi preţul chiriei. Ceea ce înseamnă că va fi nevoie de bani mai mulţi, iar squaterii vor trebui să lucreze mai mult şi să aibă mai puţin timp la dispoziţie pentru organizarea unor acţiuni alternative.

Ce ramîne totuşi dintr-un astfel de proiect, chiar şi atunci cînd „apele legalizării” au trecut peste el? Este clar că el nu ajunge să semene definitiv şi iremediabil cu locuirea obişnuită, dar nici complet alternativ şi autonom nu mai poate fi. În urma observaţiilor şi concluziilor de teren, aş putea spune că proiectele de acest fel rămîn în continuare spaţii informale, care adună un anumit gen de oameni cu un anumit gen de preocupări. Mai mult, ele sînt deschise mai multor categorii sociale: migranţi, diferite etnii, travestiţi, oameni aflaţi în ilegalitate din cauza lipsei actelor. Gradul de deschidere al unor astfel de locuri este cu

siguranţă mult mai mare şi mult mai relaxat decît oriunde altundeva în realitatea socială. Sînt spaţii care mediază întîlniri între diferite segmente sociale, spaţii unde diferenţele se simt mai puţin, spaţii de legături, reţele şi proiecte, unde şi alţi oameni în afara locatarilor se întîlnesc, concep şi pun la punct diverse acţiuni. Din toate aceste puncte de vedere, se poate afirma că squaturile, chiar şi cele legalizate, reprezintă spaţii cu un nivel de libertate şi deschidere mai ridicate decît în mod obişnuit.

În multe cazuri sistemul a integrat într-adevăr mişcarea, dar acest fapt nu trebuie interpretat într-o maniera apocaliptică sau persecuţionistă, de tipul „faci ce faci şi sistemul tot ajunge să te doboare". Dimpotrivă, în opinia mea, integrarea aceasta aduce cu sine **schimbare socială, i**ar importanţa acestui fapt nu poate fi contestată. În momentul în care o astfel de scenă ajunge să fie parţial asimilată sistemului, ea continuă să funcţioneze în continuare pe baza aceleiaşi infrastructuri alternative, care presupune acţiuni non-comerciale, acţiuni anti-rasiste, acţiuni de sprijin social şi moduri alternative de organizare, de a lua decizii colective şi de a trăi împreună. Fiind deschisă mai multor categorii de oameni, în afară de cei ce o locuiesc la propriu, scena atrage permanent lume, influenţîndu-i pe unii şi insuflîndu-le altora posibilitatea de **a alege cum să fie împreună cu ceilalţi** sau de a acţiona în societate. În acest fel ea produce şi schimbare socială.

Unul dintre subiecţii intervievaţi de mine în Berlin mi-a spus următoarele lucruri : *„Squattingul este deja trecut, iar acum squattingul este mai mult social decît politic, pentru că în primul rînd ai nevoie de un loc unde să stai. Ideea politică a fost să arăţi că nimeni nu poate deţine o clădire imensă. Sloganul era acesta : Hausbesitz ist Diebstahl – House property is robbing – Proprietatea este furt. Mişcarea a avut la un moment dat putere şi spaţiu la dispoziţie ca să se desfăşoare, iar în final sistemul a implicat mişcarea în restul societăţii – deci societatea a fost schimbată într-un fel, dar şi vechii oameni din mişcare. O nouă generaţie poate fi politică într-un fel nou. „Luxo para todos" – Lux pentru toţi, este unul din noile noastre statementuri. Sau „Wir wollen nicht ein Brotchen, wir wollen die ganze Backerei – We don't want a piece of bread, we want the bakery – Nu vrem o bucăţică de pîine, vrem brutăria!"* (**Roland, 28 de ani**)

În orice caz, oficial acceptate sau nu, mişcările de squatare au un potenţial politic şi cultural foarte ridicat, ceea ce le face să fie oponenţi puternici.

2.7 De la mişcări sociale la schimbare socială

Mişcările sociale conţin sub formă latentă şansa de a cauza schimbare socială, un proces inevitabil, care a definit dintotdeauna istoria umanităţii. Cineva sau ceva trebuie să declanşeze la un moment dat acest proces. Schimbarea socială nu este totuna cu progresul, un concept atît de drag societăţilor occidentale. Schimbarea socială poate fi graduală sau bruscă. Punctul culminant al schimbării sociale este revoluţia. Uneori, elementele care provoacă schimbarea socială, vin din rîndurile aşa numitei „elite" (intelectuale, politice, culturale, economice). Alteori, aceste elemente sînt marginale, repudiate, chiar condamnate. Ca un exemplu de actualitate, aş menţiona în treacăt şi pe scurt, percepţia mişcărilor alter-globalizare în mass media românească. Acestea sînt, de regulă, prezentate în contexte negative, minimalizatoare, ironice, dezinteresate. Activiştii alter-globalişti sînt adesea definiţi drept antiglobalişti (un termen perfect pentru crearea unei imagini false, pe care mulţi membrii ai mişcării nici măcar nu şi-l asumă) sau anarhişti periculoşi, care aruncă grenade şi se încaieră cu poliţia În toate aceste tentative de prezentare, descriere şi menţionare a mişcării respective, esenţialul, la fel ca şi explicaţiile largi, concrete rămîn ori în umbră, ori complet invizibile. Faptul că aceşti activişti nu sînt „împotriva globalizării" (ca proces firesc), o reprezentare ce tinde să devină dominantă atît în media mainstream cît şi în mentalul popular, ci împotriva unei unice *globalizări corporate*, dar nu alternative, pare să conteze prea puţin, sau să nu fie deloc adus în discuţie. În orice caz, se poate spune că respingerea şi rezistenţa iniţiale la emergenţa unor noi seturi de valori, la fel ca şi sancţionarea lor, au definit dintotdeauna procesul complex al schimbărilor sociale, fie ele lente sau rapide.

În cartea sa, *The sociology of social change*, Piotr Sztompa aduce în discuţie conceptul de **high modernity** teoretizat de Anthony Giddens. Această „modernitate înaltă" s-ar caracteriza prin următoarele:

1. Prezenţa sistemelor abstracte, ale căror principii de funcţionare nu sînt complet transparente şi accesibile indivizilor obişnuiţi, dar pe a căror relevanţă contează toată lumea. *„Transportation, telecommunications, financial markets, nuclear power plants, military forces, transnational corporations, international organizations and mass media provide examples of those complex, huge, impersonal arrangements with strongly influence on social reality. People have to learn to use them and to depend on them"* [28] – (Transportul, telecomunicaţiile, pieţele financiare, centralele nucleare, forţele militare, corporaţiile transnaţionale, organizaţiile internaţionale şi mass media sînt tot atîtea exemple de sisteme complexe, uriaşe, impersonale cu o puternică influenţă asupra realităţii)

[28] Sztompa, Piotr, *The sociology of social change*, 1993

2. .Universalizarea riscului: toată lumea trebuie să se obişnuiască să trăiască cu eventualitatea riscului, fie că e vorba de o catastrofă naturală sau de una financiară. *Risikogesellschaft,* cum a fost denumită de Ulrich Beck, termen pe care l-am mai amintit cu altă ocazie
3. Opacitatea, care se referă la caracterul eratic şi nesigur al vieţii sociale
4. Globalizarea continuă

Tot Giddens alcătuieşte o schemă a reacţiilor tipice ale oamenilor în faţa acestor factori:
1. Acceptare pragmatică (sau aşa numita atitudine *bussiness-as-usual*), manifestată prin concentrare asupra sarcinilor zilnice şi îndepărtarea anxietăţii din conştiinţă
2. Optimism susţinut : speranţa că lucrurile vor evolua cumva în bine iar pericolele vor fi evitate datorită providenţei, ştiinţei, tehnologiei şi raţionalităţii umane ultime
3. Pesimism cinic : o perspectivă îngustă asupra timpului (timpul e scurt) şi o tendinţă hedonistă de a se bucura de viaţă, înainte ca pericolele să apară
4. Opoziţie radicală în faţa surselor percepute ale pericolului, opoziţie desfăşurată de obicei în cadrul mişcărilor sociale.

Despre această ultimă atitudine putem spune că reprezintă un motor social esenţial, din care se desprind viitoarele fenomene şi mişcări. Opoziţia radicală sau chiar şi numai tendinţa ei coagulează în cele din urmă indivizii într-o mişcare cu scopuri şi principii comune. În momentul în care o asemenea coagulare s-a produs şi s-a consolidat, şansele schimbării sociale încep să se contureze. Mişcările sociale sînt strîns legate de schimbarea socială, şi viceversa. „Mişcările sociale se pot opune reprezentărilor colective curente şi se pot dezvolta ele însele în noi reprezentări colective" (Piotr Z, 200...)

Definiţia dată de Sidney Tarrow mişcărilor sociale arată astfel : *„collective challenges by people with common purposes and solidarity in sustained interactions with elites, opponents and authorities"* (provocări colective ale oamenilor cu scopuri comune şi solidaritate în interacţiunile cu elitele, oponenţii şi autorităţile). Cu precizarea că autorul distinge aceste mişcări de partidele politice şi grupurile de interese [29]

Într-o „definiţie sintetică", Ruggiero menţionează la rîndul lui trăsăturile principale ale proceselor ce implică mişcări sociale: 1. conturarea unor provocări colective 2. punerea la punct a unor reţele sociale, a unor scopuri comune şi a unui framework cultural 3. construirea solidarităţii prin reţele conective. Ruggiero foloseşte conceptul de **movement society** al autorilor Meyer şi

[29] http://en.wikipedia.org/wiki/Social_movement

Tarron. Acceptarea treptată a mişcărilor sociale, profesionalizarea şi instituţionalizarea acestora denotă faptul că trăim într-o *movement society* (societate în mişcare).

Potrivit lui Charles Tilly, mişcările sociale nu au existat înainte de secolul XVIII[30] . Conform aceleiaşi surse, primele mişcări documentate ar fi mişcările politice din secolul XVIII, conectate cu Revoluţia franceză şi cu Constituţia Poloneză din 1791. Mişcarea abolţionistă britanică din acelaşi secol ar fi şi ea una dintre primele manifestări documentate. Prototipul mişcărilor sociale în viziunea lui Charles Tilly ar fi mişcarea muncitorească şi cea socialistă din secolul XIX. Mişcările sociale pot fi paşnice (*nesupunera civilă în masă,* iniţiată şi condusă de Mohandas Gandhi, care a dus la independenţa Indiei), violente (IRA, Hezbollah, ETA) sau radicale (Solidaritatea poloneză – Solidarnose- , American Civil Rights). De asemenea, ele pot fi inovatoare sau conservatoare. Factorii cheie ce stau la baza acestor mişcări, enumeraţi de acelaşi autor, ar fi: *urbanizarea* (interacţiuni sociale mai intense), *industrializarea* (adunarea maselor de muncitori în acelaşi loc), *universităţile* (aducerea laolaltă a multor oameni prin educaţia în masă). Dezvoltarea comunicaţiilor şi a tehnologiei au facilitat apariţia mişcărilor sociale: de la pamflete tipărite acum 2 sute de ani, pînă la ziare şi Internet.

Noile mişcări sociale se formează după cel de-al doilea război mondial: feminism (drepturile femeilor), drepturi civile, dreptul la pace (mişcări anti-război), drepturile homosexualilor, mişcări ecologice, drepturile animalelor, mişcări anti-nucleare. Toate centrate de obicei pe „un scop non-materialist". O mişcare socială globală din prezent este cea alter-globalizare, despre care se poate afirma că le include pe cele înşirate mai sus. Acestă mişcare adună sub aceeaşi umbrelă o serie întreagă de acţiuni şi proteste realizate la nivele diferite, organizate sub forme diferite. Squattingul, deşi mai vechi decît mişcarea alter-globalizare, poate fi la rîndul său asimilat într-o oarecare măsură respectivei mişcări.

În esenţă, squattingul semnifică **achiziţionare de putere vs lipsă de putere, acţiune politică vs indiferenţă politică, sărăcie şi izolare dar şi izolare intenţionată, programatică**. Poate însemna lipsa alternativelor (prin sărăcie extremă şi izolare) dar şi crearea unora. Poate determina conflict tăcut sau declarat. Poate crea spaţii noi de interacţiune socială dar şi „terenuri de război" cu autorităţile. Poate duce la dezordine socială, dar şi inovaţii sociale. Are aşadar o natură ambivalentă.

Însă ambivalenţa întruchipează trăsătura cea din urmă a mişcărilor sociale: pe de o parte ele provoacă şi deranjează ordinea existentă, chestionează politicile urbane consacrate (în cazul mişcărilor urbane); pe de alta, ele oferă soluţii alternative şi totodată introduc conceptul unei

[30] http://en.wikipedia.org/wiki/Social_movement

distribuţii alternative de resurse. Ceea ce, automat, generează noi conflicte dar poate produce şi schimbare socială, în cele din urmă un act esenţial al devenirii sociale.

CAPITOLUL III. STUDII DE CAZ

În prima parte a lucrării de faţă am încercat să ofer cîteva încadrări teoretice ale temei alese: **locuirea alternativă**. Am asociat această temă cu conceptul de **„comunitate”** şi am urmărit acoperirile teoretice ale termenului, mai ales cele actuale. Am dat exemple de **comunităţi alternative** cu rădăcini în mişcările sociale ale anilor 60. Am menţionat apoi cîteva **mişcări sociale urbane contemporane**, m-am referit la oraş ca spaţiu al conflictelor şi al negocierilor de tot felul, situînd apoi fenomenul squattingului în acest context. Am precizat configuraţiile clasice de squaturi analizate de autorul olandez Hans Pruijt într-o lucrare de referinţă. Am argumentat cum squattingul poate evolua de la fenomen social (reprezentat de indivizi neorganizaţi care încearcă să-şi rezolve aceleaşi nevoi) pînă la mişcare socială (reprezentată de indivizi care acţionează organizat avînd scopuri comune).

Am analizat pe scurt implicaţiile politice şi sociale ale acestei mişcări ale cărei coordonate de bază ar fi: realizarea sau experimentarea unor comunităţi şi stiluri de viaţă alternative, auto-organizarea, structurile neierahice sau orizonatale, autonomia. Am oferit un minim de informaţii legate de istoria squattingului, de manifestările sale principale în cîteva ţări europene şi alte cîteva aspecte necesare unei înţelegeri mai largi. Am făcut referire la cîteva abordări teoretice despre mişcările sociale şi **schimbarea socială**.

Voi ilustra în continuare tema aleasă prin **exemple concrete**, rezultate în urma muncii de teren care a durat două luni. Atît cît timpul (şi buzunarul) mi-au permis, am încercat să iau contact cu cît mai multe puncte europene ale scenei squaturilor. Intenţia mea era de a oferi, în primul rînd, o viziune de ansamblu asupra situaţiei contemporane. Am reuşit să ajung în **Berlin** (oraş „cu tradiţie” în squaturi), în **Poznan** (situaţie de proiect autonom într-o fostă ţară comunistă – Polonia-), în **Barcelona** (oraş cu o scenă extrem de activă, poate chiar cea mai activă din Europa în momentul de faţă) şi în **Lisabona** (din pură curiozitate). Pentru viziunea de ansamblu pe care visam să o redau, ar mai fi fost necesare cîteva incursiuni: în Olanda, în Italia, în Belgia, în Franţa, într-o ţară nordică şi, eventual, într-o altă ţară fost comunistă.

Evident, mi-a fost imposibil din punct de vedere financiar să ajung în toate aceste locuri. Prin urmare, mi-a rămas să mă concentrez asupra celor patru spaţii înşirate mai sus. Berlin rămîne oraşul de bază al cercetării, la fel ca şi centrele de aici, întrucît aici am petrecut marea parte a timpului destinat cercetării practice (1 lună). În celelalte oraşe am stat aproximativ

cîte o săptămînă. Aşadar, proiectele din Berlin vor alcătui nucleul acestei părţi, însă mă voi raporta şi la celălalte, prin comparaţie şi descriere, întrucît oamenii şi casele vizitate în restul ţărilor m-au ajutat să înţeleg mai bine fenomenul, să fac legături mai complexe şi mai ales să-mi clarific anumite aspecte

3.1 Scena alternativă din Berlin. Scurt istoric

Din cartea „**Russendisko"** a scriitorului de origine rusă Wladimir Kaminer, am extras cîteva pasaje semnificative:

„În vara lui 1990 s-a răspîndit la Moscova un zvon: Honecker accepta evrei din Uniunea Sovietică, ca o formă de compensaţie pentru faptul că RDG-ul nu participase niciodată la despăgubirile acordate de germani Israelului (...) Germania de Est a venit mult mai tîrziu în discuţie, aşa, ca un pont secret (...) Cu această adeverinţă am mers apoi la Prefectura de Poliţie est-germană din Alexanderplatz şi, ca evrei oficial recunoscuţi, ni s-a eliberat un document est-german (...) Eram avangarda celui de-al cincilea val de emigranţi (...) Noi trei nu eram prea entuziasmaţi de viaţa din cămin şi căutam o alternativă. ***Prenzlauer Berg era pe atunci ca un fel de pont secret pentru toţi căutătorii de locuinţă****: acolo nu dispăruse mirajul schimbării.* ***Localnicii o luau din loc spre vest, locuinţele lor rămîneau libere, dar încă înţesate cu tot felul de lucruri. În acelaşi timp sosea din sens contra, dinspre vest, un alt val:*** *punkeri, străini şi adepţi ai Bisericii Sfintei Fecioare, indivizi ciudaţi şi tot felul de descurcăreţi. Ei au ocupat locuinţele, au aruncat la gunoi trenuleţele electrice, au rupt tapetele şi au spart pereţii****. Administraţia Comunală a Locuinţelor nu mai avea nici un control****. Noi trei fugeam de la o casă la alta şi ne uitam înăuntru prin geamuri. Andrei a devenit fericitul proprietar al unei locuinţe cu două camere în Stargarder Strasse, cu toaletă interioară şi cabină de duş. Mişa a găsit în Greifenhagener Strasse o locuinţă goală, fără toaletă în casă, în schimb cu o instalaţie muzicală RTF şi boxe mari, ceea ce corespundea într-o mai mare măsură intereselor sale. Domnul Palast, al cărui nume se putea încă citi pe tăbliţă cu cartea de vizită de la uşă, fusese foarte grăbit. Lăsase aproape totul în urmă: lenjerie de pat curată, un termometru la geam, un frigider mic, iar pe sub masa din bucătărie un tub cu pastă de dinţi. Deşi cam tîrziu, aş dori să-i mulţumesc domnului Palast pentru toate acestea. În mod special, îi sînt recunoscător pentru aparatul de încălzire continuă, construit de el însuşi, o adevărată minune a tehnicii. Două luni mai tîrziu s-a terminat luarea în stăpînire a cartierului Prenzlauer Berg.* ***Administraţia Comunală a Locuinţelor s-a trezit din amorţeală şi i-a declarat pe toţi cei aflaţi atunci în aceste case, ca fiind chiriaşi de drept****. Trebuiau să primească contracte definitive de închiriere. Pentru*

prima dată stăteam la o coadă de 200 de persoane, alcătuită din punkeri, drogaţi, localnici ipocriţi şi străini gălăgioşi. Conform contractului de închiriere trebuia să plătesc 18,50 de mărci pentru locuinţa mea. Aşa mi-am văzut visul cu ochii: un spaţiu vital propriu – de 25 de metri pătraţi."[31]

Deşi fragmentele de mai sus provin din zona literaturii şi nu cea a ştiinţelor sociale, ele sînt sugestive pentru redarea stării de spirit a acelor ani şi a felului în care s-au produs ocupările de case părăsite în perioada confuză de după căderea Zidului din Berlin. Desigur, nu înseamnă că situaţia descrisă de autor este una completă sau tipică, dar oferă indicii destul de clare asupra perioadei respective. Prenzlauer Berg a fost un cartier al Berlinului care, după reunificarea Germaniei, a atras o mulţime de tineri adepţi ai stilurilor de viaţă alternative. Între timp, zona s-a gentrificat, iar în prezent constituie o atracţie turistică pentru cei doritori să cunoască „undergroundul" berlinez. Numeroase puburi, restaurante, cafenele, galerii de artă şi mici magazine completează peisajul gentrificat şi scump.

Am ales pasajul din *Russendisko* pentru a facilita pătrunderea în lumea vibrantă a acestui oraş încărcat de semnificaţii, dar şi în realitatea ocupărilor de clădiri. Un scurt istoric al squattingului berlinez este cu siguranţă necesar. In urma unui mic exerciţiu de istorie orală realizat prin intermediul interviurilor şi discuţiilor cu squateri şi studenţi din Berlin, am reuşit să alcătuiesc o succesiune a momentelor relevante.

În prima parte a anilor 30 se pare că au existat primele forme de squatting în Berlin, întreprinse de oameni sărmani care nu aveau bani să plătească chiriile – probabil ceea ce se numeşte *deprivation based squatting*. Însă un moment important în istoria mişcării despre care discutăm aici, s-a produs în 1980-1981, cînd un val considerabil de squatări politice a avut loc în Berlinul de Vest. **Mişcarea Autonomă**, despre care am scris într-un capitol anterior, a iniţiat aceste ocupări ca şi proteste politice, dar şi ca modalităţi alternative de viaţă. Majoritatea clădirilor ocupate se găseau în cartierele Kreuzberg şi Neukolln. Un aspect interesant: multe dintre aceste squaturi constituiau proiecte în care locuiau numai femei (**women houses**).

Despre potenţialul revoluţionar al mişcării autonomiste şi despre felul în care ea a inspirat tinerii din alte ţări, în special în Germania de Vest, am scris ceva mai devreme. Acest lucru, combinat cu recesiunea economica din anii 80, a condus la formarea structurilor radicale şi alternative. Recesiunea economică a afectat mai degrabă populaţia tînără a

[31] Kaminer, Vladimir, *Russendisko*, 2005

Germaniei, decît pe muncitori, care aveau legături destul de solide cu guvernul, prin intermediul sindicatelor. Pentru tineri a devenit dificilă găsirea unei slujbe, prin urmare şi posibilitatea de a trăi independent social şi financiar, părăsind casele părinteşti şi asigurîndu-şi o locuinţă. Drept rezultat al recesiunii economice şi al migrării înspre suburbii, spre finalul anilor 70, o mulţime de clădiri au fost abandonate de agenţiile guvernamentale şi de investitori într-o serie de oraşe germane, mai ales în Berlinul de Vest. Ceea ce s-a întîmplat pe acest fond este uşor de imaginat: clădirile cu pricina au fost squatate, dovedindu-se opţiunea potrivită pentru tinerii doritori să se desprindă de nucleul familial. *„Comunităţi vibrante de squaturi au apărut în vecinătatea Kreuzberg din Berlin, la fel ca şi în cartierul Haffenstrasse din Hamburg, şi în alte puncte. Baza acestor comunităţi era traiul în comun, la fel ca şi crearea centrelor sociale radicale: infoshopuri, magazine de cărţi, cafenele, baruri, locuri pentru întîlnire, galerii de artă şi alte spaţii multi-funcţionale în care s-a dezvoltat (sub)cultura socială, artistică, şi politică la firul ierbii , ca o alternativă la viaţa nucleară de familie, visele de pe ecranul televizorului şi cultura pop de masă".* [32]

Mai mult, o părere larg răspîndită este aceea că spaţiile sociale alcătuite de clădirile ocupate au constituit un laborator esenţial în care s-au produs diferite **iniţiative grassroots** (la firul ierbii) cum ar fi: lupta împotriva puterii nucleare, contestarea patriarhiei şi a genurilor sociale, exprimarea solidarităţii faţă de cei opresaţi din lume, prin atacarea şi criticarea corporaţiilor multinaţionale şi a unor instituţii financiare cu mare putere decizională, cum ar fi Banca Mondială sau Fondul Monetar Internaţional. *„După reunificarea Germaniei, au luptat şi împotriva fluxului crescînd de neo-nazism conservator"*, aflăm de pe acelaşi site citat mai sus.

Autorităţile din Germania de Vest nu au tolerat de la bun început mişcarea autonomă, cu atît mai puţin ocupările de clădiri, fie că erau case şi apartamente nefolosite sau şantiere de construcţie a unor viitoare centrale nucleare (ocupări în semn de protest faţă de construirea acestora). Au reacţionat pe măsură, şi în iarna anului 1980, municipalitatea din Berlinul de Vest a decis să criminalizeze actele de ocupare şi să-i evacueze pe squateri în plin frig de iarnă. Publicul şi mass media au reacţionat negativ la măsurile şi acţiunile autorităţilor, în special ale poliţiei. În decembrie 1980, arestările în masă şi luptele de stradă au continuat. Evacuărilor li s-a răspuns prin ocupări noi de clădiri, iar conflictului nu i s-a pus aşadar capăt. Siteul de pe care am luat aceste informaţii povesteşte despre o aşa numită Black Friday din 1980, cînd, în oraşele principale germane au avut loc demonstraţii în sprijinul unor squateri

[32] www.infoshop.org

arestaţi în masă în sudul ţării în Freiburg. Manifestanţii se solidarizau cu cei arestaţi dar protestau şi împotriva practicilor poliţiei.

În 1981 autorităţile au început să legalizeze anumite squaturi, într-o încercare de a submina prin divizare mişcarea şi de a marginaliza elementele radicale. Dar acţiunile lor căpătaseră între timp o aură de brutalitate şi negativitate pronunţată, ceea ce a dus la o solidarizare mai mare în rîndurile mişcării. Acesta a reprezentat primul mare val de ocupări din Berlin (în partea de vest).

Al doilea val a început să-şi facă simţită prezenţa în Berlinul de Est către sfîrşitul anilor 80. A început prin aşa numitul *wild squatting*, cînd au fost ocupate sute de apartamente în case vechi din cartiere precum Mitte, Prenzlauer Berg, Friedrichshain. Guvernul a tolerat aceste ocupări şi le-a făcut contracte ocupanţilor (chirii foarte mici, în jur de 20 de mărci). Este exact ceea ce relatează Wladimir Kaminer în fragmentele din Russendisko. După ce Zidul Berlinului a căzut, alte peste 100 de case au fost squatate în Berlinul de Est. Majoritatea erau proiecte politice iniţiate de oameni atît din Est cît şi din Vest, dar şi de străini. Au fost organizate concerte, reprezentaţii de teatru, VolxKuche sau *voku* (seri cu mîncare calda foarte ieftină), grupuri de discuţie şi de acţiuni politice. De asemenea, exista şi fenomenul *silent flat squatting*, dar şi squaturi organizate de Mişcarea Fascistă, în special în cartierul Lichtenberg.

În noiembrie 1995 se produce un alt moment semnificativ din istoria squattingului berlinez de după căderea zidului. Strada Mainzer Strasse din cartierul Friedrichshain din Berlinul de Est, squatată aproape în întregime, este atacată de poliţie, care nu doreşte stabilizarea unor astfel de spaţii (deşi squaterii au o oarecare înţelegere cu municipalitatea). Timp de cîteva zile, pe Mainzer Strasse se desfăşoară un adevărat război: squaterii decid să se lupte cu poliţia, baricadează străzile, închid casele şi aruncă din ele cu pietre şi cocktailuri Molotov. Cîteva manifestaţii mari se organizează în sprijinul lor, dar poliţia atacă în continuare, cu forţe suplimentare şi cu tunuri de apă. În cele din urmă poliţia restabileşte controlul pe stradă, squaterii sînt evacuaţi, iar în cîţiva ani majoritatea fostelor case ocupate sînt renovate iar zona se gentrifică rapid. În urma acestui conflict sîngeros, municipalitatea vine cu o nouă politică urbană (Berliner Linie) conform căreia vechile squaturi sînt tolerate de Senatul Berlinului, dar pentru cele noi toleranţa este zero.

Squaterii, la rîndul lor se gîndesc ce se mai poate face şi încearcă să se organizeze. Există o „Asociaţie a caselor" (Hauserrat) şi un ziar legat de squaturi (Hauserzeitung). Squaterii încearcă să găsească noi soluţii pentru a putea ocupa în continuare case, fiind conştienţi că nu se putea rezista prin tactici militare. Pe acest fond încep să apară idei legate de posibile contracte cu proprietarii sau de cumpărări colective ale imobilelor. Mai mult sau

mai puţin, toate casele încearcă să negocieze fie cu municipalitatea, fie cu proprietarii. În acest fel squaturile ajung treptat treptat să fie legalizate, cu excepţia celor din cartierul Friedrichshain. Aici se pare că autorităţile refuză legalizarea proiectelor, deoarece există o mare concentrare de putere politică. Mai mult, în Friedrichshain, 12 squaturi rămîn „nelegalizate".

La sfîrşitul anilor 90, după ce Berlin devine capitală, un fost general de armată (Jorg Schonbohm) devine Senatorul Interiorului Berlinului (funcţie care îi conferă totodată titlul de Şef al Poliţiei). În cei doi ani de guvernare, adoptă politica „toleranţei zero" împotriva imobilelor ilegale sau semi-ilegale. În acest timp majoritatea clădirilor sînt evacuate de poliţie iar manifestaţiile de solidaritate atacate brutal. După doi ani, Schonbohm demisionează şi devine Ministru de Interior al districtului Brandenburg din vecinătatea imediată a Berlinului. Într-un interviu realizat în februarie 2005 un student berlinez spune: *„Demisia lui Schonbohm -victorie pentru noi? Nu! Toate casele rămîn legalizate într-o formă sau alta, iar structurile noastre politice sînt grav afectate, deşi primesc mult sprijin".*

În 2006 situaţia arată astfel: există în Berlin aproximativ 100 de case ex-squatate, încă locuite colectiv, dintre care în jur de 60 sînt spaţii auto-organizate, subculturale, orientate spre activităţi noncomerciale. Şederea în aceste case este asigurată prin diferite modalităţi: contracte cu proprietarii, achiziţionări colective de imobile sau case cumpărate de SOG (Selfmanaged East-Berlin Union). Infrastructura alternativă, la fel ca şi scena subculturală şi orientarea pronunţată de stînga reprezină aspecte care au rămas în picioare tot timpul. Revista *„Stressfaktor"* apare lunar şi conţine informaţii despre acţiuni şi evenimente organizate în diferite locuri de pe scena alternativă berlineză.

Squaturile sînt acum cunoscute sub numele de „house projects" (proiecte de locuire) sau **„self managed projects"** (proiecte auto-organizate). Proiectele cu care am luat contact, pe care le-am vizitat şi pe care le-am studiat îndeaproape în Berlin sînt următoarele: **1. Yorck 59** (unul dintre cele mai cunoscute, între timp evacuat şi cunoscut sub noul nume de New Yorck Reloaded); 2. **Brunnenstrasse 183**; 3. **Kopi** (doar ca punct de reper, nu a constituit obiect de studiu); 4. **Subversiv** (un complex self-managed alcătuit din 6 clădiri, foste squaturi legalizate); 5. **Rigaer 84** (proiect situat într-o zonă cunoscută pentru infrastructura sa alternativă)

La acestea se adaugă squatul polonez **Rozbrat** din Poznan, apoi cel din Barcelona (situat pe strada **Portal Nou**) şi cel din Lisabona (**Rua de Passadico**). Aşa cum am precizat anterior, mă voi raporta în repetate rînduri la aceste trei locaţii, chiar dacă ele au constituit planul al doilea al cercetării.

3.2 Etnografia squatului. Cum se organizează un astfel de proiect.

3.2.1 De la exterior spre interior

Am petrecut mult timp pe afară, prin curţile squaturilor, studiind desenele şi inscripţiile de pe clădiri. A fost prima introducere în lumea unui squat: felul în care îşi reprezentau exteriorul şi sloganele expuse afară. Exteriorul vorbeşte mult despre un squat, despre credinţele oamenilor care îl locuiesc, despre opţiunile politice sau despre imaginaţia lor. Pereţii devin prilej de exprimare dar şi de avertizare sau revendicare. Urmînd aceste indicii, un squat care se afirmă şi care nu se ascunde este uşor de localizat. Semnul distinctiv este mai ales săgeata de tip fulger încadrată într-un cerc.

Squatul din Lisabona avea de exemplu un statement afişat la un etaj superior pe faţada principală, scris pe un banner uriaş. Tradus, ar arăta astfel: *„Într-un oraş vîndut, haideţi să reinventăm viaţa. Am decis să ocupăm această casă pentru că avem nevoie de unde să ne desfăşurăm activităţile, un loc de întîlnire. Intenţionăm să renovăm această casă mare şi să îi dăm viaţă. Nu vrem să deţinem această proprietate. Vrem să o facem folositoare pentru vecinătate şi pentru toată lumea din acest oraş plictisitor. Această casă a fost pînă acum moartă, acum este reparată. Ne-am săturat de toate poveştile cu bogaţi şi săraci, cu poliţişti şi hoţi. Această casă a fost părăsită şi are sens ca cineva să o folosească."*

Casele alternative din Berlin sînt mai toate pictate şi decorate. Desenele, graffitiurile şi inscripţiile acoperă atît pereţii de la nivelul trotuarului cît şi pe cei de la nivelele superioare. În multe cazuri, calitatea şi expresivitatea picturilor reprezintă adevărate manifestări artistice. Frecvenţa mesajelor politice pe clădirile ocupate (dar nu numai) şi pe bannere este însă una din trăsăturile tipice ale oraşului. Cîteva exemple: *„Puterea nu înseamnă dreptate. Pentru eliberarea tuturor prizonierilor politici"* (banner situat la ultimul etaj al unei clădiri); *"Pentru o lume unde sînt posibile toate lumile"* (mesaj scris în spaniolă la un etaj superior); *"Nu sîntem de cumpărat*"; "*Nu privatizării!"*; *"Bine aţi venit în F'Hain. Ne bucurăm de prezenţa voastră"* (F'Hain – prescurtarea numelui cartierului Friedrichshain); "*No nazi!"* (la intrarea într-un squat); *"Ofensiva nazistă. Opune-ţi-vă!* (text ce însoţeşte un stencil)

În general mesajele au conţinut politic mai mult sau mai puţin radical, explicit sau ascuns. **Squattingul a fost dintotdeauna o cultură cu un profund substrat politic**. Însă, în funcţie de interpretările pe care le dăm „politicii", această afirmaţie poate părea suspectă. Pentru clarificare, voi cita un fragment în care este prezentată o anumită viziune

a politicii, asemănătoare cu cea de la care se revendică şi locuirea alternativă: „ *Politica a devenit o categorie a activităţii umană separată şi mistificată. Alături de alte separări legitimate social, politica a devenit doar un interes, care are proprii specialişti: politicienii. Cîteodată politica poate fi interesată de fotbal, colecţionarea timbrelor, muzica disco sau modă. Ceea ce înţeleg oamenii azi prin „politică" nu este decît falsificarea socială a proiectului colectiv de auto-realizare, iar acest lucru li se potriveşte ca o mănuşă celor aflaţi la putere (...) A avea o* ***orientare politică către propria viaţă*** *este atunci cînd eşti conştient că îţi poţi schimba viaţa prin schimbarea naturii vieţii înseşi, aşadar prin transformarea întregii lumi – iar această transformare are nevoie de efort colectiv. Acest proiect al realizării colective poate fi denumit drept politic. Realizarea colectivă reprezintă un proiect revoluţionar. Este sesizarea colectivă a totalităţii naturii şi a legăturilor sociale, urmată se transformarea lor conform dorinţelor conştiente"*[33]

Orientarea întru realizarea colectivă poate fi interpretată aşadar ca fiind esenţa atitudinii politice a celor ce alcătuiesc această mişcare socială, promovînd astfel o locuire şi o socializare alternative. Această orientare cunoaşte diferite interpretări şi nuanţe. Ea naşte diverse atitudini şi mai ales manifestări. Atitudinea anti-rasistă este unul dintre exemplele cele mai la îndemînă care se asociează de obicei cu mişcarea contemporană a squaturilor. Pereţii şi zidurile clădirilor ocupate vorbesc cel mai bine despre această atitudine, uneori extrem de radicală.

3.2.2. Bucătăriile

Din curţile viu colorate, uneori pline cu biciclete parcate, pătrunzi în coridoarele unei case, la rîndul lor teritorii marcate de inscripţii, desene, fotografii sau postere. Apoi în bucătării, sufletul comunităţilor. De-a lungul cercetării, bucătăriile au fost spaţiile în care am poposit de cele mai multe ori. De altfel, majoritatea interviurilor au fost realizate aici. În bucătării, care **de obicei au aspectul unor livinguri cu funcţii multiple**, am petrecut cea mai mare parte a timpului de cercetare. Uneori cîte o zi întreagă, de dimineaţă pînă seara. Am intuit de la bun început ca bucătăria reprezenta cel mai bun punct de observaţie: vezi cum interacţionează membrii unei comunităţi, cum se raportează la spaţiu, cum şi cît de mult îl folosesc. Într-un squat, deşi lumea încearcă să nu dezvolte simţul proprietăţii, există totuşi în mod firesc simţul intimităţii şi nevoia de spaţiu privat. Însă bucătăria este prin excelenţă spaţiul public esenţial dintr-un squat. În bucătării rămîn urme ale trecerii oamenilor care au locuit într-un squat. Tot în bucătării se desfăşoară adunările generale ale persoanelor dintr-o

[33] http://www.cat.org.au/spectacular/thinking.html

casă, cunoscute sub numele de *plenum*, cînd se discută probleme ale comunităţii şi se iau decizii colective. Dincolo de relaţiile de prietenie mai apropiate şi de gradele diferite de intimitate între oameni, bucătăria reprezintă spaţiul principal de socializare pentru locuitorii dintr-un squat, spaţiul unde se reglează eventualele probleme şi unde se pun la punct planuri şi viitoare acţiuni.

Bucătăria-living a squatului din Lisabona conţinea, în afară de mobilă, următoarele lucruri: un computer, orar cu activităţile din timpul unei săptămîni şi al unei luni, hărţi ale planetei, fotografii şi postere. Conţinutul orarului cuprindea: cursuri de yoga, de kung-fu, ateliere de reparat şi menţinut bicicletele, cursuri de ceramică, de jonglerie şi de canto. Apoi „cină, bar şi muzică" pentru ziua de sîmbătă şi „zi de curăţenie şi de întîlnire" pentru duminică. În bucătăria propriu-zisă, destinată gătitului, exista o listă cu alimente care nu trebuiau să lipsească niciodată (pîine, lapte, cafea, etc), fiind datoria fiecăruia să se asigure de acest lucru. Un afiş interesant, numit *gender subversion* (subversiunea genului sexual) spunea, printre altele: *„Pentru fiecare fată obosită de a se preface slabă cînd este de fapt puternică, există un băiat obosit de a se mai preface puternic, cînd de fapt se simte vulnerabil. Pentru fiecare băiat împovărat de aşteptarea constantă ca el să ştie totul, există o fată care s-a săturat ca oamenii să nu aibă încredere în inteligenţa ei. Pentru fiecare fată numită „supersensibilă" există un băiat care se teme să fie gentil sau să plîngă. Pentru fiecare băiat pentru care competiţia e singurul mod prin care îşi poate dovedi masculinitatea, există o fată numită „nefeminină" atunci cînd concurează"*. Katarina, fata care m-a condus într-un tur al casei însoţit de explicaţii, mi-a prezentat bucătăria-living astfel: *„Acesta este locul unde mîncăm şi unde petrecem cel mai mult timp"*. În afara acestuia, mai exista o cameră numită „chill out room" (spaţiu pentru relaxare) şi pentru făcut focul într-un şemineu. Deşi destul de proaspătă, comunitatea de pe Rua de Passadico părea destul de unită şi dornică de treabă.

În **bucătăria squatului din Barcelona** am observat rapid o poză artistică înrămată, cu un artist de pe stradă, în care am recunoscut un amic plecat de cîţiva ani din România. Alt amănunt care mi-a atras atenţia, a fost o listă cu telefoane în cazuri de urgenţă afişată într-un loc foarte vizibil. Am întrebat ce era cu ele şi am aflat astfel situaţia în care se afla squatul respectiv: proprietarul încercase să-i convingă să părăsească imobilul, oferindu-le nişte bani, iar în urma refuzului plătise persoane care să atace regulat locuinţa. În eventualitatea unui atac, squaterii aveau la dispoziţie numere de telefon ale altor squaturi din vecinătate (erau scrise şi distanţele pentru a se şti exact cît de repede pot veni fiecare) dar şi numere de la poliţie sau ambulanţă. O situaţie nu tocmai paşnică.

La **Yorck 59**, existau un fel de livinguri succesive, aproximativ decomandate, dat fiind faptul că proiectul Yorck se afla într-o fostă fabrică. Vechile coridoare lungi fuseseră abil transformate într-o locuinţă primitoare, dar rămînea senzaţia interesantă de spaţiu decomandat dar în acelaşi timp complet deschis. Prima dată cînd am pătruns acolo am avut senzaţia că mă aflu oriunde în aceeaşi încăpere, că de fapt există o singură mare cameră imensă. De fapt spaţiul, aşa cum aveam să observ mai tîrziu, era foarte bine delimitat, numai că într-un fel pe care am putea să-l numim "no borders" (fără graniţe). Mai precis, limitele nu se simţeau atît de mult, deşi erau prezente. Din acest punct de vedere, mi-a luat ceva timp pînă am ajuns să deosebesc tipurile de încăperi: camere private, bucătării-livinguri, coridoare, spaţii de lucru şi alte spaţii de relaxare.

La **Subversiv**, complex compus din şase case, existau multe bucătării pe etaje în fiecare clădire. În timpul unui interviu am primit un răspuns semnificativ. Întrebasem cîte persoane locuiau în respectiva clădire şi mi s-a răspuns astfel: *"În bucătăria noastră sîntem 8."* (Jenny). În mod evident, persoana cu pricina se raporta la bucătărie ca la un spaţiu de bază al micii lor comunităţi. Putea să răspundă alfel, să înşire numărul de camere sau numărul de oameni de la respectivul etaj. Răspunsul ei m-a făcut să realizez un lucru important: comunităţile pe care urmăream în primul rînd să le înţeleg şi în al doilea să le studiez, aveau nivele diverse de structurare şi grade diferite de intimitate. În cadrul unei clădiri putea exista o comunitate mare, structurată apoi în grupuri mai mici, în funcţie de tipul clădirii dar şi de orientările oamenilor. Ca un fel de cercuri concentrice, unele cuprinse de altele. Însă acest lucru se reflectă în mod special la nivelul luării deciziilor, despre care voi discuta imediat.

La **Brunnenstrasse 183**, în momentul sosirii mele acolo, nu exista nici un fel de bucătărie comună în clădirea din spate (squatul era compus dintr-o clădire mai mare, divizată între "partea din faţă" şi "partea din spate"). Acest lucru se simţea prin faptul că la Brunnenstrasse 183 am întîlnit una dintre cele mai dezorganizate comunităţi, sau mai bine zis insuficient coagulate şi prea puţin unite. Întîlnirile membrilor se făceau mai mult prin barul squatului, un spaţiu într-adevăr comun dar nepotrivit pentru discuţii mai serioase, sau se găseau alte metode. În orice caz, lipsa unui spaţiu comun pentru *plenum* şi dezbateri se simţea. La ceva timp după plecarea mea, s-a improvizat totuşi o bucătărie comună.

La squatul polonez **Rozbrat**, bucătăria pentru oaspeţi era foarte puţin amenajată. Ţin minte că era şi foarte puţin încălzită, în condiţiile în care afară temperaturile de iarnă erau extrem de scăzute. În rest fiecare avea bucătăria lui. Cît am stat acolo, un număr redus de persoane s-a perindat, în comparaţie cu bucătăriile din celelalte ţări, unde de-a lungul unei zile ajungeam să cunosc toţi locuitorii unui spaţiu. De altfel, Rozbrat mi-a fost descris chiar de

către unii din locuitori drept un proiect mai mult individual decît colectiv. În schimb, Rozbrat constituia un foarte bun spaţiu pentru găzduirea şi organizarea altor proiecte.

Concluzia acestui subcapitol ar fi că bucătaria şi felul în care arată, la fel ca şi timpul petrecut de oameni acolo reflectă cel mai bine starea unei comunităţi şi legăturile dintre ei. Realizarea acestui lucru mi-a fost de un real folos în timpul cercetării, întrucît, în contextul timpului redus pe care l-am avut la dispoziţie, m-a ajutat să înţeleg rapid situaţiile şi stările generale ale proiectelor pe care le-am vizitat.

3.2.3. Infrastructura generală şi alte mecanisme

3.2.3.1 Camera de oaspeţi

O cameră de oaspeţi (*guest room*), există aproape în fiecare squat. Este o cameră de obicei disponibilă pentru vizitatori. Prima oară cînd am intrat într-un squat a fost într-o cameră de oaspeţi, unde am şi rămas peste noapte. Iar în squaturile pe care le-am cercetat am fost întrebată în repetate rînduri daca am nevoie de un loc pentru dormit. Aşadar, în măsura în care o astfel de încăpere este liberă (neocupată), teoretic oricine o poate folosi pentru un timp. În schimb, poţi ajuta la activităţile care au loc în casă, dar acest lucru nu este obligatoriu.

La Subversiv, în perioada în care am mers, respectiv februarie 2005, camerele de oaspeţi erau ocupate de persoane venite la vestitul festival Berlinale. Am cunoscut din întîmplare două fete din România care sosiseră în Berlin pentru acest festival şi care îşi căutau un loc să stea. Cu toate că încăperile de oaspeţi erau aglomerate cu o mulţime de persoane, au reuşit în cele din urmă să îşi găsească şi ele un loc pentru cîteva nopţi, deşi nu cunoşteau pe nici unul din locuitorii complexului respectiv. Se aflau în barul complexului în mod întîmplător, unde au interacţionat cu oameni şi au reuşit să-şi aranjeze şederea pentru o perioadă scurtă. De unde rezultă că deschiderea în faţa străinilor a unor astfel de proiecte alternative este destul de mare, sau în orice caz, mult mai mare decît în cazul unei locuiri obişnuite. Contează însă felul în care interacţionezi, comunici şi te conectezi cu cei ce locuiesc într-un squat. Ceea ce nu înseamnă automat că trebuie să împărtăşeşti aceleaşi opinii, credinţe sau principii.

Aproape toate proiectele cercetate aveau această posibilitate, mai puţin cel din Lisabona, unde lucrurile de abia se organizau, squatul aflîndu-se la început, şi cel din Poznan. Aş mai adăga că, la Brunnenstrasse 183, o comunitate cu un statut incert, alcătuită din persoane cu "un picior înăuntru şi altul în afară", după cum le-a caracterizat un intervievat, camera de oaspeţi era denumită în mod ironic "ghost room" (camera fantomelor). Amănunt care

dezvăluia suplimentar situaţia comunităţii din acea casă. Pentru că numai o comunitate solidă şi bine definită îşi poate permite, în opinia mea, să pună la punct un spaţiu destinat vizitatorilor şi să-i poarte de grijă cu adevărat. Cu toate acestea, în podul imens al clădirii de pe Brunnenstrasse am înţeles că locuiau temporar vara o mulţime de persoane.

3.2.3.2 "Voku" şi reciclarea de mîncare

Voku este prescurtarea cuvîntului german "*volxkuche",* care într-o traducere aproximativă ar fi "*bucătăria oamenilor*". Voku înseamnă un fel de cantină alternativă, şi totodată, constituie unul din nucleele de bază ale infrastructurii create în jurul squaturilor.**Voku** se organizează în general de cîteva ori pe săptămînă, folosind aşa numita "mîncare reciclată", mai precis alimente aruncate de către supermarketuri. Este vorba de alimente aruncate la gunoi pentru că nu mai satisfac standardele înalte de consum, nicidecum de hrană stricată. Grupuri voluntare de oameni colectează mîncarea aruncată, o transformă în hrană caldă, de cele mai multe ori vegetariană, şi o vînd la preţuri foarte mici. **Voku** se organizează cel mai des în spaţii precum squaturi şi centre autonome, dar şi în centre de reeducare sau infoshopuri. Ideea acestui "program", dacă îl putem numi aşa, se îndreaptă tot către scopul general de schimbare socială despre care am mai scris. Semnificaţia "bucătăriei oamenilor" poate fi interpretată drept luptă împotriva paradigmei economice dominante şi a societăţii de consum. Însă **voku** reprezintă totodată şi o mică soluţie la sistemul pe care îl critică. Dincolo de hrănirea propriu-zisă a oamenilor, realizată prin mijloace şi cu preţuri extrem de ieftine, filosofia voku poate fi rezumată în două cuvinte: *No profit (Fără profit)*

Pentru cineva familiar cu infrastructura alternativă dintr-un oraş, acolo unde ea există, voku reprezintă o soluţie ieftină pentru satisfacerea unor nevoi. În Berlin, spre exemplu, serile cu voku sînt plasate strategic în diferite locaţii în aşa fel încît să nu se suprapună. În acest fel, în fiecare zi poţi găsi un loc unde se organizează aşa ceva. Există publicaţii alternative care anunţă astfel de seri, la fel ca şi alte evenimente sociale, culturale, artistice.

În orice caz, chiar dacă nu toate squaturile organizează **voku,** mecanismul hranei reciclate funcţionează peste tot. Deşi nu toate supermarketurile agreează acest lucru. Însă pot exista organizaţii speciale care se ocupă cu aşa ceva, aşadar într-un mod oficial, sau anumite înţelegeri cu personalul centrelor comerciale. Jenny îmi spune: *"Cîteodată mergem la piaţă şi cerem fructe care sînt pe punctul de a fi aruncate (...) De la supermarket e mai greu, trebuie să ai ceva conexiuni. Se supără dacă te văd că te uiţi după mîncare în containere, ţipă la tine să pleci...Dar există nişte organizaţii mai oficiale care au legături cu supermarketurile şi care iau hrana, apoi o oferă oamenilor cu bani puţini sau celor de pe stradă, care nu au*

locuinţă (...) Dar poţi merge să întrebi în orice magazin mic sîmbăta, cînd toată lumea închide şi cîteodată aruncă mîncare."

De asemenea, cei de la squatul din Lisabona mergeau regulat la piaţa de fructe şi legume, unde întotdeauna se găsea ceva de colectat. De fapt toate proiectele alternative se foloseau de acest mecanism al reciclării hranei, într-o măsură mai mică sau mai mare. Fără a fi considerat un gest ruşinos, semn al neputiinţei sau al eşecului social, colectarea alimentelor aruncate în containere este, dimpotrivă, interpretată ca un act voluntar şi folositor, care reuşeşte să evite sau să atenueze surplusul inevitabil şi de multe ori inutil al societăţii de consum. În acelaşi fel în care lipsa sau refuzul domiciliului stabil (homelessness) poate căpăta semnificaţia unui act cu implicaţii politice, sau cel puţin a rezistenţei în faţa normelor sociale.

3.2.3.3 Barul

Un alt nucleu important al infrastructurii discutate îl constituie **barul** ataşat de obicei unui squat. În Berlin aproape fiecare proiect de locuire alternativă se ocupă şi întreţine un bar, deschis de cîteva ori pe săptămînă, mai ales seara. În bar se organizează *voku*, dar cel mai adesea concerte şi petreceri la care intrarea este foarte ieftină. Băturile au şi ele preţuri scăzute. De organizarea barului se ocupă prin rotaţie diferite grupuri care locuiesc într-o casă. Însă nu există reguli clare referitoare la succesiunea oamenilor, şi nici la frecvenţa cu care fiecare trebuie să se implice. Cu alte cuvinte, teoretic nimeni nu este obligat să organizeze ceva într-o casă, dar practic acest lucru se întîmplă de cele mai multe ori de la sine, şi, în ciuda micilor conflicte care se întîmplă să apară, oamenii doresc în general să participe la bunul mers al proiectelor derulate într-un squat.

De multe ori se implică şi lume din afară, care nu locuieşte propriu-zis în clădirea respectivă. Iar aici intervine un aspect demn de a fi luat în seamă: lumea alternativă, cu tendinţe de a se opune culturii oficiale şi convenţiilor sociale poate stabili o punte cu lumea ce se conformează acestor norme. Ceea ce nu trebuie să ne ducă neapărat cu gîndul la o "pervertire". Folosesc în continuare un fragment dintr-un interviu: *"Este interesant cum oameni din afară folosesc şi sprijină astfel de locuri, uneori mult mai mult decît locuitorii lor! De exemplu sînt artişti, DJ, grupuri politice care se implică, dar de fiecare dată este altfel. Cred de asemenea că oameni ca mine sînt un fel de pod între a locui în interiorul normelor societăţii şi în cultul anticulturii (...) Personal, merg deseori la Schreina 47, pentru că sînt implicat acolo, mă ocup voluntar de întreţinerea barului o seară sau două pe săptămînă. Pot în felul ăsta să fac ceva împreună cu prietenii mei, altceva decît şcoală şi universitate, pot să*

văd dacă chestia asta mă ţine…Şi totodată e şi puţin egoism la mijloc cred, e un sentiment plăcut că şi contribui la perpetuarea scenei, nu doar o consum…Şi am găsit şi un loc unde pot face politică…nu doar pe stradă. E cam greu să găseşti oameni interesanţi cu care să discuţi" (**Roland, 28 de ani**)

Barurile şi petrecerile sînt prilej de socializare între membrii unei comunităţi dar mai ales locuri deschise celor din afară. În acest fel o comunitate îşi poate regla contactele cu lumea din afară, nefiind închisă în ea însăşi. În acelaşi timp, această deschidere menţinută atrage şi alte persoane din afara "scenei". Unele doar tranzitează din cînd în cînd astfel de spaţii, ele reprezentînd nişte puncte oarecare în harta lor mentală urbană. Alţi oameni doar "consumă scena", cum a afirmat interlocutorul meu, iar alţii se implică activ şi contribuie în mod voluntar la menţinerea ei. În această ultimă situaţie se regăseşte un potenţial important de contacte umane între lumi diferite şi, prin urmare, o şansă remarcabilă de creativitate socială.

3.2.3.4 Biblioteci. Infoshopuri. Internet gratuit. Cinematecă. Expoziţii. Cursuri. Alte proiecte ataşate

Din infrastructura obişnuită a squaturilor şi a centrelor sociale fac parte, în funcţie de posibilităţi, mici biblioteci, *infoshopuri,* centre cu internet gratuit. De asemenea, printre acţiunile şi evenimentele organizate în mod frecvent în squaturi, se numără proiecţii de filme, expoziţii, ateliere şi cursuri diferite.

Un *infoshop* este un fel de mic magazin întreţinut de o comunitate alternativă, sau un spaţiu destinat distribuţiei de materiale, informaţii şi literatură anarhistă, de obicei sub forma cărţilor, posterelor, stickerelor (abţipilde) şi a *zine*-urilor (reviste realizate cu mijloace proprii şi ieftine). Adesea infoshopurile sînt folosite pe post de spaţii de întîlnire şi dezbatere între activiştii locali.

Una dintre cele mai complexe **biblioteci** am întîlnit-o la Rozbrat în Poznan. În afara materialelor anarhiste, biblioteca era structurată pe multe alte teme, cum ar fi antifascism, feminism, lucrări scrise de homosexuali, drepturile animalelor, vegetarianism şi veganism, esperanto, drepturile omului, studii sociale şi antropologice, majoritatea în poloneză. Am aflat că în şase ani, de cînd funcţiona, aproximativ 700 de oameni trecuseră prin bibliotecă, dintre care 200 o consultau permanent (în special studenţi). Deşi la squatul respectiv nu exista o echipă anume de oameni care să se ocupe de proiecte, fiind un colectiv spontan, din care unii se implicau pentru o perioada de timp, alţii se retrăgeau sau reveneau, de bibliotecă se îngrijeau aceleaşi persoane de cîţiva ani, mai precis de la început. Biblioteca era deschisă 4 zile pe săptămînă iar arhivele 2 zile, cîte 4 ore zilnic.

La Rozbrat mai exista o sală pentru întîlniri, pentru proiecte şi pentru depozitarea unor lucruri, de exemplu bannere pentru manifestaţii. Alte proiecte care se derulau acolo: seri cu mîncare ieftină urmate de proiecţii de filme, întîlniri cu membrii ai Federaţiei Anarhiste Black Cross (organizaţie ce acordă sprijin prizonierilor politici şi de război), Food not Bombs – Hrană nu Război (acţiune grassroots de împărţire a hranei calde oamenilor sărmani, sub acest slogan), şi o serie de evenimente artistice şi culturale: concerte, workshopuri de percuţie şi workshopuri de artă.

În Berlin, unul dintre cele mai bine puse la punct centre era cel de la **Subversiv**, format dintr-o bibliotecă, computere cu acces la internet şi xerox. Locul era public, deschis absolut oricui, iar accesul la internet gratuit. Tot acolo se ţineau întîlniri şi dezbateri ale diferitelor grupuri politice. Multe persoane din complex foloseau computerele din centru, pentru că nu aveau acces la internet din propriile lor camere. Biblioteca era destul de consistentă, şi se puteau găsi şi informaţii legate de scena alternativă (fluturaşi şi reviste).

Cea mai complexă infrastructură am întîlnit-o la **Yorck 59**. În afara clasicului voku şi a barului deschis de două ori pe săptămînă, la Yorck 59 mai funcţionau următoarele grupuri şi proiectele lor: 1. Iniţiativa antirasistă; 2. Acţiuni de sprijin pentru refugiaţi din Angola (cîţiva chiar locuiau acolo); 3. Grup anti-militar din Angola; 4. Liberdad (grup ce acţionează pentru prizonierii politici); 5. Anti-Hartz Budnis (grup ce se împotriveşte unor măsuri economice). La Yorck 59 se desfăşurau regulat conferinţe şi evenimente culturale. Recent avuseseră loc o conferinţa ABC (Anarchist Black Cross), proiect de teatru cu copiii din vecinătate şi o săptămînă culturală al cărei cap de afiş era următorul slogan: *Resistence culture and subversive art* (Cultura rezistenţei şi arta subversivă). Săptămîna constase în discuţii despre squaturi, subculturi, punk, etica do-it-yourself, expoziţii, proiecţii de filme, activităţi cu copii (una dintre zile fusese Ziua Copiilor). Tot la Yorck 59, se ţineau o parte din cursurile unui liceu alternativ (iniţiativă *self-managed* susţinută, printre alţii, de profesori autonomişti şi anarhişti)

Am mai reţinut vestitul squat numit **Kopi** pentru programul său de proiecţii: o adevărată mini-cinematecă deschisă de două ori pe săptămînă, cu multe filme vechi şi importante. Ar mai fi de menţionat faptul că nicăieri accesul la filme nu se plătea.

Un loc interesant a fost şi un centru cu internet gratuit, combinat cu bar semi-ilegal în Barcelona. În afară de squateri, era frecventat de adolescenţi din zonă dar şi de imigranţi. De fapt un amestec de vîrste şi rase. Fiind şi spaţiu de socializare, centrul punea de fapt în mişcare o vecinătate întreagă. Am observat acest aspect pe parcursul unei zile întregi de observaţie.

3.2.3.5 Etajera cu haine. Umsonstladen Berlin

De regulă, într-un proiect de locuire alternativă există un colţ în care se depun obiecte, haine şi încălţăminte nefolosite, de care se poate folosi apoi oricine. Aceasta este aşa numita "etajeră cu haine" (numită astfel de mine). Chiar şi ca vizitator aflat în trecere te poţi servi din ea, la fel de bine cum poţi şi lăsa ceva.

O adaptare mai complexă a acestei tendinţe de a nu arunca lucrurile vechi am găsit-o într-un mic magazin gratuit (un fel de second-hand), unul din proiectele ataşate squatului berlinez de pe Brunnenstrasse 183. Free-shopul se numeşte Umsonstladen şi este situat la intrarea în clădire (front shop). Pe un afiş mare lipit pe geamul exterior al uşii, scrie în engleză şi în germană: "Părăseşti sectorul capitalist".

În magazin se găsesc haine, jucării, încălţăminte, cărţi, discuri şi tot felul de alte obiecte, majoritatea în stare bună de funcţionare. Ai voie să alegi 3 lucruri la o singură venire. Totul este gratuit, dar cine doreşte poate lăsa altceva în loc. De proiect se ocupă cu rîndul şi în mod voluntar cîţiva oameni, locuitori ai squatului,dar şi alţii. Am petrecut cîteva ore în acest loc, şi permanent era plin de oameni, cărora le făcea o vizibilă plăcere să studieze şi caute tot felul de mărunţişuri. Unii chiar găseau ceea ce căutau, mulţi erau obişnuiţi ai locului şi destui erau copii.

Din micul *zine* de prezentare a magazinului pe care l-am luat cu mine, extrag cîteva fragmente: *"Acest free shop este un proiect auto-organizat, auto-susţinut şi anti-capitalist, care se opune ordinii dominante a banilor şi a consumului. Îşi propune să ofere o societate practică (...) Toată lumea este egală în acest free shop – nu contează că apari dintr-o limuzină sau apari cu pantofii rupţi. Nu este crucial ceea ce posezi ci ceea ce ai nevoie!"*. Sau: *"Azi, fiecare persoană din Germania produce anual o jumătate de tonă de gunoi domestic (...) De la prăjitoare de pîine la aspiratoare, de la computere vechi la haine din sezonul trecut, din ce în ce mai multe lucruri folositoare sfîrşesc în lada de gunoi (...) Acest free shop reprezintă o alternativă la economia capitalistă (...) Aceasta nu este o afacere şi noi nu vrem să scoatem profit (...) Auto-organizarea este principiul proiectului nostru. Colectivul nostru este egal şi deschis. Decidem împreună întrebările şi proiectele importante, independent de constrîngerile băneşti. Auto-organizarea înseamnă de asemenea că sîntem deschişi oricui ar vrea să ni se alăture şi să-şi asume responsabilitate asupra proiectului (...) Free shop-ul este şi un spaţiu unde poţi propune proiecte şi desfăşura workshop-uri pentru alţii. Cine are o idee o poate scrie pe tablă. Organizează-te şi fă ceva (...) Atîta timp cît*

majoritatea societăţii se plînge de condiţiile proaste şi continuă să discute, nimic nu se va schimba. Toată lumea poate face ceva şi poate fi activă. Acţionează, nu doar discuta!"

Am aflat că magazinul nu duce niciodată lipsă de obiecte. Tot timpul se umple şi se goleşte, oamenii aduc lucruri, şi, în caz că este închis, le lasă în faţa uşii. Umsonstladen este de asemenea un spaţiu de socializare, în care oamenii se cunosc, stau de vorbă, fac planuri şi chiar desfăşoară mici proiecte (de exemplu demonstraţii de tunsori sau cursuri de percuţie la bongos). Magazinul este deschis în cursul după amiezii timp de cîteva ore. Mai există cîteva proiecte de acest gen în Berlin, toate orientate după aceleaşi idei. Free shop-urile sînt cunoscute şi sub denumirea de *give away shops*. Primul free shop a fost deschis în oraşul olandez Leiden de către un colectiv activist numit Eurodusnie. Free shopuri se găsesc în special în Olanda, Germania, dar şi Belgia, Anglia, Scoţia, Norvegia. Sloganul tuturor acestor proiecte este următorul: *There is enough for everyone's need, but not for everyone's greed* (Este de ajuns pentru nevoia tuturor dar nu este de ajuns pentru lăcomia tuturor)

3.2.4 Plenumul

Dacă ar fi să mă gîndesc la o trăsătură definitorie a comunităţilor alternative urbane, aş spune că aceasta este **plenumul**, adică întîlnirile regulate ale membrilor în scopul luării deciziilor. **Plenumul** înseamnă şedinţe sau întruniri săptămînale sau lunare, prilej cu care se pun la punct acţiuni, se discută problemele apărute şi se iau hotărîri legate de casă, de administrare sau de reparaţii necesare. La **plenum** se dezbate primirea membrilor noi într-o comunitate. **Plenumu**l reprezintă şi un prilej de reglare a eventualelor conflicte şi tensiuni, putînd fi atît unul formal, mai serios, cît şi unul informal. Aceste întîlniri alcătuiesc nucleul social de bază al unei comunităţi alternative. Importanţa lor pentru bunul mers al lucrurilor este de necontestat. Mai mult, prin participarea regulată la plenumuri, indivizilor dintr-o casă li se creează sentimentul apartenenţei la o comunitate, prin urmare se dezvoltă un anumit simţ al responsabilităţii. Desigur, lucrurile nu funcţionează perfect în practică, există şi indivizi care reuşesc să se eschiveze şi să aibă o participare minimă la asumarea sarcinilor şi în general la viaţa cotidiană a unei comunităţi. Cum de altfel există şi conflicte de nerezolvat care reuşesc în cele din urmă să dizolve o comunitate. Însă partea bună şi funcţională a lucrurilor ar trebui să fie cea luată în seamă.

Aspectele aduse în discuţie în cadrul unui plenum diferă de la un spaţiu la altul. Voi selecta scurte descrieri din interviurile realizate în mai multe case, pentru a oferi o idee despre ceea ce se întîmplă la o astfel de întrunire într-un spaţiu alternativ.

"Avem plenum regulat, vineri seara în fiecare săptămînă. În momentul de faţă trebuie să discutăm multe lucruri legate de poziţia noastră faţă de proprietar şi faţă de autorităţi. Cum ne prezentăm în faţa lor, dar şi a publicului, care ne sînt cerinţele faţă de politicieni. Mai discutăm şi alte chestii, conflicte între noi...Nu se întîmplă des dar dacă se întîmplă încercăm să discutăm ca să nu existe tensiune. De fapt putem avea oricînd plenum, atîta timp cît simţim nevoia unuia. Dacă avem probleme şi simţim nevoia să vorbim despre ele, facem imediat unul" (**Jenny, 27 de ani, Subversiv, comunitatea de femei**)

În **Subversiv,** există un plenum general de două ori pe lună, la care participă reprezentanţi din toate casele. Persoanele care merg se schimbă tot timpul. Nu există reguli clare referitoare la participare, nici liste exacte cu cei care trebuie sa reprezinte o comunitate, totul se face în măsura timpului liber şi al dispoziţiei fiecăruia. Însă, de regulă, participările se reglează de la sine şi implică aproape pe toată lumea – cel puţin în cazul complexului Subversiv, unde comunitatea generală este destul de consolidată.

Una dintre cele mai importante decizii care se discută în timpul unei întîlniri este cea legată de acceptarea şi includerea noilor veniţi. Comunităţile de prin squaturi sînt de obicei flexibile, în sensul că oamenii circulă relativ mult, pleacă pentru perioade lungi de timp şi revin, sau pleacă definitiv. *"Mă mişc tot timpul, călătoresc mult, dar baza este aici"*, afirma cineva într-un interviu. În momentul în care un loc rămîne liber iar cineva află de el într-un fel sau altul şi îşi manifestă dorinţa de a se muta acolo, acest lucru trebuie să fie hotărît în mod colectiv de către restul locatarilor. Nimeni nu are putere de decizie mai mare decît altcineva, nici măcar cei care locuiesc de mai mult timp într-o comunitate. Nu există nici un fel de ierarhii, sau cel puţin se încearcă din răsputeri evitarea acest lucru, urmărindu-se mai degrabă ajungerea la consens. De altfel acesta reprezintă un exerciţiu permanent al comunităţilor alternative, dar şi cea mai grea şi riscantă piatră de încercare.

"Treaba este aşa: dacă avem camere libere, vii la plenum, ne spui cîteva lucruri despre tine iar noi hotarîm dacă este ok să facem un exerciţiu împreună. Apoi poţi veni şi locui în camera noastră de oaspeţi pentru o săptămînă. Apoi ambele părţi decid dacă se vor, iar persoana respectivă se poate muta, dar încă păstrăm dreptul de a spune nu dacă vedem că totuşi nu merge" (**Jenny, 27 de ani, Subversiv**)

Despre întîlnirile în care trebuie să se decidă acceptarea noilor veniţi, Irina, o fată care locuieşte în acelaşi complex dar în altă casă, spune: "*Este o întîlnire foarte grea, nu ne place deloc. E greu să decizi cine vine aici…Noi sîntem 10, e cu adevărat greu pentru o singură persoană să se acomodeze cu toţi. Aşa că am căzut de comun acord ca mai întîi să invităm persoana respectivă să cineze cu noi. În mod normal, la întîlnirea asta nu sîntem toţi.* Vorbim,

mîncăm, mai povestim, aflăm cîte ceva unii despre alţii, îţi faci o idee, simţi puţin persoana, simte şi ea dacă locul i se potriveşte…"

La **Yorck 59,** Kathia, o femeie în vîrstă de 40 de ani, îmi spune aproximativ acelaşi lucru: *"Combinaţia de oameni s-a schimbat de-a lungul timpului. Dacă se eliberează o cameră şi oamenii sînt interesaţi de ea, ne întîlnim, bem o cafea, vorbim, vedem dacă noua persoană se potriveşte sau nu. Dacă se mută cineva nou, ambele părţi trebuie să decidă."* Dacă cineva pleacă pentru o anumită perioadă, patul este de asemenea liber. Însă, adaugă Kathia, *"cînd o persoană este plecată, ne comportăm ca o comunitate. Altcineva poate veni să locuiască în camera ei, dar ne asigurăm ca patul rămîne liber cînd se întoarce."*

La Yorck 59, exista plenumul cel mare, ţinut o dată pe lună, la care de regulă participau toţi dacă nu erau ocupaţi cu slujbe, şcoală sau alte activităţi. În afară de plenumul general, mai erau cîteva structuri paralele: o întîlnire o dată pe săptămînă, cînd grupurile din fiecare casă trimit un delegat (diferit în fiecare săptămînă). În principiu, acest plenum mai mic se ocupă cu aplicarea deciziilor şi coordonarea activităţilor; se discută probleme concrete, administrative şi tehnice. Cel de-al treilea tip era *living-room pleneum*, adică întîlnirea între colegii de apartament, mai puţin formală. În momentul vizitei mele la Yorck, plenumurile se desfăşurau foarte des, cîteva pe săptămînă, dată fiind situaţia complicată în care se aflau: ameninţarea cu evacuarea apropiată. Plenumurile dese şi starea de tensiune reuşiseră totuşi să aducă oamenii unii mai aproape de alţii şi să-i facă să simtă ameninţarea în mod colectiv şi nu individual. În felul acesta ea devenea mult mai atenuată, lucru care se simţea în starea generală de spirit: nu tocmai relaxată dar foarte calmă.

Plenumul constituie aşadar un punct esenţial în funcţionarea oricărei comunităţi alternative. Multă lume este de acord cu aceasta, dar există şi viziuni radicale asupra utilităţii unui plenum. Într-un squat de pe Rigaerstrasse, o zonă tipică a actualei subculturi din Berlin, un băiat a exprimat o opinie diferită: *"Plenumul devine pînă la urmă un fel de instituţie. Ar fi de zeci de ori mai bine dacă un House Project ar funcţiona fără atîtea plenumuri. Plenumul este cumva conversaţia care lipseşte. Dacă s-ar putea rezolva lucrurile în viaţa de zi cu zi fără plenum ar fi cu atît mai efective. Am şi eu criticile mele. Locuiesc aici de vreo 9 ani. La început plenumurile erau constructive şi le făceam o dată la cîteva luni. Acum este săptămînal şi mai puţin constructiv. Dacă ajungi să ai un plenum ca o instituţie, atunci e ca o copie a Parlamentului, cu oameni care discută şi îşi impun punctul de vedere asupra celorlalţi. Pentru mine de multe ori plenumul e inutil: mergi acolo, pierzi timpul şi nimic nu se schimbă."* (**Hetei, 27 de ani, Riggaerstrasse 84**)

Aş comenta că punctul de vedere de mai sus reprezintă doar un anumit tip de situaţie. Dacă într-o comunitate un plenum nu mai are puterea necesară de a schimba lucrurile sau de a media conflictele, aceasta nu înseamnă că el nu funcţionează ca şi mecanism în sine. În multe dintre casele pe care le-am cercetat, plenumul avea un rol însemnat şi recunoscut ca fiind astfel de către toată lumea. O comunitate alternativă nu înseamnă neapărat şi una reuşită sau plină de succes. Să nu uităm că, în primul rînd, comunităţile alternative sînt experimente sociale. Aşa au pornit şi aşa se dezvoltă în continuare. Unele reuşesc să-şi urmeze principiile, altele nu. Unele se leagă şi se consolidează, altele se destramă sau pur şi simplu nu funcţionează. Iar plenumul, ca prilej şi exerciţiu de luare colectivă a deciziilor, de încercare de a ajunge la conses, reprezintă cu siguranţă un pas necesar în evoluţia oricărei comunităţi alternative.

3.3 Particularităţi ale proiectelor cercetate şi alte date concrete

3.3.1 Yorck 59

Înainte de a fi evacuat, proiectul Yorck 59 era situat în cartierul Kreuzberg şi exista de 16 ani. *"Aparţine tuturor structurilor de stînga din Kreuzberg, e cu adevărat un loc important, un punct de întîlnire pentru toate tipurile de activişti şi iniţiative",* a caracterizat cineva locul (Tania, 33 de ani). Situată într-o fostă fabrică amenajată, comunitatea dinYorck 59 cuprindea 60 de persoane, dintre care 12 copii (cel mai mic avea în momentul cercetării cîteva luni). Proiectul se compunea din 2 clădiri mari, în care locuiau: o comunitate alcătuită numai din femei, o comunitate de lesbiene (diferită de prima), o comunitate internaţională şi o comunitate obişnuită, amestecată. *"Să ştii că aici locuiesc oameni foarte diferiţi. Alte proiecte nu sînt chiar aşa deschise",* s-a exprimat altcineva.

Din **comunitatea internaţională** am aflat că făceau parte persoane din Peru, Sudan, Ţara Bascilor, Germania. Mai fuseseră şi cîţiva polonezi, plus o persoană din Romînia care locuise acolo 2 săptămîni. Toţi aceşti oameni ţineau foarte mult la denumirea şi conceptul de „comunitate internaţională". Din păcate nu am apucat să stau de vorbă cu prea mulţi dintre ei. Kepo, un profesor de lingvistică de 35 de ani originar din Ţara Bascilor, care locuia în comunitatea amestecată, îmi spunea: *„Nouă nu ne pasă aşa mult dacă sîntem o comunitate internaţională sau nu. Dacă e să o luăm aşa, sîntem mai degrabă anti-naţionalişti, ha ha! Pe mine nu mă interesează aşa mult din ce ţară vine fiecare. Totuşi la etajul 1, cei care au iniţiat proiectul internaţional au vrut neapărat o cameră în care să locuiască împreună oameni din mai multe ţări. Cînd am venit eu aici, acum 2 ani, mi-au sugerat că ar fi mai bine să locuiesc*

la alt etaj, că ei deja aveau pe cineva din Ţara Bascilor. Probabil e ceva special pentru ei să fie printre atîţia germani" ***(*** **Kepo, 35 de ani)**

Comunitatea de femei locuia într-o casă separată, în timp ce restul împărţeau cealaltă clădire (comunitatea de lesbiene, cea internaţională şi cea obişnuită). Am realizat un interviu lung cu Kathia, una dintre cele mai în vîrstă şi mai vechi locuitoare din comunitatea de femei. Kathia a sosit în Berlin în 1985 pentru a studia geografia, iar în 1990 s-a mutat în fosta fabrică transformată în squat. Povestea ei este interesantă şi utilă în a înţelege contextul acelor ani şi mai ales motivaţia de a trăi într-o comunitate de femei:

"Dupa ce am ajuns în Berlinul de Vest, a fost o mare grevă la universitate şi am întîlnit o grămadă de oameni care criticau nu doar universitatea ci şi întreaga societate. Apoi am întîlnit din ce în ce mai mulţi oameni care doreau nu doar revoluţionarea sistemului de învăţămînt universitar, ci şi a stilului de viaţă. Vroiau să locuiască şi să muncească împreună. Deci am dat de oameni care căutau un loc să trăiască împreună, iar după o vreme mi-au spus că au găsit o fabrică veche şi părăsită. În 1989 au început să locuiască acolo, la început erau 10, dar apoi numărul a crescut din ce în ce în ce mai mult. De la bun început a fost închiriată dar la un preţ foarte mic. În acea perioadă economia nu stătea foarte bine, în special chestiile industriale, iar proprietarul fabricii s-a gîndit că probabil nu va mai găsi alţi oameni. Deci au cam venit la momentul potrivit, mai mult sau mai puţin. La început oamenii erau atît de entuziasmaţi încît vroiau să locuiască fără ziduri, dar mai apoi au început să aranjeze spaţiul, să construiască pereţi şi bucătării (...) La începutul anilor 90 era o mare mişcare feministă…Aveam multe discuţii despre feminism. Am decis să împărţim spaţiul în locuri speciale pentru femei şi locuri pentru oameni amestecaţi. Dar decizia a fost că oamenii să locuiască împreună în grupuri mari, nu ca 2-3 persoane să-şi construiască propria bucătărie şi propriul loc. De la bun început şi pînă acum a existat chestia asta: să locuim în grupuri mari. Am avut timp destul să ne gîndim cum vrem să trăim, şi am ajuns la decizia asta: spaţii mici private şi spaţii mari pentru toată lumea" (**Kathia, 40 de ani**)

Comunitatea de femei era compusă din 8 femei şi 5-7 copii, care împărţeau 10 camere. Discuţia mea cu Kathia a ajuns treptat la partea legată de motivaţia alcătuirii unei comunităţi numai de femei. *"Femei diferite, motive diferite",* a rezumat Kathia. *"Motivul meu la început era că vroiam neapărat să stau într-o comunitate, nu neapărat una de femei. Dar în timp asta a devenit o decizie. Comunicarea este mult mai uşoară între femei, pentru că femeile vorbesc mai mult despre sine. Pe lîngă asta, e mult mai uşor să organizezi traiul zilnic: bucătăria, munca domestică şi copiii. La început nu erau copii, ei au apărut cam acum 10 ani. Tot la început mulţi oameni au ieşit din proiect pentru că nu vroiau să locuiască la un loc cu atîta*

lume-dar au venit alţi oameni, cu copii, şi au decis că ai vor să trăiască alături de alţi oameni care au copii. Să locuieşti împreună cu copii nu este deloc uşor. A trebuit să discutăm mult, şi între timp ne-am schimbat viziunea asupra educaţiei copilului. Ăsta a fost un proces lung. Şi în general să construieşti o comunitate, ia ani şi ani. 2 ani de exemplu nu înseamnă nimic să ştii. Dar acum vrem să rămînem împreună în continuare, chiar dacă va trebui să plecăm de aici. Deja prietenia a devenit familie". (**Kathia, 40 de ani**)

Cele două mari motive care stăteau aşadar la baza unei astfel de alegeri, erau, în cazul femeilor de la Yorck, creşterea în comun a copiilor şi comunicarea pe o anumită lungime de undă. I-am observat pe copii de-a lungul unei după-amieze şi păreau într-adevăr foarte fericiţi şi relaxaţi. Aveau spaţii de joacă special amenajate pentru ei. "Locul le place mult copiilor", a adăugat Kathia, "pentru că, zic ei, e atît de mare!"

Despre regulile comunităţii Kathia afirma că nu sînt atît de stricte şi nici bine stabilite: *"Toate femeile muncesc, unele au copii, altele studiază. Avem multe întîlniri. Sînt momente cînd avem aici o mulţime de prieteni şi vizitatori. Dar apoi hotărîm: gata, pentru următoarele 2-3 săptămîni hai să ne liniştim un pic. Nu există reguli stricte: cum vine, vine. Dar trebuie să ai respect oricum."*

Kathia lucrează ca programator de computer şi are un prieten la care locuieşte în weekenduri, în altă zonă a Berlinului. *"E important să stai cu oameni tineri. Te plictiseşti dacă stai singur sau la modul clasic, cu soţ şi cu copii*", mai spune ea la finalul conversaţiei noastre.

3.3.2 Subversiv

O comunitate de femei exista şi în complexul Subversiv, formată însă din persoane mai tinere şi fără copii. Subversiv cuprinde şase case, care recent fuseseră renovate şi în care locuiau aproximativ 100 de persoane. În casa destinată doar femeilor stau de vorbă la bucătărie cu un grup de fete. Jenny are 27 de ani şi locuieşte acolo de 2 ani. Înainte a locuit tot într-un house project, dar în Brandenburg, un district al Berlinului. Declară că nu ar locui cu bărbaţi într-un apartament, dar într-o casă mai mare da: *"Cu bărbaţii, cred că aş avea mai multe conflicte"*, motivează Jenny. Mel are 24 de ani şi se află în casă de 3 ani. Argumentele ei arată astfel: *"Locuim numai între fete pentru că e mult mai multă familiaritate şi intimitate. Avem acelaşi corp, totul e pur şi simplu mai familiar, mai relaxat, ne simţim mai protejate noi între noi".* Fetele au împreună o cutie pentru bani, la care contribuie fiecare cu ce poate. *"Punem cît avem la un moment anume. Nu se ia nimeni de tine că ai pus doar 10 euro, sau ca ai pus 30 sau faze din astea…Dacă nu avem prea mulţi bani, încercăm să cumpărăm mai*

puţină mîncare ecologică, asta e cu adevărat scumpă. Cîteodată mergem la piaţă şi cerem fructe, dacă ai şi vor să le arunce. Dacă gătim seara, este pentru toată lumea." (**Jenny, 27 de ani**)

Fetele din comunitatea de la Subversiv erau majoritatea studente, iar unele lucrau parţial. Cea mai tînără avea 19 ani. *"Pentru mine este cu adevărat ok. Întreg complexul. Cînd oamenii sînt împreună şi uniţi, de aici le vine puterea. Nu e ca atunci cînd ai un leader şi toate oile îl urmează. Trebuie să spun că mă simt foarte bine aici".* (**Mel, 24 de ani**)

3.3.3 Brunnenstrasse 183

În squatul de pe Brunnenstrasse 183 stau de vorbă cu Sonia, o fată de 28 de ani, al cărei tată este german şi a cărei mamă se trage din Spania. Este o clădire veche, probabil o fostă casă evreiască, în care locuiesc (neregulat) între 20 şi 30 de oameni. Mulţi dintre aceştia sînt de origine hispanică: din Mexic, Columbia, Ecuador, Peru, dar şi din Lituania, Germania, Romînia (un băiat). O parte plătesc chirii (reduse) iar alţii nu plătesc deloc, dar încearcă să sprijine comunitatea cu ce pot. Unii au statut ilegal. *„Încercăm să fim cît de liberi şi deschişi putem, cîteodată chiar ne apropiem de marginile permisivităţii...",* vorbeşte Sonia.

Grupuri ce se schimbă permanent organizează barul , petrecerile, cinemateca, ateliere de artizanat şi lucru manual, sau se ocupă de magazinul Umsonstladen şi de cooperativa de mîncare ecologică (mici aranjamente cu fermieri din zone situate nu foarte departe de Berlin) . Sonia îmi spune că structurile se schimbă în permanenţă, oamenii vin şi pleacă, prin urmare ambientul este mereu diferit. *„Cred că ceea ce înveţi într-un astfel de proiect este să te adaptezi unei multitudini de situaţii şi să accepţi diferite moduri de a gîndi şi de a exprima viaţa. Prietenul meu zice că inteligenţa este atunci cînd ai răspunsuri şi soluţii diferite la o problemă (...) Oamenii noi vin cu energii noi, îţi dau şi ţie energie. Însă prea mult nou strică uneori. Ai nevoie şi de continuitate. Am avut destule experienţe cu oameni răi sau nepotriviţi. Şi atunci am hotărît să încercăm să ne strîngem rîndurile şi să ne înţelegem unii pe alţii mai bine...Dar nu e foarte uşor. Oamenii sînt cam disparaţi şi dezorganizaţi. Eu, de exemplu, stau aici cu prietenul meu, dar dacă ne certăm sînt pe cont propriu, singură..."* (**Sonia, 28 de ani**)

Barul squatului era pictat în culori foarte vii, cu multe desene totemice. Se simţea într-un fel prezenţa oamenilor din America de Sud şi Centrală. Tejgheaua barului era alcătuită dintr-un crocodil imens, sculptat foarte frumos în lemn. Cu aceşti oameni, pe care i-am revăzut după aproape un an, am petrecut seara de Anul Nou. La miezul nopţii au dat foc unei mici

păpuşi făcute tot de ei, care reprezenta un poliţist. Am aflat că aceasta era o tradiţie ecuatoriană, arderea unei păpuşi în această noapte.

3.3.4 Riggaer Strasse 84

Riggaer strasse este o stradă situată în districtul Friedrichshain, cunoscut pentru numărul mare de squaturi şi infrastructura alternativă din zonă. În contrast cu districtele mai scumpe şi mai gentrificate precum Prenzlauer Berg sau Mitte, în Friedrichshain atmosfera este mai subculturală, iar chiriile mai mici. De asemenea, zona este frecventată în special de localnici.

La Riggaerstrasse 84, se află un squat. Un etaj este numai de fete, iar restul locatarilor sînt amestecaţi, însă majoritatea sînt băieţi. Există 50 de persoane şi 3 bucătării. Am stat de vorbă cu cîţiva băieţi: Hetei, care locuieşte în acest loc de 8-9 ani şi un francez care venise de cîţiva ani din Paris pentru a locui într-un astfel de proiect. *" Voiam să stau cu oameni care se auto-organizează. În Paris oamenii nu sînt aşa organizaţi. Squaturile sînt mai artistice şi mai puţin politice sau sociale. De fapt în Paris nici nu mai poţi să faci un proiect nou pentru că poliţia apare imediat acolo".* Îşi expun opiniile în legătură cu organizarea hranei în societatea capitalistă, băiatul din Paris fiind vegetarian (*"Să mănînci ceva fără să te gîndeşti la ce mănînci şi la felul în care s-a produs, este stupid"*). De altfel, una dintre bucătării este destinată vegetarienilor şi veganilor. Hetei se plînge că proiectul lor este cam lipsit de entuziasm, că înainte se petreceau mai multe acţiuni şi că ar prefera să o ia de la capăt cu un proiect nou. *"Mi-ar plăcea să construiesc un alt proiect şi să ştiu că oamenii sînt mai entuziaşti. Ştii, pentru mine e simplu, şi pentru mulţi alţii: locuim aici ieftin, avem infrastructură alternativă în vecinătate, sînt cam 30 de proiecte. Ştii, dacă merg la supermarket întîlnesc o grămadă de oameni pe care îi cunosc, e un fel de mentalitate de sat aici, şi în acelaşi timp e foarte internaţional. Dar în realitate nu sînt aşa mulţumit. Altădată lucrurile erau mai constructive."* Colegul francez susţinea însă contrariul: "*Mie nu-mi pasă de un proiect nou, mai important este să susţinem şi să conservăm ceea ce deja avem. Şi trebuie să recunosc că e ceva infrastructură creată…În Paris este diferit"*.*.*

Conversaţia cu băieţii de la Riggaer 84 atinge aspecte interesante. Discutăm despre anarhie şi îi întreb cum se raportează ei la acest tip de gîndire. *"Încerc să fiu anarhist. Cel mai important lucru legat de anarhie e să încerci să te exprimi şi să gîndeşti cu propriile forţe"*, e de părere băiatul din Franţa. Hetei răspunde la rîndul lui: *"Obişnuiam să mă consider anarhist acum ceva timp. În orice caz sînt antifascist şi antimilitarist. Visez la o lume mai bună, şi dacă asta te face anarhist sau comunist sau altceva, nu mă interesează. Fiecare are propria*

lui expresie despre anarhie. Nu cred că e foarte inteligent să afirmi că "sînt asta şi asta". Mai bine încerci să faci ceva."

Mă întreabă apoi ce părere am despre orientarea de stînga a scenei alternative, avînd în vedere că vin dintr-o fostă ţară comunistă. Le răspund că avem de-a face cu contexte istorice diferite, şi că aici, ceea ce înţeleg oamenii prin "stînga" nu e chiar "comunism". Hetei, care este pe jumătate maghiar cu o parte din bunici din judeţul Arad, pare să cunoască mai bine situaţia şi formulează o întrebare-cheie: *"De ce în mai toate oraşele europene vestice găseşti adesea infrastructuri alternative, iar în Est oamenii, mai ales cei tineri, au tendinţa să respingă cu îndîrjire orientarea de "stînga"?* Tind să îi dau acelaşi răspuns: contextele şi împrejurările istorice sînt diferite, prin urmare şi aşteptările oamenilor. Şi poate că Estul, alimentat de două lumi diferite va reuşi la un moment dat să dezvolte o a treia cale…

3.4 Probleme tipice cu care se confruntă scena squaturilor

Dificultăţile şi problemele cu care o comunitate dintr-o casă ocupată se confruntă în general, pot fi grupate în trei tipuri: 1. *conflicte în interiorul comunităţ*ii; 2. *conflicte exterioare(cu proprietarul şi cu autorităţile)*. Le vom analiza pe rînd.

3.4.1 Conflicte în interiorul comunităţii

Conflictele din interiorul unei comunităţi, la fel ca şi lipsa organizării adecvate, reprezintă cel mai mare potenţial pentru destrămarea respectivei comunităţi. Dacă oamenii nu reuşesc să treacă peste orgolii sau peste convingerile personale, dacă acestea nu sînt transformate în cele din urmă în consens, şansele ca o comunitate să se auto-submineze sînt considerabile. De asemenea, apatia şi puterea obişnuinţei se pot instala pe nesimţite în existenţa unei comunităţi, luînd locul activităţilor voluntare şi al entuziasmului general. Cheia bunei funcţionări a oricărei comunităţi este ca o mare parte din membrii ei să-şi asume de bunăvoie o anumită **responsabilitate** şi implicare în rezolvarea problemelor. Dar această stare ideală este obţinută în urma unui exerciţiu îndelungat, care poate dura ani buni şi a păstrării determinării iniţiale, sau cel puţin a adaptării ei permanente. Dacă se reuşeşte acest lucru, atunci şansele ca *"prietenii să devină familie"*, aşa cum spunea una dintre persoanele intervievate, rămîn în picioare şi se transformă în realitate. Ar fi pînă la urmă şi o stare ideală a întregii societăţi: posibilitatea ca relaţiile sociale să evolueze atît de mult încît oamenii să simtă că aparţin unei mari familii. Este desigur o ipoteză utopică, dar utopia menţine pînă la urmă în viaţă imaginaţia culturală şi socială a indivizilor. Procese fără de care omenirea nu se poate închipui.

Voi folosi iarăşi o serie de fragmente din interviuri pentru a exemplifica aspectele problematice ce apar inevitabil în viaţa oricărei comunităţi. În primul rînd, **problema oamenilor care refuză să-şi asume responsabilitate**, ataşîndu-se mai mult sau mai puţin întîmplător unei comunităţi şi luînd ulterior ca atare lipsa ierarhiilor de orice fel şi a unei monitorizări riguroase a îndeplinirii sarcinilor. Nu putem interpreta însă acest lucru în general: unele spaţii permit mai mult decît altele o astfel de posibilitate neplăcută. Acolo unde o comunitate se bazează pe un lung exerciţiu de luare colectivă a deciziilor şi de împărţire rezonabilă a sarcinilor, cel care evită participarea nu îşi va găsi în mod natural locul. Dar acolo unde comunitatea se vrea permisibilă cu orice preţ, şi mai puţin riguroasă, acestea fiind criteriile cele dintîi după care indivizii se ghidează, numărul persoanelor care evită asumarea responsabilităţii îl va depăşi pe al celorlalţi, iar comunitatea va deveni doar o adunare întîmplătoare şi mai ales neconstructivă de oameni. Sau va deveni o comunitate slabă, care nu va fi în stare să facă faţă şi să reziste viitoarelor presiuni exterioare (cum ar fi cele din partea autorităţilor). Adică un alt drum spre destrămare.

Sonia, fata de la Brunnenstrasse 183, caracteriza locuirea comună în casa respectivă astfel: *"Avem un fel de bucătărie comună, dar nu există consens asupra curăţeniei, sau dacă să fie vegetariană sau nu, cine să plătească facturile de gaz şi electricitate, sau legat de paarticiparea la organizarea hranei şi a gătitului. Este aşa întotdeauna: sînt unii, chiar majoritatea din grup care vor doar să consume şi să rămînă prin preajmă, dar niciodată nu fac curat sau nu spală vasele. Dar mîncarea din bucătărie este pentru toţi, unii se duc şi o colectează din containerele de la supermarket. Dar părerea mea este că au mania că totul trebuie să fie gratis. Bineînţeles, unii nu au deloc bani sau slujbe"*

Afirmaţia Soniei se circumscrie unei zone tipice de probleme. Important este însă că, în proiectul respectiv de locuire, existau încă persoane dispuse să se implice chiar şi pentru ceilalţi, iar delăsarea nu ajunsese încă generală. În funcţie de oamenii care o alcătuiesc, o comunitate poate cunoaşte momente mai proaste dar şi ocazia să treacă peste ele şi să se consolideze. La **Brunnenstrasse,** de exemplu, structura de oameni se schimba destul de des, prin urmare închegarea comunităţii era un proces relativ aleatoriu. Exista oricum şansa unei viitoare proximităţi a persoanelor cu idei şi tendinţe compatibile.

Aceeaşi problemă am întîlnit-o şi la **Rozbrat,** în Polonia, cu oameni cărora nu le păsa, de exemplu, de starea clădirilor sau de necesitatea unor reparaţii. O parte dintre persoane locuiau acolo, fără a se implica însă în nici unul dintre proiectele derulate la squat. Totuşi mi s-a spus că deciziile importante se luau în mod colectiv, atît de locuitori cît şi de cei care doar foloseau

spaţiul pentru anumite activităţi. *"Personalităţile oamenilor sînt foarte diferite, şi de aceea nu există prea multa compatibilitate şi simţ al comuniunii"* (Biniu, 26 de ani).

La **Kopi**, un fel de squat-simbol al Berlinului, locuiau între 50-60 de rezidenţi "permanenţi" şi aproximativ 20 de "musafiri". Cei care se ocupau însă de proiecte (cocktail bar, cinematecă, punk rock bar, sala de concerte, sală de sport) erau o mînă de 5-10 persoane. Aceste persoane mi-au vorbit despre *"rezidenţi care nu fac şi nu ajută la nimic, mai ales la renovare, care nu cotizează pentru plata facturilor de electricitate şi apă"* dar şi despre *"cei care vin şi iau droguri, apoi zac pe acolo, şi mai şi distrug, mai ales toalete. Nu există şef, deci nu poţi să dai afară pe nimeni"* (Tilly, 35 de ani). Kopi este un loc frecventat mai ales de punkeri, mulţi vin aici din alte ţări (mai ales Polonia) şi îşi găsesc refugiu pentru o perioadă.

La **Riggaestrasse 84**, Hetei se plîngea de lipsa entuziasmului general din casă şi de plenumurile în urma cărora nu se schimba nimic. *"Dacă vreau să fac ceva, îmi găsesc oamenii mei şi fac, nu trebuie să merg la atîtea plenumuri".* Hetei locuieşte de aproape 9 ani în aceeaşi casă şi spune că simte nevoia de a o lua de la capăt cu un proiect nou. Riscul ca o comunitate să se sature de ea însăşi, în lipsa energiilor şi a proiectelor noi, ar fi o altă posibilitate care se poate contura. Este ceea ce s-a întîmplat şi la Yorck 59, la 10 ani de la înfiinţarea proiectului, cînd o parte din cei ce locuiau acolo de la bun început, au plecat : *"A fost o mare schimbare acum 5 ani. Mulţi oameni au ieşit din proiect pentru că s-au gîndit că locuiseră acolo timp de 10 ani şi îşi doreau ceva diferit. Mai erau şi motive de genul: "Muncesc 40 de ore, trebuie să lucrez mereu, şi am nevoie de propriul meu timp". Cînd locuieşti cu alţi oameni trebuie să discuţi mult, vrei să ştii cum o duc ceilalţi, şi dacă mai şi lucrezi tot timpul, nu mai ai deloc timp pentru tine."* (Kathia)

Cu toate acestea, **o dată create, infrastructura şi mecanismele alternative se pot regenera în permanenţă prin prezenţa oamenilor noi**. Dacă cei care au atins un număr de ani de trai colectiv se plictisesc sau încep să îşi dorească altceva, întotdeauna se găsesc persoane dornice să le ia locul sau să se implice. În acest fel, locuirea alternativă poate deveni un experiment social pentru mulţi oameni, răstimp în care poţi căpăta o anume experienţă, poţi învăţa multe lucruri şi poţi ajunge la anumite principii sau valori. Toate acestea pot constitui un fel de capital social pentru mai tîrziu. **O comunitate alternativă poate fi o experienţă de viaţă sau o experienţă temporară**, cu implicaţii care se resimt ulterior în felul de a gîndi şi de a acţiona al indivizilor. Însă esenţială rămîne existenţa unei infrastructuri viabile, posibilă doar prin contribuţie şi eforturi colective. La Yorck 59, în momentul în care o

parte din oameni au plecat, au venit în locul lor o mulţime de tineri, iar proiectul şi-a găsit un nou ritm.

3.4.1.1 Condiţii de locuire

Condiţiile mai grele pot iarăşi îndepărta oamenii. Sonia (Brunnenstrasse 183) îmi spune că în squatul ei nu locuiesc decît 4 fete. *"E cam greu pentru fete, condiţiile nu sînt atît de uşoare".* Focul se face la Brunnenstrasee 183 în sobe cu lemne. Dar ca să procuri lemn fără a-l cumpăra, trebuie să umbli mult pe străzi şi să cauţi mobile sau resturi de acoperişuri refăcute. Pe stradă se găseşte frecvent, într-adevăr, mult lemn care nu mai e folosit. Însă rămîne efortul de a-l procura. Şi la Rozbrat, În Polonia, oamenii se încălzeau cu lemn, mult mai dificil de procurat decît în Germania. Un băiat cu care am discutat acolo îmi spunea că "este a treia iarnă" pe care o petrecea la squat. Îl întrebasem de cît timp locuieşte acolo, iar felul în care mi-a răspuns a fost destul de sugestiv: de trei ierni, pentru că iarna era momentul cel mai greu şi mai provocator. Pentru el era evident o reuşită faptul că locuia "de trei ierni". Dar condiţiile de locuire variau de la loc la loc. Jenny (Subversiv) afirma că pentru ea renovarea adusese schimbări în bine, deoarece prefera, de exemplu, încălzirea electrică celei cu lemne. *"Era necesar oricum să se renoveze casele, erau foarte vechi",* adaugă ea. La Yorck 59 facilităţile erau, de asemenea, foarte bine puse la punct.

3.4.1.2 Existenţa spontană. Mobilitatea permanentă

În squatul din Barcelona, oamenii cu care am discutat locuiau mai mult în mod pasager în casă. Clădirea din Portal Nou era primitoare şi frumos pictată pe dinăuntru (cumva "gaudian", cum a caracterizat cineva). Camerele erau totuşi destul de nedecomandate, de aici şi o uşoară impresie de haos, nu ştiai exact care sînt bucătăriile, care sînt camerele de chill out sau care sînt dormitoarele. De altfel, îmi declara cineva, *"nu există nici un sens al proprietăţii aici"*. David, care este de pe insula Menorca, îmi spune: *"Oamenii se deplasează aici permanent, niciodată cineva nu stă prea mult (...) Eu am nevoie de Babylon, ei au nevoie să stea la ţară. Eu, care vin de la ţară, nu am nevoia asta."*

Mica ecuaţie enunţată de David (*I need Babylon, they need countryside)*, ca să o redau exact, concentrează în sine un întreg proces legat de mobilitatea indivizilor ce îşi împart viaţa între diferite locuiri alternative. Senen, un tînăr spaniol de 22 de ani completează şi el*: "Nu poţi sta prea mult timp în loc pe aici. E cam haotic oricum şi ai nevoie şi de puţină linişte. Vin pe aici tot felul de indivizi, te poţi trezi dimineaţa cu cine ştie ce punker îmbrăcat în hainele tale, vorbind la telefonul tău mobil şi prăjindu-şi tacticos un ou, ha ha!".* Senen şi David

locuiseră o vară întreagă în Berlin în podul de la Brunnenstrasse 183 şi îi cunoşteau foarte bine pe informatorii mei de acolo.

În Lisabona am regăsit acelaşi proces de mobilitate permanentă: squaterii plecau des din oraş spre locaţii mai liniştite, situate de obicei undeva pe coastă. Dacă era nevoie, făceau schimburi între ei, fie de posibilităţi, fie de locaţii pe care le aveau într-un fel sau altul la dispoziţie. Motivul era acelaşi: nu poţi sta prea mult timp la rînd într-un squat. Şi atunci compensau acest lucru prin mobilitate frecventă. Ca şi în Barcelona, era un circuit în care o dată ce intrai, nu aveai cum să nu afli despre locaţii disponibile sau posibilităţi. *"Underground is all about being in the know*", îmi amintesc o definiţie citită undeva.

Dar situaţiile mai dezorganizate pe care le-am observat în Spania şi Portugalia se pot explica în felul următor: aici scena alternativă este relativ nouă, sau cel puţin nu atît de consolidată şi "încercată" ca în Germania şi Olanda. Totodată ea este mult mai ilegală şi mai riscantă. În aceste ultime două ţări, s-a format deja o tradiţie a squaturilor, iar squattingul ca fenomen politic şi alternativ există deja de cîteva decade. El a fost testat şi încercat în cadrul unor mişcări protestatare anterioare, iar oamenii au avut timp să găsească soluţii complexe la problemele întîmpinate şi să descopere modalităţi de consolidare a comunităţilor sau să înţeleagă mai bine mecanismul funcţionării acestora.

3.4.2 Conflicte cu proprietarii şi cu autorităţile

Comunităţile alternative din squaturi au reuşit să dezvolte **tactici de rezistenţă în faţa autorităţilor sau de negociere cu proprietarii**, puncte care alcătuiesc celelalte capete al problemelor cu care acestea se confruntă. Conflictele cu proprietatii şi cu autorităţile sînt de fapt aspecte care merg mînă în mînă şi care se completează unul pe altul. Însă în Berlin, majoritatea proiectelor beneficiau şi plăteau un avocat care să îi ghideze în conflicte.

Exemplul cel mai elocvent în acest sens îl constituie **Yorck 59**. În momentul cînd am ajuns eu acolo (februarie 2005), proiectul exista de aproape 16 ani, iar de un an se declanşase conflictul cu noul proprietar, un investitor privat care voia să-i evacueze pe cei prezenţi şi să înceapă o afacere. Una dintre locuitoarele proiectului mi-a rezumat situaţia astfel: *"Cînd proprietarul ăsta nou a cumpărat fabrica, ştia foarte bine că acolo este un proiect colectiv, în care locuiesc demult oameni. Putea să cumpere oricare altă clădire din zonă, e plin de foste fabrici pe aici. Dar el a vrut-o pe asta."* (**Kathia, 40 de ani**) Din octombrie conflictul se înrăutăţise, dar cei de la Yorck 59 aveau în schimb sprijin de la unii politicieni locali, cu care se întîlneau şi încercau să găsească o soluţie, chiar şi de la primarul din Kreuzberg , districtul în care se afla proiectul. În afară de sprijinul politic, exista şi o solidaritate puternică din

partea altor comunităţi alternative: majoritatea din Berlin, dar şi din Hamburg. Îi sprijineau de asemenea o serie de profesori universitari (de ştiinţe sociale, politice sau antropologie) şi de activişti (drepturile omului, anti-rasişti etc). *"Este o nebunie, pentru că e vorba doar de un singur proprietar care poate distruge ceea ce s-a construit aici în cîţiva ani. E pur şi simplu o nebunie să dispară proiectul acesta care este un reper pentru atîţia oameni"*, îmi spune Tania (33 de ani).

Starea de tensiune cu siguranţă exista, dar pentru cei din afară aproape că nu se simţea. M-a uimit calmul cu care lumea îşi vedea de treabă, dar în acelaşi timp îşi organiza şi posibila plecare. *"Nu sîntem prea relaxaţi…stăm şi aşteptăm veşti de la avocat…Dar poliţia ar putea veni oricînd. De exemplu, acum cîteva seri n-am vrut să ies din cameră, auzisem zgomote în spatele curţii şi mă gîndeam că a venit poliţia să ne evacueze. Acum nu mai am frica asta, e sigur că ne vor anunţa înainte"* (**Tania**, **33 de ani**)

Oamenii de la Yorck îşi pregăteau împreună cutiile pentru plecare şi mai ales se gîndeau în mod colectiv la această probabilitate şi la o eventuală soluţie. Majoritatea oamenilor intenţionau să înceapă un nou proiect, dar încă sperau sa nu fie nevoiţi să o facă. *"În momentul de faţă toată lumea simte nevoia de mai mult timp personal. E multă responsabilitate de asumat în povestea asta. Dar cred că ne descurcăm grozav, pentru că încercăm să ne dăm seama de ceea ce are fiecare nevoie, decidem lucrurile ca un grup şi nu ne panicăm în mod individual: "ooo, ce o să mă fac, trebuie să mă pregătesc pentru plecare"…*(**Kathia, 40 de ani**)

Sloganul principal sub care Yorck 59 îşi desfăşura campania era acesta: *Kollecktive Raume statt Investors Traume* – **Spaţii colective în locul viselor investitorilor**. Cu toată susţinerea de care au avut parte şi cu toate campaniile declanşate, cei de la Yorck 59 au trebuit să plece în cele din urmă din fosta fabrică, fiind evacuaţi cu ajutorul poliţiei.

Rezistenţa complexă şi îndelungată a proiectului Yorck 59 ar putea fi analizată în termenii unei lupte permanente între o **subcultură** şi **cultura oficial acceptată** în ceea ce priveşte folosirea unui oraş. În funcţie de o anumită conjunctură istorică şi politică, o mişcare precum cea a squaterilor poate cîştiga teren şi îşi poate consolida nucleele de putere. Dar şi invers. Hetei, băiatul care locuia la Riggaer 84, considera că, în realitate, mişcarea nu mai este atît de puternică. "*Doar într-un mod cultural*", a completat el. De fapt, conflictul şi mai ales negocierea spaţiilor dintr-un oraş rămîn dimensiuni permanente ale vieţii contemporane urbane.

În Spania şi Portugalia, conflictele cu autorităţile erau mult mai dure. La squatul din Barcelona, cineva îmi povestea despre nişte nemţi care locuiseră o perioadă acolo. *"Erau*

foarte relaxaţi, se simţeau aşa în siguranţă. Le-am spus că aici nu e Germania, unde totul e clar, îţi cunoşti drepturile, poliţia nu îşi permite aşa multe, nu vine peste tine cu una cu două. Aici îşi fac acţiunile în forţă şi foarte agresiv. În Barcelona scena e mult mai ilegală şi mai hardcore." (**Senen, 23 de ani**). S-ar putea adăuga aici şi o altă explicaţie: legea proprietăţii din Germania pune accentul pe condiţiile **folosirii** unui loc, pe cînd legea spaniolă se referă mai mult la dreptul de proprietate, adică la **deţinere**.

Mai mult, squatul din Barcelona se confrunta şi cu alte ameninţări: proprietarul de drept al clădirii încercase să le ofere nişte bani ca să plece, squaterii refuzaseră, iar atunci, conform spuselor acestora, proprietarul plătise indivizi din mafia locală pentru a ataca regulat casa şi pentru a-i înspăimînta pe locuitori. Aflu că de fapt acesta este un procedeu obişnuit cu care se încearcă subminarea scenei alternative din Barcelona, atunci cînd squaterii refuză să părăsească o locuinţă.

Cînd Senen mă însoţeşte într-un tur al casei, urcăm pe terasa de la ultimul etaj, unde uneori se mai fac petreceri. Cît timp stăm acolo, apare un individ uşor paranoizat, care-l atenţionează pe Senen să închidă bine uşa terasei după ce plecăm. O blocăm cu drugi de fier, cu mobilă şi alte materiale găsite. Uşa cu pricina putea fi cel mai la îndemînă punct de acces pentru intruşi. O problemă aproximativ asemănătoare, în sensul de pericol prezentat de potenţiali atacatori, exista şi la Rozbrat. Squatul se confruntase de cîteva ori cu atacurile violente ale unor grupuri de skinheads. Aşadar, conflictele pot ajunge şi la astfel de proporţii, în acest caz violenţa luînd locul negocierii

Revenind la house project-urile din Berlin, ar mai fi de menţionat amănunte legate de **situaţia legală** a acestora. Cînd am revenit după un an la **Brunnestrasse 183**, se conturase şi acolo un conflict cu proprietarul, care le comunicase squaterilor două variante: ori părăsesc imobilul, acesta urmînd să fie vîndut, ori acceptă să fie renovat şi să încheie un nou contract în urma căruia chiriile vor creşte. Nici chiar la Subversiv, unde lucrurile erau perfect legale iar casele fuseseră oricum renovate din plin, situaţia nu era lipsită de conflicte. Proprietarul cerea chirii din ce în ce mai mari, pe care oamenii refuzau să le plătească. Aveau întîlniri dese cu avocatul lor şi o regulă esenţială: *"Nu vorbim niciodată înainte cu proprietarul înainte de a vorbi între noi şi a stabili exact ceea ce îi spunem*".

Presiunea unor chirii mai ridicate este strîns legată de **presiunea gentrificării** şi a imperativelor economice. "*Yuppies are coming!",* îmi explică Mel (Subversiv). *"Yuppies, plecaţi de aici!"*, spune şi un graffiti de pe străzile Berlinului. Conform unei definiţii contemporane, yuppies sînt persoane foarte educate şi mobile din punct de vedere economic, cu vîrste cuprinse între 20 şi 35 de ani. Yuppies tind să aibă valori şi un stil de viaţă

corporatist, cu slujbe în sectoare performante şi venituri ridicate. Termenul "yuppie", apărut în anii 80, este de obicei folosit peiorativ, avînd conotaţii negative cum ar fi egoismul, materialismul şi superficialitatea. **Yuppification** este un alt cuvînt ce se referă la **gentrificare**.

Dacă o zonă nu ar prezenta potenţial pentru obţinerea profitului, atunci un proprietar nu ar acorda atît de multă atenţie unei clădiri. Kastanien Allee, spre exemplu, este o zonă unde s-au squatat multe case în trecut, însă în prezent gentrificată. Chiriile au crescut iar cei care nu au putut ţine pasul au trebuit să plece. Însă o parte din fostele squaturi de pe Aleea Castanilor au fost transformate în galerii de artă sau mici magazine chic. Aleea Castanilor păstrează încă un anume "look de underground", fiind de alfel un loc foarte vizitat de turişti tineri.

3.5 Situaţia proiectelor după un an

3.5.1 Yorck 59 – New Yorck Reloaded

La cinci luni de la prima mea vizită la Yorck 59, proiectul pe care l-am considerat cel mai complex şi mai bine închegat dintre cele cu care am reuşit să iau contact, am primit un email de la Kepo, informatorul meu principal de la Yorck 59, în care îmi spunea că squatul fusese evacuat de poliţie într-o zi de iunie, la ora 5 a.m. Îmi trimisese şi o serie de poze şi o înregistrare video. Kepo îmi mai scria că se simte extenuat şi că pentru moment urma să lase deoparte "scena" şi proiectele de locuire alternativă.

Cînd am revenit în Berlin după aproximativ un an, în decembrie 2005, m-am reîntîlnit cu Kepo şi am vizitat noul loc pe care îl ocupaseră o parte din membrii fostei comunităţi de la Yorck 59. Noul loc era impresionant: un vechi spital care aparţinuse Bisericii Protestante, o clădire foarte mare cu o arhitectură deosebită. Proiectul se numea în mod ironic New Yorck Reloaded. Spaţiul îmi amintea destul de mult de primul: coridoare lungi şi camere comune generoase. De fapt stilul de a-l folosi era acelaşi. Se vedea că spaţiul se afla în lucru, pe jos erau depozitate materiale de construcţie, iar oamenii îşi aranjau dormitoarele, la fel ca şi restul încăperilor. Am realizat un interviu cu Kepo la bucătărie, timp în care am observat multe chipuri familiare, pe care le ştiam din urmă cu un an. Am aflat că nu toată lumea urmase noul proiect, ci aproximativ 20 de persoane (la Yorck 59 fuseseră în jur de 60). În dimineaţa evacuării se aflau blocate în casă în jur de 200 de persoane (multe venite să "întărească" rîndurile) iar pe străzile din jurul squatului aproximativ 300, în semn de solidaritate. Un număr mare de oameni, luînd în considerare faptul că stăzile fuseseră închise de către autorităţi. La evacuare au participat 400 de de poliţişti (riot police) şi 100 de forţe speciale. Deşi baricadată, clădirea a fost evacuată în 3 ore. După această acţiune a autorităţilor, au avut

loc demonstraţii spontane de protest, la care au participat cîteva sute de persoane. Au existat şi contra-acţiuni (de exemplu, schimbarea numelui unor străzi din vecinătate sau atacarea unei companii care colaborase la evacuare).

Comunitatea evacuată de la Yorck 59 a beneficiat de mult sprijin din parte altor comunităţi alternative din Berlin. *„2 săptămîni am stat răspîndiţi prin diferite proiecte, a fost destul loc pentru toată lumea, apoi s-a ocupat locul acesta”*, spune Kepo. Îl întreb cum au ştiut despre situaţia clădirii respective, dar îmi răspunde că nu poate împărtăşi acest lucru. În orice caz, clădirea aparţinuse Bisericii Protestante şi fusese vîndută în 1960 municipalităţii din Kreuzberg de către un diacon. În anii 70 a fost o oarecare tentativă de privatizare, autorităţile comuniste încercînd să o transforme în „spital popular”. Aflu de la Kepo că aici a fost şi primul squat din Berlinul de Est, tolerat de autorităţi întrucît era locuit mai ales de oameni ai străzii şi de cîţiva studenţi.

Autorităţile locale actuale încercaseră în urmă cu 6 luni să vîndă clădirea unui investitor privat, contra sumei simbolice de 1 euro, însă între timp fusese ocupată, iar investitorul renunţase să o mai ia în primire. *„Din cauza conflictului de la Yorck, costul politic ar putea fi prea mare pentru municipalitate dacă se repetă prea curînd ceea ce s-a întîmplat la Yorck. Autorităţile au încercat să o vîndă în linişte, pe neanunţate, însă am aflat la timp. Iar investitorul, un tip care lucrează în cultură, s-a gîndit probabil la consecinţe”*, îmi explică Kepo. Şi încă ceva: *„Costul politic este diferit: nu este acelaşi lucru dacă încerci să vii şi poliţia este deja aici sau ai ocupat şi poliţia încearcă să te evacueze”.* Probabil pentru că varianta a doua preupune vizibilitate, risc social sau risc de scandal public.

După ce au ocupat clădirea, squaterii au anunţat acest lucru la microfon, în timpul unui mic festival de teatru în aer liber care se desfăşura în imediata vecinătate. A fost un anunţ bine primit de lumea prezentă acolo. *„Avem mult sprijin de la oamenii din zonă. Mulţi sînt imigranţi. De cînd am venit aici am deschis uşile tuturor şi acum beneficiem de multă solidaritate (...) Nici oamenilor nu le convine ca zona să fie încet încet gentrificată”,* completează Kepo.

Pe un afiş mare, parte dintr-o campanie în zonă, scrie: *„Cetăţenii, bărbaţi şi femei cer ca Bethania să fie a tuturor. Fără privatizare! Participaţi şi voi. Decideţi singuri! Trece-ţi-vă numele în listele cu semnături!”*. (Bethania este numele sub care este cunoscut fostul spital)

Municipalitatea are două posibilităţi: să dea clădirea statului sau să o plaseze unui investitor privat. *„Dacă o va da statului, atunci nu mai avem nici o şansă să stăm aici. Situaţia ideală ar fi ca municipalitatea să păstreze clădirea şi să facă nişte contracte cu oamenii care au squatat-o”*. Dar municipalitatea refuză deocamdată această a treia

posibilitate. Au refuzat şi banii pentru achitarea unor facturi de electricitate şi apă, pe care squaterii au încercat să îi ofere. *„Dacă ar accepta, ar fi ca şi cum am avea un contract. Am pus oricum banii deoparte, dacă se ajunge la o situaţie legală, îi dam”* (Kepo).

Clădirea mai găzduieşte cîteva proiecte: o grădiniţă self-managed, o şcoală de muzică şi o casă pentru artişti. Despre aceasta din urmă Kepo îmi relatează că nu este un proiect colectiv, ci unul „elitist”, cu granturi obţinute de la guvern şi de la diferite companii. Aici vin artişti care locuiesc un număr de luni (probabil cu rezidenţe). Însă directorul proiectului a avut o atitudine agresivă faţă de squateri (deşi casa cu pricina se află în cu totul altă aripă a clădirii decît cea ocupată). *„A sunat şi poliţia şi le-a spus că squaterii vor să demoleze clădirea!!!”*, rîde Kepo.

Noul Yorck şi-a propus să urmeze acelaşi principiu: să fie un spaţii pus şi la dispoziţia altor oameni în afara celor ce-l locuiesc. În acest fel, squatul ar avea şansa să devină un nucleu social puternic din zonă. Recent am aflat că în jur de 14000 de oameni sprijină propunerea anti-privatizare iniţiată de Yorck. De asemenea, proiectele şi iniţiativele desfăşurate în spaţiul squatului s-au înmulţit considerabil. “*Nu mai sîntem doar o grupare de stînga, antiautorianistă, ci un spaţiu deschis activităţii colective culturale, politice şi sociale.*”, îmi scrie Kepo. Dar relaţia cu autorităţile şi cu organizaţiile sociale locale, care folosesc bani publici, rămîne în continuare una tensionată.

Felul în care explica Ruggiero o parte a conflictelor urbane contemporane se referea, printre altele, la **împărţirea politico administrativă în care legile şi politicile sînt făcute „pentru locuitori şi nu de ei**”[34]. Privită din această perspectivă, ecuaţia ocupării fostului spital este relativ simplu de înţeles: municipalitatea vrea să vîndă clădirea unui investitor privat pentru a atrage fonduri în zonă şi pentru a propulsa astfel dezvoltarea ei. Clădirea ar putea deveni un nucleu economic care ar polariza alte schimbări de ordin economic. Pe de altă parte, un grup de oameni revendică spaţiul pentru a-şi dezvolta propriile proiecte (mai ales sociale) şi pentru a-l transforma într-un centru care să sprijine sau să coordoneze şi alte iniţiative. Se produc astfel mai multe ciocniri: între nivelul economic (legat de profit) şi cel social (legat de spaţii colective *self managed*), între puterea oamenilor obişnuiţi de a face sau de a schimba lucruri şi puterea autorităţilor.

Dacă proiectul alternativ New Yorck Reloaded rămîne în picioare, el poate deveni un simbol al rezistenţei faţă de deciziile şi politicile autorităţilor oficiale. Prin urmare, raportul de putere cetăţeni-autorităţi se poate consolida în favoarea primilor şi se creează astfel un

[34] Ruggiero, Vincenzo, idem

precedent în acest sens. Să nu uităm că negocierea constantă rămîne una dintre coordonatele definitorii ale spaţiului urban.

3.5.2 Alte proiecte

Squatul din Lisabona a fost de asemenea evacuat de poliţie. Dintr-un mail pe care mi l-a scris una dintre persoanele aflate la faţa locului, extrag: *"Pe 15 aprilie 2005, în timpul unei operaţiuni care implica 30 de forţe din diferite sectoare, poliţiştii au pătruns violent în casă la 8 dimineaţa. Avusesem o petrecere cu o zi înainate, şi cam 18 dintre noi dormeam în casă. Poliţiştii ţipau şi erau foarte violenţi, au spart uşile şi au îndreptat armele către noi, strigîndu-ne să ne strîngem lucrurile şi să ieşim unul cîte unul pe terasă (...) Am fost scoşi pe terasă şi filmaţi, ei stăteau cu armele aţintite spre noi. Au căutat prin genţi şi prin toată casa după droguri dar n-au găsit nimic şi atunci au luat cu ei nişte fanzine (reviste făcute cu mijloace proprii) şi nişte fluturaşi. Au spus că vom fi duşi la poliţie şi că vor închide casa cu cărămizi la fiecare fereastră, aşa că am insistat să ne lase se ne adunăm toate lucrurile, şi în cele din urmă au fost de acord (...) Am avut apoi proces în care ne acuzau de pătrundere ilegală pe proprietate privată. Am avut şi noi avocat, iar acum o lună am primit o scrisoare în care se spunea că procesul se arhivase. Din fericire. Ştiu că real estate-ul care deţinea casa a vîndut-o unei bănci şi este încă goală şi închisă."*

Nu s-a mai început ulterior nici un proiect în Lisabona.

La Brunnenstrasse 183 se duc tratative intense cu noul proprietar. Oamenii de acolo sînt convinşi că în curînd va urma renovarea. Avocatul le-a recomandat să stea cu uşile închise pînă se clarifică situaţia.

La Subversiv nu se schimbase mare lucru, şi, din cîte ştiu, nici la squatul din Polonia. În schimb nu am nici o informaţie despre squatul din Barcelona

CAPITOLUL IV. CONCLUZII

1. De ce locuiesc oamenii într-un squat?

Cele mai la îndemînă răspunsuri la întrebarea „De ce locuiesc totuşi oamenii într-un squat?" ar fi următoarele: 1- **pentru că îşi doresc să trăiască într-o comunitate**; 2- **pentru că vor să încerce un experiment social**; 3- **pentru că nu au alte soluţii la îndemînă** şi pentru că nu există suficiente locuinţe. Această ultimă probabilitate va rămîne întotdeauna în picioare, dincolo de orice posibilă ideologie a locuirii sau de motivaţii politice pe care oamenii le îmbrăţişează.

Într-o discuţie despre squaturi, trebuie făcută întotdeauna diferenţa între aşa numitul *„third world squatting"* (squattingul din lumea a treia) şi *squattingul european*. Dacă primul este bazat în primul rînd pe sărăcie extremă şi se referă mai ales la ocuparea ilegală a pămînturilor pe care se improvizează ulterior locuinţe precare, cel de-al doilea a pornit ca şi protest social, asumat şi conştient, evoluînd apoi într-o adevărată mişcare socială. Totuşi, ambele tipuri au în comun ceva: sînt acte neautorizate, cel puţin iniţial.

Multe squaturi au fost legalizate, într-o formulă sau alta, prin contracte cu proprietarul sau prin aranjamente cu municipalitatea. Aceasta este situaţia din Germania, ţară unde s-a desfăşurat marea parte din cercetarea de teren ce stă la baza lucrării de faţă. Într-adevăr, aici majoritatea caselor ocupate au intrat în legalitate într-un fel sau altul. Unele chiar s-au comercializat, devenind puncte de atracţie turistică. Cu toate acestea, nu se poate pune semnul egalităţii între un astfel de proiect de locuire (*self managed* – auto-organizat) şi o locuinţă obişnuită. Din acest motiv ele sînt în prezent denumite *House Projects* (proiecte de locuire), tocmai pentru că nu se încadrează în schemele obişnuite de locuire. Un House Project presupune în sine ideea de comunitate. Principiile de bază ale comunităţilor care alcătuiesc un *House Project* rămîn următoarele: **cooperare, organizarea non-ierarhică, structura orizontală, luarea colectivă şi prin consens a deciziilor**. În aceste scopuri există întîlniri regulate între toţi membrii unei comunităţi, numite *plenumuri*. Un plenum constructiv poate fi un motor esenţial al unui proiect alternativ de locuire.

Un astfel de proiect rămîne în cele din urmă un **experiment social** care poate avea rezultate pozitive, dar poate fi şi un eşec. Durează de regulă ani buni pînă cînd se pune pe picioare o comunitate solidă. Nu toate comunităţile alternative ajung şi puternice.

2. De ce merg oamenii într-un squat

De cele mai multe ori, squaturile nu sînt doar spaţii destinate locuirii, ci şi spaţii cu o întreagă infrastructură alternativă, deschisă şi altor persoane. Oamenii merg la squaturi pentru a beneficia de facilităţile **infrastructurii alternative** (voku, biblioteci, cinematecă, cursuri şi ateliere gratuite, petreceri, internet, expoziţii de artă, chiar şi locuire temporară în camera de oaspeţi), dar şi pentru a-şi desfăşura la rîndul lor propriile proiectele. Am văzut cum, în locuri precum Yorck 59 sau Rozbrat, unul din principiile importante era acela de a fi un spaţiu care să gazduiască şi alte iniţiative. *„Spaţiu nu doar pentru noi ci şi pentru alţi oameni*", cum a spus unul dintre informatori.

Gradul de deschidere şi permisivitate este cu siguranţă mai mare decît în casele şi vecinătăţile obişnuite. Squatul permite adunarea la un loc a unor categorii urmărite de stigma socială (ex: imigranţi). Uneori se desfăşoară chiar iniţiative de sprijinire a acestora (ex: la Subversiv exista un cont bancar pentru plătirea chiriei imigranţilor care nu aveau slujbe) sau campanii antirasiste. Din acest punct de vedere, existenţa unor structuri cu orientare de stînga este mai mult decît utilă pentru contracararea structurilor neonaziste – cel puţin într-o ţară precum Germania.

Vincenzo Ruggiero menţiona rezultatele unei auto-cercetări realizate de unele din centrele sociale italiene. Cele mai frecvente răspunsuri oferite de persoanele care completaseră chestionarele erau următoarele: *venim aici pentru* ***socializare*** *şi pentru* ***a fi împreună.***

În afară de aceasta, squaturile pot fi terenul unor **reţele sociale informale**, care conectează oameni din diferite ţări. De exemplu, eu am ajuns la squatul din Barcelona prin contactele pe care mi le oferiseră persoane de la Brunenstrasse 183 în Berlin. Cei din Barcelona se cunoşteau foarte bine cu cei din Berlin. De fapt, scena alternativă din întreaga Europa este conectată şi comunică prin intermediul reţelelor informale.

De multe ori, squaturi din ţări diferite se ajută între ele sau realizează împreună proiecte. Familiarizaţi cu infrastructura alternativă din diferite ţări, avînd o mulţime de contacte sau făcînd schimburi temporare de locuinţe, oamenii au astfel o libertate de mobilitate mai mare. Ducînd o existenţă spontană, cei din scena squaturilor sacrifică de fapt siguranţa zilei de mîine sau posibilitatea unei existenţe liniştite şi previzibile, făcînd în schimb parte din **reţele informale şi politic active**, care constituie un potenţial considerabil pentru schimbare socială. În cuvintele lui Ruggiero, se instituie astfel o opoziţie între cei care practică *„self and*

momentless living" (existenţă individuală şi lipsită de momente semnificative) şi cei care se dedică unor stiluri de viaţă şi activităţi care ţintesc schimbarea socială.

3. Care este viitorul squaturilor?

Principalele probleme cu care scena squaturilor se confruntă le-am identificat a fi: **problemele din interiorul comunităţilor şi probleme exterioare** (conflicte cu autorităţile şi proprietarii). Fiecare squat rezolvă aceste probleme într-un mod propriu. De multe ori finalitatea este aceea că sînt evacuate dar alte case vor fi ulterior ocupate. Aşadar, rămîne un proces permanent. După cum spunea Ruggiero, locuirea urbană se bazează pe **negociere constată a spaţiilor**, iar echilibrul social precar, în care inegalitatea devine „acceptabilă", se menţine prin: limitare (a accesului la spaţiul urban), separare (a stilurilor de viaţă) şi cooptare (a stilurilor de viaţă alternative cu potenţial de schimbare). **Squattingul poate fi interpretat ca o reacţie la limitare**, dar şi ca rezistenţă la unele procese specifice actualei paradigme economice (ex: gentrificarea)

Contestînd ordinea socială existentă şi mai ales acţionînd concret, cei ce squatează clădiri propun astfel soluţii noi la problemele existente, ceea ce ar putea reprezenta o cale către schimbarea socială, un proces inevitabil care a definit dintotdeauna evoluţia umanităţii. Însă felul în care se structurează o astfel de comunitate alternativă se bazează de fapt pe o utopie: aceea că omenirea întreagă ar putea trăi ghidîndu-se numai după principii precum cooperarea sau structura non-ierarhică. „Utopia is in the background. Otherwise it would not be possible to live like this", a afirmat unul dintre informatori (*Utopia se află în fundal. Altfel nu ar fi posibil să locuieşti astfel*)

Potrivit unei surse virtuale, *„squaturile au parcurs un drum lung de la a fi doar case ocupate de cei fără locuinţă, de imigranţi, de adepţi flower power, şi au devenit adevărate experimente sociale, proiecte autonome şi iniţiative auto-organizate*".

Pentru ca un squat să ajungă un nucleu social şi politic solid, este însă nevoie de ani buni de consolidare a comunităţii din interiorul lui, de rezistenţă în faţa autorităţilor şi de sprijin din partea altor indivizi sau grupuri. Un traseu dificil, nu lispit de provocări serioase, căruia i se mai adaugă şi tentaţia abandonării. Cu toate acestea, evoluţia squaturilor în această direcţie ar constitui totodată şi un drum către schimbare socială la nivel *grassroots*, iar aceasta ar fi direcţia ideală.

BIBLIOGRAFIE

Baumann, Zygmunt, *Comunitatea (* trad. Rom. Aurelian Ardeleanu *),* ed. Antet, 2001

Baumann, Zygmunt, *Modernitatea lichidă (* trad. rom. Diana Grad *),*ed. Antet, 2000

Baumann, Zygmunt, *Globalizarea şi efectele ei sociale* (trad. Rom. Marius Conceatu), ed. Antet, 2001

Baumann, Zygmunt, *Etica postmodernă* (trad. Rom. Doina Lică), ed. Amarcord, 2000

Bonnet, Jacques, *Marile metropole urbane.* (trad. Rom. Bogdan Geangalău), Iaşi: Institutul European, 2000

Boudon, Raymond, *Efecte perverse şi ordine socială* (trad. rom. Ana-Luana Stoicea, Roxana Ţurcanu, Anca Babeş, Monica Petrovici). Bucureşti: Eurosong&bOOK

Dogan Mattei, Robert Pahre, *Noile ştiinţe sociale (* trad. rom. Nicolae Lotreanu *)* ed. Academiei Române, 1993

Douglas, Mary, *Cum gîndesc instituţiile (* trad. rom. Radu Pavel Gheo *)* ed. Polirom 2002

Gottdiener/Budd, *Key Concepts in Urban Studies,* Sage Publications, 2005

Kaminer, Vladimir, *Russendisko,* 2005

Karnoouh, Claude, *Adio diferenţei* (trad. rom. Ciomoş Virgil, Lazăr Horia, Mihali Ciprian) ed. Idea Design&Print, 2001

Klein, Naomi, *No logo*, Harper Perennial, 2005

Rheingold, Howard, *Găşti inteligente* (trad. rom. Mihai Popescu, Mihaela Radu, Florina Filimon) ed. Andreco Educational, 2005

Mihăilescu, Vintilă – curs de sociologie despre comunitate

Monaghan John, Peter Just, *Social and cultural anthropology*, ed. Oxford 2000

Ruggiero, Vincenzo, *Movements in the city,* Pearson Education 2001

Sztompka, Piotr, *The sociology of social change,* ed.Blackwell, 1993

Savage, Mike şi Warde, Alan*Urban Sociology, Capitalism and Modernity*, Macmillan Press, 1993

Tîrcă Anca, Eleonora Rădulescu, *Şcoală şi comunitate*, Colecţia Educaţia 2000+

Wallraff, Gunter, *La marginea societăţii*, ed. Humanitas, 1990

CĂRŢI ŞI STUDII ÎN FORMAT ELECTRONIC

Autonomedia, *Squatting beyond the media* (disponibilă în format electronic la secţiunea de Arhive: http://squat.net/)

Corr Anders, *No trespassing!* (disponibilă în format electronic la secţiunea de arhive: http://squat.net/)

Pruijt Hans, *Squatting in Europe*

(http://www.eur.nl/fsw/english/staff/homepages/pruijt/publications/sq-eur)

Squatters Handbook (http://squat.net/)

Squatting, the real story

(http://www.squatter.org.uk/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=18&Itemid=29)

ALTE SITEURI

www.crimethinc.com

www.indymedia.org

http://germany.indymedia.org/

http://squat.net/

www.infoshop.org

http://savageminds.org/2005/05/19/nothing-is-just/

www.wikipedia.org

http://protest.net/

http://koepi.squat.net/

http://www.squat.freeserve.co.uk/story/ch20.htm

http://jsaw.lib.lehigh.edu/viewarticle.php?id=286&layout=html

ANEXE

1. Lista cu persoanele intervievate

Berlin:

1. Melly, 24 de ani
2. Jenny, 27 de ani
3. Hetei, 27 de ani
4. Anje, 27 de ani
5. Sonia, 28 de ani
6. Sarah, 28 de ani
7. Roland, 28 de ani
8. Armando, 30 de ani
9. Irina, 32 de ani
10. Tania, 33 de ani
11. Kepo, 35 de ani
12. Tilly, 35 de ani
13. Kathia, 40 de ani

Poznan

1. Hubert, 25 de ani
2. Biniu, 27 de ani

Lisabona

1. Katarina, 22 de ani
2. Ricardo, 23 de ani

Barcelona

1. Senen, 23 de ani
2. David, 22 de ani
3. Oliver, 23 de ani

2. Lista cu proiectele cercetate şi vizitate

1. Yorck 59 – Berlin
2. New Yorck Reloaded – Berlin
3. Subversiv – Berlin
4. Brunnenstrasse 183 – Berlin
5. Rigaer 84 - Berlin
6. Kopi - Berlin
7. parc de caravane - Berlin
8. Kreutzigarstr 18 – Berlin
9. Portal Nou- Barcelona
10. Rozbrat – Poznan
11. Rua de Passadico - Lisabona

3. Fotografii

INTRAREA DE LA BRUNNENSTR. 183

YORCK 59 RE-SQUATAT – NEW YORCK RELOADED

INTRARE LA NEW YORCK RELOADED

NOAPTEA DE ANUL NOU LA BRUNNENSTR 183

NOAPTEA DE ANUL NOU LA BRUNNENSTR. 183

SEMN DE SQUAT

IMAGINE INTERIOARĂ DE LA NEW YORCK

-
-